

דבר העורכת

אני נרגשת לערוך כאן בחלקו הראשון של הגיליון מסיבת יומולדת 80 למאיר ויזלטיר, גיבור השירה והתרבות שלנו שהגיע לגבורות, בהשתתפות מבחר סופרות/ים ומשוררות/ים שכתבו במיוחד לכבודו שירי מחווה, מסות ומאמרים על שירתו ועל דמותו. לרגל המאורע גם ויזלטיר עצמו מפרסם כאן לראשונה ארבעה שירים חדשים.

אני חושבת שיותר מדי התרגלנו להלל ולקדש פוסט מורטם. משמח אותי להקדיש גיליון לאגדה חיה, להפליג בשבחה בפניה ולא אחרי מותה.

מי שוודאי היתה מצטרפת למחווה לו הייתה בינינו היום היא המשוררת וחוקרת הספרות טלי לטוביזקי, שנפטרה לפני כשנתיים, וזו הזדמנות להזכיר אותה ואת הדברים היפים שכתבה על ויזלטיר בבלוג שלה אחרי שיצא ספרו "מרודים וסונטות". "שירה חזקה היא כמו יהלום: חומר אחר, לא מוכר, לא משהו שאפשר לעכל. כל שיר (שיר טוב, כלומר, שיר שיר) הוא תרכובת של חומרים אורגניים ולא-אורגניים שיוצרים יחד אלמנט חדש, שאין לו ולא יכולה להיות לו המרה, תקנה, עיבוד, עיכול, הבנה שלמה. אי אפשר לעבד ואי אפשר לאבד אותו. ולכן, אולי, השירה שורדת למרות הכול. למרות החיים המהירים והיעילים, למרות התאוה לעוד והרבה, ושיהיה שלי, שייטמע בי מהר, שִׁסְפֵּק – בלב כל זה שוכן משהו שמסרב להתמסר עד תום: ואולי בדיוק בגלל זה היא נשארת נצחית. כשהיא טובה.

"האיכות הרב-שכבתית הייחודית לוויזלטיר של אלגיה-סרקזם-הומור-אירוני-שנינות שנעה בין רגישות דקה לאלגנטיות כמעט צינית – כל אלה הם חלק מהדיסק הקשיח של ויזלטיר. אבל הסרקזם אף פעם לא סתם מרושע, הציניות תמיד חושפת כאב, האירוניה תמיד גם שבירה וחומלת, עם נצנוץ של הומור-עצמי.

"ויזלטיר הוא אלוף המינונים המוזיקליים הנכונים – הוא יודע לשמור על איזון נכון בתחום הערפילי האפור, בטווח שבין ניגון סימטרי והרמוני מדי, שכבר מתחיל לחרוק כמו תיבת נגינה מכנית, ובין ניגון מוזיקלי אמיתי, שכמו אצל מוצרט הוא לעולם לא סימטרי באמת, תמיד תרכובת של משקל וחרוז סדורים ופעמות 'מיותרות', חורגות, שלא מאפשרות לקבוע בדיוק את מיקום הטעם, כך שהקוראים אף פעם לא נוחתים ממש על אף מילה כמעט אלא מרקדים-מרחפים באיזון שברירי מעל כולן."

כל כך מדויקת הייתה טלי. אני חותמת על כל מילה ובטוחה שכל מי שמכיר ומוקיר את שירתו של ויזלטיר יזדהה עם התיאור הרב-שכבתי הזה.

יום הולדת שמח, מאיר, כמה טוב שנולדת. איך היו מאירים פניה של השירה העברית החדשה ללא ספרים מכוננים כמו "מוצא אל הים", "דבר אופטימי, עשיית שירים", "מרודים וסונטות"? קשה לדמיין. בעוד עמודים ספורים יעמדו על כך טובי המסאים.

ובחלקו השני של הגיליון – מקבץ של סיפורים משובחים בפרסום ראשון מאת מיטב הסופרות והסופרים, ותיקות וחדשים, וגם סיפור ביכורים מפתיע, וכמובן שירים חדשים נפלאים וגם מסה אחת משעשעת ומסה אישית כואבת.

שלכם,

מיכל חרותי

52	שירים ויסלבה שימבורסקה. תרגם מפולנית: רפי וייכרט	3	שני שירים ושתי סונטות מאיר ויזלטיר
54	התינוק אילנה ברנשטיין	7	דָּבָה הַדְּרִיָּה הַדְּמִי, רשמים של אור בשירתו של ויזלטיר רפי וייכרט
61	החברה של חברתי טל ניצן	11	מאיר ויזלטיר בן שמונים אסתי ג' חיים
63	שירי אהבה אלעד זרט	13	חווה עם הקורא, על שירים פותחים בספריו של מאיר ויזלטיר שי דותן
65	כביש החוף שרון קנטור	17	חסר משוגעים אני? נטליה ויזלטיר
69	דודה ויקטוריה גלית דהן קרליבך	19	שני שירי מחווה סיגל נאור פרלמן
75	מקום הטומאה יוסי וקסמן	20	שיר אהבה למאיר ויזלטיר חגית גרוסמן
78	שירו של המתפל בבני הזונות רוני סומק	21	"אֹיֶשֶׁיֶץ, נְשַׁמְעֵי שְׂאֵת בְּמוֹדָה", הומור מקברי ופופואטיקה בשירת ויזלטיר אלעד מאירי
79	שירים ריטה קוגן	26	מר ויזלטיר (סונטה מרודה) שחר-מריו מרדכי
80	שירים מריף בת גלים כרמית רוזן	27	האסון מתדפק על הלב שירה סתיו
82	שירים שני כץ	31	וריאציות ויזלטיר בהגיעו לגבורות צביקה ניר
85	התרגיל יונתן פייך	32	יום הולדת שמת, מאיר ויזלטיר אילנה ברנשטיין
90	הרמן חייב לעוף שירז אפיק	34	הנשיכה מבעד למטפחת, מבעד למילים רוני סומק
96	אמפיבית, סיפור ביכורים אמיר שילון	36	"סימפטיה" בספרדית! טל ניצן
99	שירים ליאת מורבצ'יק	37	בלדה ושני שיעורים יהודה ויזן
101	תנוחה שלישית, מחזור מיזב גבעוני הרושובסקי	39	ידידות שהתאחזה - איגרת למאיר ויזלטיר שמעון צימר
104	עונה שחונה רינה ז'אן ברוך	41	הומאז' לוויזלטיר נדבי נוקד
107	אזסיפ מנדלשטם. מרוסית: מירי ליטווק	42	מסכה אסתי ג' חיים
108	היו הדברים הטובים דליס	49	איך לבחור בבעל המושלם? (או: רומנים, פוליטיקה וכאוס) עמרי הרצוג
109	שירים יעקב ברזילי		
110	רשימת ספרים חדשים שהגיעו למערכת מאזנים, פברואר 2021		
111	משתתפי הגיליון		

עורכת: מיכל חרותי / מועצת מערכת: יור' - ד"ר דורית זילברמן, ד"ר עמרי הרצוג, נועה מנהיים,
ערן צלגוב, פרופ' ניצה בן דב / יור' אגודת הסופרים העברים: צביקה ניר
גיליון מס' 1 / כרך צ"ה (שנה 95), אדר תשפ"א, פברואר 2021
Literary Journal - Published by the Hebrew Writers Association in Israel
P.O.B 7111, Tel Aviv 61070, Israel

יוצא לאור על ידי אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל (ע"ר) בסיוע משרד התרבות והספורט
כתובת המערכת: בית הסופר עלישם שאול טשרניחובסקי, רחוב קפלן 6, ת"ד 7111, תל אביב 61070
טל': 03-6953256/7 / פקס: 03-6916861 / דוא"ל: mozenayim@gmail.com
הגהה וניקוד: יעל ניר / עיצוב, סדר והפקה: סטודיו דור כהן
בשער: מאיר ויזלטיר. ציור: יאן ראוכוורגר

שני שירים ושתי סונטות מאיר ויזלטיר

הצייר והמודל

אפרופו פיקאסו

הלב הולם ואני חולם
שהעולם צלול, שלם
כמו תפוז רענן, תפוח זהב
שנשר מן העץ לגומה ונרקב
לאט, לאט, עד שחדל
להיות תפוז, להיות בכלל.

והנה אני ממשמש בדי
משי או קטיפה מפיקרדי, אבל
הצייר מתאין לפני המודל
הוא רק המבט המחולל
את ערותה ואת שדיה
עד שתחל, אל תבהל
לנוע מן הכד אל החלל
התלת־ממדי, תצא אל הרחוב
ותותיר אותו כאן
לצייר אותה שוב.

הרחק ממני

אֶהְבוֹת עֵבֶר מוֹטְלוֹת
 אִשָּׁה בְּגִמְחָתָהּ
 הֶרְחַק מִמְּנִי,
 מִחוּץ לְטוֹחַ יְדֵי הַחֲמִימָה, הַמְרַחֶפֶת
 הַמְגִשֶּׁשֶׁת כְּסוּמָא בְּמִטָּתִי
 הֶרְחַבְהָ, הַמְשִׁתְרַעַת
 עַד לְקִיר הַלְבָּן, הַצּוֹנֵן.

אִיפֹה הִיא הַכֶּתֶף הַרְבֵּה
 וְחֻלְקַת הַצְּוָאר הַרוֹטְטָת
 שֶׁנֶּעֱנְתָה לְלֹא הַסּוֹס, בְּלִי דַעַת
 הַחֲלִיקָה לְמַגֵּעַ הַקֵּל קְלִיל שֶׁל אֶצְבָּע
 וְקַרְבָּה אֵלַי מִיָּד
 כְּמוֹ עַל גַּל קַל מְחֻלֵּיק וְנוֹשֵׁק,
 נִצְמַד עֶצֶם אֶל עֶצְמוֹ.

סונטה, חלום על הים

חלמתי, הים התיכון
כמו נשאב או נשטה, מתרוקן
במהירות כאמבט תינוקות מהמון
מימיו הכחלים, הירקים,
האפרים, הצהבים, ותחתיו
מתגלה קרקעית התהומות
הזרועה שיטות נטרפות ועצמות של
טבועים
מאדם הראשון עד היום.
כל הביב האנושי ושלדיו
כמו שכרי צעצועים עד האפק
חשופים למבט הנדהם
של אני מתעורר, של אדם
ששקע בשנה עמקה
והוא צף ועולה איש אפוף מועקה.

קונצ'רטו לשלושה פסנתרים ותזמורת

סונטה

למה לי קונצ'רטו לשלושה פסנתרים?
 הרי אינני מוצרט, וקונצ'רטו
 לפסנתר אחד בלבד ולתזמורת
 הוא הדבר המנגן עלי באמת
 הוא הדבר המחולל בדמי הליל
 בקדקדי ובחדרי, הוא מפלח
 את חזיונות המנות הקשים
 אשר פורעים פרעות בחלומות
 התרדמה, היקיצה והערות
 שלא יניחו לי עד בוא הקץ
 או עד שערפל עכור, סמידך
 יבלע את תסמיני התודעה
 המרחפים בחללה של הגלגלת
 המתנדנדת כה וכה על צנארי.

זֶהב הַזְרִיחָה הַזְמִינִי רפי ויינרט*

רשמים של אור בשירתו של ויזלטיר

בשירו הארספואטי הקצר "תאורה מילולית", שנדפס במקורו בספר דבר אופטימי, עשיית שירים (1976) מציג מאיר ויזלטיר עמדה שירית נחרצת:

וְאֵז פֶּעַל חָרִיג יְבֹוא יְדִין
אֶת צְרוּפִינוּ הַיּוֹמִיּוּמִים
עַל־פִּי אַמוֹת־מִדָּה בְּלִתֵּי צְפוּיֹת
כְּאוֹר צֶהב בְּצִיּוּרֵי רְמֵבְרָנְדֵט.

(מכלול שירים, ב, 113)

השיר בנוי ממשפט אחד פסקני בן ארבע שורות בזמן עתיד. איננו יודעים לאיזה זמן בדיוק מכוונת המילה "ואז". אצל הקורא נוצרת תחושה שדבר־מה קדם לאמירה זו, בעיקר בשל השימוש באות ו' בפתח השיר. משהו נראה או נחוה לפני כן ואז, כלומר מייד לאחר החוויה, בא התיאור האמנותי שתפקידו להפקיע את האירוע היומיומי מן השגרה. הדרך לעשות זאת, לשיטתו של ויזלטיר, היא בעזרת תיאור שונה ממה שהורגלנו בו. צירוף מיוחד תחת הצירוף היומיומי, השגור.

ויזלטיר איננו מסגיר מהו בדיוק צירוף זה, אולם הוא נותן בידינו כיוון. הוא עושה זאת בדרך הדימוי באִמרו שהפועל החריג דומה לאור בציוריו של אמן המופת ההולנדי בן המאה השבע עשרה: כזה שחושף מתוך הצללים רק את לחיו האחת של הצייר בדיוקנו העצמי כאיש צעיר (1628 בקירוב), או זה שמאיר את פניו ונח על מצחו חרוש הקמטים, בדיוקן העצמי המהולל מגיל 63.

באין מילה מדויקת יותר ויזלטיר קורא לאור הזה בפשטות "צהוב". האור שמקורו בציורים הללו תמיד נעלם מעיני המתבונן, שהרי אין רואים חלון או חרך כלשהם, גם לא דלת פתוחה וודאי שלא שמש, ירח או כוכבים שמטילים את אורם על אנשים וחפצים. האור הזה הוא לפעמים בגון בז', לפעמים לבן, או כתום או צהוב אבל אף לא אחת מהמילים הללו אינה לוכדת אותו במדויק. הוא נקבע, בין השאר, על ידי תווי הפנים והבגדים והצורות והצללים שמסביבו. הצופה ממשיך לתהות על מקורו ונשאר עם התעלומה ועם היפעה החד־פעמית.

הבה נתבונן בכמה מגילויי האור באחדים משיריו של ויזלטיר. בשירים רבים אין כל התייחסות לתאורה ספציפית אף שיש בהם לא פעם ציוני זמן במסגרת היממה או במחזור עונות השנה. כך, למשל, בשיר המוקדם "[היא העירה אותי בשתי נשיקות]"

* מתוך ספר המסות "השנים המופלאות: רשימות על שירת מאיר ויזלטיר", שעתיד לראות אור השנה בהוצאת "הקיבוץ המאוחד/ספרי עתון77"

מצוין רק שהאישה, שסירבה בלילה לשכב עם המשורר, מגלה כלפיו חמלה אינטימית בהעירה אותו לפנות בוקר בשתי נשיקות על לחייו. עם זאת, אין בו שום התייחסות לאור המיוחד לשעה זו. והרי אפשר לעשות מטעמים מרכותו, מראשוניותו, מתוגתו ומהאופן שהוא משרטט צורות על קירות החדר שבו חווה הדובר את דחיית סיפוק תשוקותיו: שהרי האישה סירבה לשכב איתו בליל אמש משום שלבה נתון ל"איש אחר / בְּעִיר וּבִיבֶשֶׁת אַחֶרֶת" (מכלול שירים א, 128).

אולם ישנם שירים אחרים שבהם ויזלטיר מתקין לתיאור האירועים תאורה מדויקת להפליא. על פי רוב אין הוא מסתפק בצבעים מוכללים כגון לבן או שחור או אדום. אף על פי שסיכם את האור אצל רמברנדט במילה "צהוב", בפרקטיקה השירית שלו הוא שומר לא פעם ולא פעמיים על איכויות רמברנדטיות. למשל, בשיר הקצר "מרץ", גם הוא מתוך דבר אופטימי, עשיית שירים, ויזלטיר מתאר שרב אביבי כחמש בבוקר והתמונה נצבעת ב"זֶהֱב הַזְּרִיקָה הַזְּמַנִּי [ש] מְבַצֵּבֵן מְאַחֲרֵי חֲטוּטְרוֹת הַבְּתִים" (ב, 204). המבט יורד מן הגגות ומאנטנות הטלוויזיה אל "הָאֶפֶר הַמְּכָה שֶׁל הַרְחוֹב [ש] עֲדִין מְחֹזֵר אֹרֶן סָגֵל".

יש לשים לב שוויזלטיר איננו מסתפק בצד החזותי של התאורה אלא מקפיד לנגן את התיאור בתבניות שונות של מצלולים אקספרסיביים – האליטרציה המשולשת זהב/זריחה/זמני או הצליל הצורם בחזרה על האות ר' אפור/רחוב/מחזיר/אור".

זהו אפוא הרקע להופעת צללית של אישה בחלון הדלוק. היא עסוקה בשגרת הבוקר – "מְכִינָה טוֹסֵט, עוֹשֶׂה קֶפֶה" – ואילו המשורר שרואה לפי צלליתה שלעומת הבוקר האביבי היא "כְּכָר לֹא בְּאֵיבִי יְמִיהַ" מבכר ללכת לישון.

בשיר "זכירה" מתוך הספר קח (1973) מופיעה דמות שנקשרת באופן מפורש לצבעים ולתאורה. המשורר מדמה את זכר האישה שראה בינואר 1970, בהפליגו בין קֶלָה לדובר, ל"בְּלוֹן שְׁחוֹר / בְּעֵנָן יִרְקָק־אֶפֶר" (ב, 43). יש לשער שהשחור מתייחס לשערה של האישה על רקע המים במזג אוויר סגרירי, וריחוף הבלון הוא סוג של דה-הומניזציה שנלחמת בפתוס אפשרי ובו-בזמן מנסה להמחיש את התלישות והארעיות שבמעבר בין הגדה הצרפתית של תעלת למאנש לגדה האנגלית. בשורות הבאות המשורר מתייחס גם אל עצמו כאל בלון, רק שצבעו שלו לבן: "וְאוֹתִי כְּבְּלוֹן לְבָן שְׁמֶשֶׁכֶךְ עֵמוֹ עַד כָּאֵן // וְיִמְשַׁכֶךְ בְּאֶשֶׁר יִסַּע / עַל כְּנַף רוּחַ מְנוּסָה".

בסוף השיר יורד על התמונה ערב. ויזלטיר מדביק לו תאורה ייחודית המשלבת בין חשכה ובין מים. המעברת קרבה "אֶל מְרָגְלוֹת הַצּוֹקִים הַנְּמָסִים / בְּאֶפְלוֹלִיִּת הַמְּרִטִיבָה" (ב, 44). כמה יפה למוסס כך את צוקי דובר האדירים והקודרים אל תוך מימי תעלת למאנש על רקע האור המתמעט.

זאת ועוד: כשהמשורר פוגש שוב, כעבור שנים, בנערה האומללה שעומדת במרכז השיר המצוין "נערה מירושלים", הדבר מתרחש במקום מסוים-לא-מסוים "בְּבִירָה מְעֵרֶב־אֵירוֹפִית" (ב 51) אבל בתאורה מקורית מבחינת הצירוף הלשוני – "בְּצִלְלִים צְפוֹנִיִּים" (שוב בשימוש המוזיקלי האופייני של האליטרציה צללית צפוניים ושל הכפלת אותיות – ל' והסיומת – ס).

בניגוד לרמברנדט, בחלק משיריו של ויזלטיר מצוין במפורש מקור האור. ניכרת

בהם העדפה ברורה לשמש על פני מאורות הלילה וחיבה יוצאת דופן למילה "זהב". לפעמים השמש מופיעה לעצמה בתיאורים פשוטים ולא מתאמצים כמו "חתיכות נוהות אֶל הַבְּרִכּוֹת, / נְחוֹת וּמִשְׁתַּפּוֹת בְּשֶׁמֶשׁ" (ב, 152) או "זֶמֶן לֹא רַב אַחֲרֵי שְׁקֵעַ הַשֶּׁמֶשׁ / הֵם מְגִיפִים אֶת הַתְּרִיסִים / הֵם מְכַבִּים אֶת הָאוֹרוֹת" (ב, 241).

לתיאור חזק במיוחד זוכה השמש הארצישראלית בשיר המספד החורף "סונטה מוארכת במות יצחק דנציגר", מתוך "מוצא אל הים" (1981), שם "השמש זבת דם שוחה / בים התקלת" (ב, 261). מיוחד ומקורי הוא התיאור שמופיע בסיום "סונטה פיגומית" מתוך "דבר אופטימי, עשיית שירים", שם הקיץ "זורח בנהב אדם צועק: / ומעליו בוחק בלבן סגלגל / הלהט המאדה, המאכל" (ב, 124).

בשירים אחרים מצוינים מקורות אור פחות שכיחים בשירה הישראלית. למשל, פנס לפני אדיר ("אקולוגיה", ב, 222-224) או כתובת החשמל על גחוונו של המטוס ומנורת שבעת הקנים וסוללות של נורות על גג בניין המשטרה בצפון העיר בשיר התל-אביבי הנודע "כתובת חשמל נעה" מתוך ספרו פורץ הדרך קח (ב, 96-97). בשירתו המאוחרת נציין, בין השאר, את התאורה העוממת שנקשרת למחלה בשיר הקצר, חסר הכותרת והקודר להפליא, המוקדש לישראל פ. (קרוב לוודאי שהכוונה למשורר ישראל פנקס):

בְּעֶרֶב שֶׁמֶשׁ הַבְּהֶבָה.

יִכְבֶּה נִשְׁמָטָה מִחֲלוֹן אֵי-נִרְאָה.

אֲמְרוּ לִי שְׁחִשְׁתָּ בְּרַע.

רִיק הַחֲדָר. רִיקָה הַדִּירָה.

הַכֵּל נְעוּל, הָאוֹר כָּבֵה.

(האדם הנדף, 207).

כאן הערב יורד על תל-אביב והשמש איננה שוקעת, היא מהבהבת כמו נורה שעומדת לכבות. המילה "הבהבה" מקבלת את החרוץ שלה ממילת הצער והכאב "יכבה", שנקשרת בשיר לישות עלומה. בסוף השיר המילה "הבהבה" נסגרת בחרוץ עם "כבה". האור בדירה כבה וכמותו אור השמש בעולם בבוא הערב, ערבו של יום וערוב החיים, שגם אורם עתיד לכבות בקרוב. המינימליזם המילולי והצלילי משרת את תחושת ההתרוקנות כשאדם יוצא מחדרו ומדירתו אל האשפוז וחלילה אל מקום מנוחתו האחרון. התאורה הקודרת בשילוב התיאור המדויק יוצרים נימת צער ומספד מבלי לנקוט מילות רגש כלשהן.

האור נכנס לשיירי ויזלטיר גם באמצעות שורה של דימויים, של איברי גוף או של חפצים, שרבים מהם לקוחים מהעידן המודרני. למשל, הדימוי החשמלי בשיר "חלון ראווה": "אור עמום ודמום נצנץ בעיניו, כאורה של נורה בחלקיק השנייה של הקצצר" (א, 102). קישור חשמלי דומה אפשר לפגוש בפרק הרביעי של המחזור "אלגיות ליד החושים": "סוכב / הפטיפון הכי זול בעולם / חוט עם תקע בבית-הנורה / והעיניים מתערטלות לאורה של שמחה לא סבירה" (ב, 196). גם הלילה, שאיננו מעניינה של רשימה זו, מתואר לא אחת באמצעות אבזרים מעשה ידי אדם: "אחר-כך לילה כשרוול שחור של מצלמות ישנות" (ב, 170).

לסיום, הייתי מבקש להתעכב מעט על שני תיאורי תאורה דומים, ועם זאת

שונים מאוד, מתוך הספר דבר אופטימי, עשיית שירים. האחד הוא הפרק ה-16 במחזור "שרטוטים תל-אביביים". כותרתו "עָרְב" והמילה מתחברת מייד לשורת השיר הראשונה והיחידה: "[עָרְב] / יוֹרְד עֲלֵינוּ בְּקִפְצוֹת שֶׁל קִנְגוּרוֹ" (ב, 162).

מאז קראתי לראשונה את המטפורה הזאת היא חקוקה בזיכרוני. כמה מפתיעה ההשוואה בין השקיעה התל-אביבית ותאורת הערב האורבני שממהר לרדת ובין החיה שיובאה לשם כך ביבוא אישי ממרחקי אוסטרליה. כמה מקורי השימוש בצבעי פרוותה של החיה – תערובת משתנה של חום, בז', אפור, ערמוני ועוד – במקום הניסיון הנואל לתאר את חילופי האור בשמי העיר המתאפלים בשמות הצבעים עצמם. בין אם נרצה ובין אם נמאן נכנסות לתמונה תנועה מהירה אופקית ואנכית, חום וחום ישראלי-אוסטרלי, חלקו עולה מעצם המחשבה על פרוות הקנגורו. וגם משהו מידי, אלים ודורסני. המילה "עלינו" מתארת חוויה קולקטיבית מנקודת מבטם של תושבי הכרך וכך מפקיעה את היחסים האינדיבידואליים בין המתאר למתואר.

דימוי דומה מבחינת גווניו, אם כי משאר הבחינות מפותח בהרבה, מופיע בשיר התל-אביבי המופתי שפותח את המחזור "אלגיות ליד החושים". השיר שכל בתיו בני ארבע שורות בנוי על חזרה אינטנסיבית על השורה "שוב יוֹרְד אוֹר חֶקֶי אֶפְרוֹרִי". זו פותחת את הבתים האי-זוגיים וחותמת את הבתים הזוגיים ובסך הכול מופיעה בשיר שמונה פעמים. שאר השורות מפרטות בפלסטיות נדירה ובהשראה שירית יוצאת דופן את הניסיון לקיים שמחה קיומית קטנה (אוכל, יין, בחורות) בנוסח "אכול ושתה" אל מול הכיליון (מחשבות רסוקות, אהבה פגועה, זיכרונות נמסים, בשר זומם לקרוס).

אני זוכר שפעם קראתי את השיר הזה מול כיתה של תיכונים והופתעתי כשעלתה השאלה מה זה חאקי. מאחר שבכל כיתה היה כבר מחשב עם מסך מייד העליתי לנגד עיניהם תצלום של בגד חאקי. חלקם מן הסתם הכירו בגד כזה ממדי הצופים ואולי לא קישרו בין המילה לאובייקט. מכל מקום הצירוף של המילה "אפרורי" למילה חאקי יוצר את המגוון שנע בין החום הבהיר של החאקי לאפרוריות של הערב התל-אביבי. הדמיון לשיר הקודם אינו מסתכם בניסיון למצוא את הגוון המתאים לערב העירוני אלא גם בשימוש באותו הפועל "יורד" ובלשון הרבים ("בתינו", "מאכלינו", "אהבתנו"). אולם בניגוד לשיר הקודם שבו הערב מסתער על ראשי בני העיר, כאן התיאור הוא של מהלך אטי מאוד, שמתרחש שוב ושוב. אין בו שום דבר מפתיע או פתאומי. רק הזמן שחולף לו בשקט ומכבה את שמחותינו ומדעיך את תשוקותינו.

מאיר ויזלטיר בן שמונים אסתי ג' חיים

נדמה לי שהפעם הראשונה שבה התוודעתי לשירתו של מאיר ויזלטיר הייתה בהיותי בת שש עשרה. נתקלתי בשיר "קח" מתוך ספרו בעל אותו שם. "קח שירים, ואל תקרא / עשה אלימות בספר הזה: / ירק עלי, מעך אותו / בעט אותו, צבט אותו." השיר הזה, שכולו מעשה האלימות שבכתיבה, ערער יסוד בנשמת הנערה שהייתי. שירה אינה יופי ואינה געגוע, כפי שחשבתי עליה עד אז, שירה היא לשים את הספר על הגז לראות אם הוא עמיד באש. למסמר אותו, לנסר אותו, לראות אם יש לו התנגדות. בכת אחת נדלקה בי הבנה חדשה. הסיום, שהוא היפוך של האקטיביות הפעלתנית של אותה אלימות – "הספר הזה הוא סמרטוט של גנר / ואותיות כמו זבובים, ואלו אתה / סמרטוט בשר, אוכל עפר וזב דמים, / בוהה עליו נים-ולא-נים" – פצע את רקמת עור הנערה הפריך אפילו יותר מן השורות האלימות שלפניו, ועורר בי דברימה עמוק ורדום. איזו אמת חבויה שלא ידעתי לקרוא לה בשם. עד אז היו האמנויות נשגבות בעיניי. הערצתי את ציירי הרנסנס הגדולים, את אמני האימפרסיוניזם הגדולים לא פחות, את הבלט הקלאסי שהיה חלק מעולמי כרקדנית, את האידיוליות של טשרניחובסקי ואת שירתה של אמילי דיקנסון, שמצאתי בבית. קראתי גם אחרים, ובעיקר פרוזה, אך ספרות (ובעיקר שירה) הייתה, אפשר לומר, מקודשת בעיניי. והנה שיר שכולו התנגדות. כולו זעם, אלימות וכאב כמעט בלתי נסבל, חשוף ופרובוקטיבי: השירה היא סמרטוט של נייר, והמשורר הוא סמרטוט של בשר. השיר הזה הוטח בי כמו סטירה.

הכרתי את מאיר ויזלטיר זמן רב לפני שהכיר אותי. ועם זאת, הייתה לי הרגשה שהכיר. כאשר קראתי את "הערה", אחד השירים האהובים עליי ובעיניי אחד היפים בספרות העברית, חשתי פחות בודדה. דיוק סכין הגילוח של ויזלטיר כאשר כתב "אני קבור מתחת לתלי תלים / של תולדות חיי. שם אני נושם / נשימה קצובה וקרה" (...) "אכל תולדות חיי הסבוכים / כורכים אותי בתכריכי חוחים, / וגושי אדמה וחצץ / חוֹצְצִים ביני ובין עולם האנשים / ופשטותם הכאובה" ... פגע במרכזם הטראגי של נעוריי. ההפרדה בין המספר לבין שאר בני האדם "ופשטותם הכאובה", תולדות החיים הסבוכים הכורכים אותו בתכריכי חוחים, עוררו בי הזדהות עמוקה. שם השיר "הערה", מרמז למשהו אגבי, לא מרכזי וחשוב, הערה בלבד, אך ההערה הזאת מהותית מאוד: חיים הקבורים תחת תולדות החיים. הנסיבות שיבשו אותם עד כדי "תכריכי חוחים". "הערה" נראה בתחילה שיר פשוט וברור, אך למעשה הוא מורכב מאוד. כולו תנועה בין ניגודים: בין מוות לחיים ובין התולדות לחיים "אמיתיים", החפים מנסיבות – שם, תחת התל, הוא חי מוחלט.

הבית האחרון, "ובאים אנשים כארכאולוגים חובבים / ונוצצים בי מעדר ומלקטים קצת חרסים – / ולא מקנן בלבם החשד / כי מתחת לתל אני חי מחלט, / וכי החרסים הם רק חרסים, / ואינם מספרים אלא קצת מעשים / לאים מתולדות חיי" שוב נגע

באותה בדידות קיומית, בהיכרות השטחית, הסתמית, בין בני האדם, בהיעדר היכרות של אמת, שאפיינה את התקופה ההיא בחיי במיוחד. אי היכולת לחלוק סוד פנימי ועמוק עם הזולת המותר אותו רחוק וזר. לימים, סיפר לי ויזלטיר שהשיר נכתב בהיותו בניקוסיה, קפריסין, כששהה בה במשך לילה אחד, בטרם טס למוסקבה, עיר הולדתו, וכפי הנראה נבע מהתחושות שעלו בו עם שיבתו לעיר שעזב בילדותו. אנו קוראים שירה וסיפורת מהחדרים הפנימיים שלנו. אין לנו מושג מהו החדר הפנימי מתוכו נולד השיר, ודווקא כך, מתוך אי הידיעה, נולד הקשר הזה, שאי אפשר לתארו במילים, בין המשורר לקורא. אולי זהו הקשר היחיד שמצליח לחפור עמוק יותר בתל הארכיאולוגי ההדדי, ולדלות משהו שהוא מעבר לחרסים או מעשים לאים מתולדות חייהם של המשורר וקוראו.

את "מוצא אל הים" כבר קראתי כשבגרתי קצת יותר ועזבתי את עיר ילדותי, למען עיר אחרת שוויזלטיר כותב עליה כפי שאיש לא כתב עליה, מתוך קרבה ומבט ביקורתי גם יחד – תל אביב. "פַעַם הָיְתָה אִשָּׁה / היא הָיְתָה אִשָּׁה זְקֵנָה. / היא חִיְתָה בְּעוֹלָם / שְׂבָעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה. / בְּשִׁנְתָהּ הַשְּׂבָעִים וְשֵׁשׁ / חֲשָׁבָה כִּי רַב לָהּ רַב / זָרְקָה עֲצֻמָּה לַיָּם, / לְטַבֵּעַ בֵּין גְּלִיו. / הַיָּם בֶּן מִלְיוֹן־מִלְיוֹן / וְאֵינוּ מְדַקְדָּק בְּקִטְנוֹת. / מוֹכֵן לְהַטְבִּיעַ כָּל יוֹם / עֲשָׂרִים מִלְיוֹן זְקֵנוֹת. / אֲבָל אֲנָשִׁים נִרְעָשִׁים / מְשׁוֹ אוֹתָהּ אֶל הַחוּף. / בְּבֵית הַחוּלִים הָעִירוֹנִי / זָכָתָה בְּטַפּוֹל טוֹב. / עֲכָשׁוּ היא בְּבֵית אֲבוֹת, / וְסַפּוֹרָה עוֹד לֹא תָם. / לְשׁוֹא קוֹתָה לְמִצָּא / מוֹצָא אֶל הַיָּם". השיר "מוצא אל הים" שכולו אירוניה מרה וכואבת, נגע אף הוא באותו מקום ששירתו של ויזלטיר נוגעת בי: בדידותו של האדם שהזולת אינו רואה אותו כאדם אלא "חרסים" בלבד, ובשיר שלפנינו את מעטה "האישה הזקנה". גם כאן, כבשני השירים האחרים, הוא ניצב מול בני האדם – עיוורונם וטיפשותם. מעשה ההצלה של הזקנה שקצה בחיי סבל ומחפשת מוצא לחייה בים, על ידי "אנשים טובים", מזכיר לי את הסיפור על הצופה שמבקש לעשות את המעשה הטוב היומי, ומאלץ אישה קשישה לחצות את הרחוב "בעזרתו". הכוונות הטובות נעולות בתבנית התנהגותית קבועה ללא קשר אמיתי למושא המעשה הטוב ולרצונותיו. ויזלטיר צועק כנגד התבנית האוטומטית של ההתנהגות האנושית, כנגד טיפשותם ואטימותם של האנשים. אין כואב מן "ההצלה" האיומה הזאת.

מאיר ויזלטיר בן שמונים. השירים שלו מלווים את הכעס שלי, את העצב, את התסכול. אין משורר כמוהו, שכותב את האמת החשופה מתוך אירוניה, מתוך מעשה של התנגדות בעידן של "קבלה והכלה" כסיסמאות סרק ומתכון לאושר מדומה. הוא נביא הזעם שמעז לכתוב שירה פוליטית של אמת. השירה של ויזלטיר מאלצת את הקורא להיות מעורב בה. לא להתבונן בעולם מתוך נינוחות תרבותית אלא להיות אותו באי מנוחה ומתוך טרדת נפש. האירוניה, האלימות, הניגודים, יוצרים את הכוח, הסבל, הכאב, שהם ליבת השירה של מאיר ויזלטיר.

מותר לאחל עד מאה ועשרים?

חווה עם הקורא, על שירים פותחים בספריו של מאיר ויזלטיר שי דותן

#

רק בעברית יפה
מתחרו עם קפה,
רופא עם אופה, על כן

השירה מתפרק
על מחצלות מול השמש,
היא תהיה
רבוא גרעיני דלעת רועדים

השירה תלבין על גגות
שטוחים, ברוח
הרפה תחוויר
עד בהק עמום, תזכיר
עצמות אדם.

ויזלטיר נוהג לפתוח את ספריו בשירים ארספואטיים שמביעים עמדה, ביקורתית בדרך כלל, על עולם השירה. לעיתים הוא פונה ישירות אל הקורא, כמבקש לכתוב אתו חווה שמטרתו תיאום ציפיות, להציע לקורא דרך קריאה של הספר. לפעמים לשון החווה מאופקת ועדינה, ולפעמים ישירה וכוחנית. רשימה זו תנסה להצביע על מוטיב חוזר באחדים משירי הפתיחה בספריו המוקדמים והמאוחרים של ויזלטיר. השיר "רק בעברית", פותח את הספר מחסן שראה אור בשנת 1995 בהוצאת "הקיבוץ המאוחד". בריאיון שערכת עם ויזלטיר בשנת 2009, במסגרת אירועי מפגש משורר ב"מקום לשירה" (חלקים מאותה שיחה זמינים ביוטיוב), שאלתי אותו על אותו קשר סיבת, המוזכר בצירוף "על כן" בסוף הבית הראשון. הוא השיב לי בכנות שקשה לו להסביר את הקשר הסיבת, אולם, בפרפרזה על אחד משיריה של יונה וולך, מילות השיר חכמות ממנו.

"רק בעברית", ולא בשפה אחרת. מדוע? כי בעיני המשורר סכנת הזילות האורבת לפתחה של תרבות צעירה כמו העברית המודרנית, תרבות (שהשתקפותה הכרחית בלשון) הנעדרת מסורות ומעמקים שיש בשירה האנגלית או הצרפתית למשל היא ממשית ומוחשית יותר. כשאין מסורת של שירה, אילני יוחסין פואטיים שמושרשים עמוק בתרבות, או אם להשתמש במילותיו של המשורר חיים גורי, טקסטים המהווים

את "הקשר האסוציאטיבי" של כל עם או תרבות, קל להתפתות לשירה קלת דעת, החוזרת יפה עם קפה ורופא עם אופה. וכדי להמחיש את השבר בשירה, ויזלטיר מפרק את השיר מבחינה צורנית אחרי הקשר הסיבתי לשני בתים חדשים המתארים את גורלה של שירה כזו.

המסקנה החד משמעית של המשורר היא שאין הרבה סיכוי לשירה קלת דעת כזו. "היא תהיה / רבוא גרעיני דלעת רועדים / השירה תלכין על גגות / שטוחים, ברוח / הרכה תחוויר / עד בהק עמום, תזכיר / עצמות אדם" – כלומר, השירה תתפרק למילים המרכיבות אותה, כמו ריבוא גרעיני דלעת שמייבשים על מחצלות, היא תהיה שירה שטוחה כמו הגגות, לא תבהיק כחפץ בעל ערך אלא כמשהו עמום, עצמות אדם. לפתיחה הפסימית והמזוורית כמו בשיר "רק בעברית" יש רמזים בשירים פותחים מוקדמים יותר של המשורר, כמו בפתיחה המפורסמת בספר "קח" שראה אור בשנת 1974. "קח שירים, ואל תקרא / עשה אלימות בספר הזה..." (ציטוט חלקי) – מטיח ויזלטיר בקורא בשיר הפותח את הספר "קח". כך, בלי רחם, בישירות של בעל מלאכה מרוגז, של אומן הבטוח בעמל כפיו כלפי לקוח הססן. אין לו סבלנות למציצים, למרפרפים; לאלו שנכנסו כדרך אגב כי ראו על הדרך, כמו בחלון ראווה. לקורא הממוצע, הפסיבי, אותו "סמרטוט בשר" הבוהה על הספר נים לא נים, אין מקום בספר הזה. את הספר הזה יש לקחת ולממש. להפעיל כמו חפץ בר שימוש. אולם משום שמדובר במילים, הוראות ההפעלה הן מסוג אחר. קרובות יותר לכותרת עיתון דעתנית ומנומקת, שלאחריה חש הקורא כי הוא חייב לעשות מעשה. להפגין, למשל.

כך בשירה. הציפייה של ויזלטיר מן הקורא היא שיתחולל בו דבר מה. בלשון הדיבור, למשל, באופני החשיבה. בסולם הערכים המדריך אותו, בחינוך ילדיו. או במילותיו של ויזלטיר: "אני מחנך את עצמי מתוך השירה / לא על-ידי השירה אלא מתוך הנהלה" (מתוך השיר "חומר לימודי" שראה אור בספר "מוצא אל הים", "הקיבוץ המאוחד" 1981); כלומר, ציפייה כי הקורא יספוג את השירה וישתמש בה לעצב את אישיותו, את זהותו כאדם. ואומנם, שירים רבים בספר "קח" עוסקים בביקורות על תרבות השקר והמרמה, הן מצד מוסדות השלטון והמעסיקים בשוק העבודה והן מצד האדם עצמו, המשקר לקרובים לו ולעצמו. הספר מדבר בזכות האמת כערך חשוב לחיים אותנטיים, כאידיאל לעיצוב זהותו של אדם. את הספר "דבר אופטימי, עשיית שירים" (הוצאת "הקיבוץ המאוחד", 1976), פותח ויזלטיר בשיר הקצר "תאורה מילולית":

"ואז פעל חריג יבוא ידין
את צרופינו הדימוימיים
על פי אמות-מדה בלתי צפויות
כאור צהב בצירי רמברנדט".

בניגוד לשיר "קח", נדמה שכאן מציע המשורר (העוטה דמות של נביא) סוג אחר של קריאה. קריאה באור חדש, שתגיע דרך הלשון. לשון שתבחן את צירופינו היומיומיים, את דרכי הביטוי שלנו. הפועל החריג האור הצהוב הזה יכול להיות

המוזיקה שבשירה למשל, והמוזיקה הזו תאיר ותשפוט לא רק את השירה אלא גם את שפתנו היומיומית, כפי שהאור הצהוב של רמברנדט שינה את עולם הציור, את ראייתנו אותו ואתנו. כלומר הגאולה אינה תלויה במאמץ הקורא בלבד, אלא גם בשפה, בלשון. במשורר המחולל אותה. ויפים לעניין זה דבריו של פרוסט:

"במקום לראות עולם אחד ויחיד, עולמנו שלנו, אנחנו רואים אותו הולך ורב בזכות האמנות, וכמספר האמנים המקוריים כך מספר העולמות הנתונים לנו, שונים זה מזה יותר מאלה המתגלגלים בחלל האינוסוף, ומאות בשנים לאחר שכבתה שלהבתם, ויהי שמה רמברנדט או ורמר, עודם משלחים אלינו את קרינתם הסגולית" ("הזמן שנמצא", עמ' 197, הוצאת "הספרייה החדשה", בתרגומה של הלית ישורון). כמו פרוסט, גם ויזלטיר מאמין בכוחה של היצירה להשפיע, להקרין על חיינו, לראות את העולם באופן אחר, שונה משהורגלנו. לשם כך הוא נדרש לאותו פועל חריג, כלומר למשהו יוצא דופן בלשון כדי לחולל את השינוי הזה (מבלי להרחיב בנושא, לעניות דעתי ויזלטיר עושה בספר הזה משהו חדש מבחינה מוזיקלית, במיוחד בשירים המופיעים בשער "אלגיות על יד החושים").

בספר "מרודים וסונטות" שראה אור בשנת 2009, פותח ויזלטיר בבוז מופגן כלפי מרבית האנשים שלא קוראים שירה (הציטוט הוא של חלק מן השיר):

"כָּל הָאֲנָשִׁים שֶׁלֹּא קוֹרְאִים שִׁירָה
וְזֶה בְּעֶרְךָ כָּל הָאֲנָשִׁים
קוֹרְאִים דְּבָרִים אַחֲרַיִם, לְמַשָּׁל
הוֹרְאוֹת שְׁמוֹשׁ שֶׁל תְּרופוֹת
כְּתוּבִיאוֹת בְּטִלְיוֹנִיָּה, תְּפָרִיטִים...
(...) מוֹחֵם הוֹמָה מְלִים וְאוֹתוֹת
בְּמִילְיוֹנִים, גַּם דָּמָם
שׁוֹרֵץ מְלִים וְאוֹתוֹת וְסִימְנֵי פְּסוּק
כְּמוֹ בְּלוֹרִיתוֹ שֶׁל יֶלֶד מְכֻנָּם, אֲנֵאֶלְפֵיבִית".

רוצה לומר, דרך השירה, כלומר דרך עיבוד וניסוח עולם התופעות במלאכת השיר, מלאכה האורגת עבודה רגשית ותבונית גם יחד, תתקבל משמעות מהותית ולא פונקציונלית בלבד.

יודגש כי ספרים נוספים של ויזלטיר נפתחים בשירים ארספואטיים, כמו הפתיחה לספר "פרק א פרק ב" (1967), אך אלו שירים אינטימיים יותר, ולא מהווים איזו קריאת השכמה לקורא:

לְפַעֲמִים אֲנִי שְׂרוּי בְּמַחְצַת שִׁירֵי.
אֲחֻדִים מֵהֶם. הֵם עוֹבְרִים עַל פְּנֵי בְּלִילָה.
לְזִכּוֹתָם עָלִי לוֹמֵר שְׂאֲנִי אֲזוֹ שְׁלוֹ,
טוֹב לִי עַל הַלֵּב, אֲנִי מֵאֲחַל לָהֶם אֶהְבָּה.

ברבים מספריו ויזלטיר אוהב לעשות לנו שריר בשיר הפותח את הספר. לטעמי ספריו החזקים ביותר הם אלו המתחילים במפגן כוח כזה, הן מבחינת הלשון השירית והן מבחינת האמירה שבשירים. ויזלטיר רודה בנו, מפציר, מתנבא. הוא מבקש

להצביע על הסכנה שבשירה לא מחייבת, להזהיר אותנו משירה שאינה הכרחית, שאינה מנסה לחולל בנו דבר מהותי כיחידים, כחברה. ויזלטיר רוצה להציל אותנו מהנמק הפושה בתרבות. הוא מספר לנו שהשירה יכולה לעשות את זה. צריך רק לקחת אותה.

שירי מחווה לוויזלטיר

שי דותן

גומה

נוף חורפי

עָרֵב.
גֶּשֶׁם בְּחֵלוֹן.
רוֹשְׁלִים שׁוֹתֶתָת.
הָאֵדָם וְדָאִי בְּגִלְלֵ הַיָּיִן
שֶׁהוֹלֵם בִּי עֶכְשָׁו.
וְהַכָּחַל, הַכָּחַל הָעֵז
מֵאֵיִן בָּא?

מָה שֶׁהִסְפֵּק
לֹא מְכַרְסֵם בּוֹ
אֵינּוּ נִכּוֹן לְקַלֵּט
לְמַתַּח מֵיַתֵּר
שְׁתַּנֵּן עֲלָיו לְפִרְט
לְחֵרֵט סִימָן
לְנִסֵּר אֶת הַשִּׁפָּה
לְהַטְבִּיעַ בְּלִשׁוֹן גְּמָה
רְכָה כְּמוֹ שִׁיר.

יומולדת שמונים

בְּכַנְיָסָה הוּא שׁוֹלַח מְבִטִים
לְמֵאֲרֻחַת הַחֲנֻנִית
לְדוּג אוֹתָהּ בְּקֶרֶס חֵיוֹכוֹ.
יְדִיו נְחוֹשׁוֹת כְּצִבְתוֹת סֶרְטָן
מְפָרְקוֹת בִּיסוּדִיּוֹת דָּג בְּשָׂרָנִי
נוֹכְרוֹת בְּעֶצְמוֹת
בוֹצְעוֹת לְחֻמְנִיָּה
מְסַפִּיגוֹת בְּתַנּוּעָה סְבוּבִית
אֶת הָרֵטֵב הַחֵם.
כְּשֶׁאֲנִי קוֹרֵא שִׁיר לְכַבּוּדוֹ
הוּא מְזַמֵּן בְּקִבּוּק יָיִן נוֹסֶף
לְצַנֵּן אֶת לְבוֹ הַנִּכְסֶף
וּמְקַנֵּחַ בְּעוֹגָה רַב שְׂכָכְתִּית
שֶׁאֵת פְּרוּרִיָּה הוּא מוֹחֵה בְּמַפִּית
וּמְטְבִיעָה בְּצִלְחָתוֹ כְּחוֹתֵם.

מלאכים

שֶׁהֲרִינוּ בְּאֲנָקוֹת אֶהְבָּה
וּתְלַשְׁנוּ מְכַנְפֵיהֶם נוֹצוֹת
וְטַבְּלָנוּ בְּקִסְתֵּי הַלֵּילָה
וְקַעֲקַעְנוּ אֶת שְׁמוֹתֵיהֶם
שִׁיָּהוּ לָנוּ לְטוֹטְפוֹת

חסר משוגעים אני?^{*} נטליה ויזלטיר

כשגילה בכניסה הביתה פורץ שהסתתר יחף בפינת הפרוזדור, אמר אבא, "מה אתה עושה פה?"

"חשבתי שלא גרים פה, אז נכנסתי לישון, אני מירושלים," סח האיש הצנום בלי להתבלבל; אבא הציע להכין לו כוס תה, וכשפנה אל המטבח ניצל האיש את הרגע וחסם החוצה בריצה.

הסיבולת למשוגעים היא משהו שכנראה קיבלתי מאבא שלי. "מישהו שאין בו בכלל שיגעון הוא כנראה זומבי," כך אבא, "שיגעון סביר באדם הוא תבלין, כמו בתבשיל עם שום – ולא דווקא מעט ממנו," הוסיף. כמו השום ב"פסטה בשום, בייקון ופרמז'ן", שימפה הייתה מכינה לנו במטבח הקט, כשאני הייתי תלמידת תיכון והם היו זוג – לא בדקתי בשיניים כמה שום מעכה לתוך שמן הזית, לה תמיד נראה שאין מספיק ממנו, או מכל דבר – נוכחות לא מרומזת ותמיד נפלאה. עזות טעם מסוג זה בבני אדם היא גמולם של הנכונים להתנודד על פי תהום, נכונות שהיא אולי תנאי סף למתפקדים לכוחות השירה, שאצל אבא, כך נראה, באה עם ידיעה חדה, כמעט קרה, של הגבולות. באחת הפעמים שסיפר לי שוב את סיפור הפורץ הנוטה ללון (שפספס בכמה דקות מגירה עם אלפיים דולר שאבא הכין לקראת נסיעה), הוסיף שההצעה להכין לטיפוס ההוא כוס תה הייתה בעצם תירוץ להיכנס למטבח לקחת סכין. לי היה קשה לדמיין את אבא שולף סכין מול הבחור העלוב, אולי כי לו אני זו שהציעה את ההצעה, לא הייתה עומדת מאחוריה מחשבה על סכין. ערכת ההכלה לטרופי-הדעת הגיעה אליי ללא התרמוסטט המכוון היטב – מתה להתחמש או לתפוס מרחק.

אבא לא התיימר להורות את הדרך, אפשר היה לחלוק איתו דברים די מטרידים מבלי שיקשה קושיות מתבקשות או ישיא עצות. אולי זה חלק מ"ידיעת הגבולות", שלמדתי שאינה נטולת אכפתיות או חמלה. ימפה נהגה לעדכן ששמעה מאבא את כל מוצאותי, ושליבו כבד עליו בגיני. "אבא שלך כל כך דואג", התנגן קולה המעושן, "נטלוש תתקשרי לפפאך", הפצירה בדאגה לו. כשדיבר באוזניי על ענייניהן המדאגים של נפשות קרובות, כולל ימפה עצמה, הייתה בעיניי ובקולו אוזלת יד חפה מטרוניה על מעשיהם התמוהים.

בחלוף חודשים או שנים, אחרי היחלצותי מתוצאות מהלכים מפוקפקים, אבא אמר שלא רצה לחטט, גם כשאמר לו ליבו שמדובר בעסק ביש. "לא רציתי להציק," שמעתי לא פעם, וגם "הפחד הוא מדריך גרוע."

בת ארבע על הידיים שלו – יש לי זיכרון ברור ממקלחת אחרי הים – הניח למקק גדול להלך בינינו וגם קצת עלינו, ולא נרמזתי שיש ממה להירתע. אחר כך, אצל

^{*} שמואל א' כ"א

אמא, כבר נשמעו צווחות אימה והוטחו כפכפים, התקלקלתי; למשמע זעקותי אבא היה אוסף את המקק החי ביד חשופה במשושיו או כורך אותו בעדינות בטישיו ועושה לו עוף־גוזל מהחלון. "יצור די יפה," אמר.

לא השתכנעתי הפעם, עם כל יכולותיו הידועות להאיר יופי נסתר גם בעלוב ובמרתיע – כמו גם להסגיר ולהוקיע קרתנות בנכסי תרבות לאומיים.

סמוך לדירת החדר שלו שהייתה פעם חדר כביסה על הגג, היה שכן שנהג להאזין מסביב לשעון בקולי קולות ל"ירושלים של זהב". יום אחד מצאתי על הגג שבר ויניל משולש, ואבא אמר, "הלוואי שזו חתיכה מהתקליט של 'ירושלים של זהב'."

היה ברור שאין מה לצפות ממנו לדבקות בסממני מסורת או גאוות הלאום, והנה בחג הסוכות בנה לי סוכה למהדרין, עשויה קורות עץ עם סכך וקישוטי נייר צבעוניים, בגודל 30 על 30 ס"מ, שאפשר לקחת איתך לכל מקום, כמו שיר לשכון בו בדרך כלשהי והוא בכך.

ימפה אמרה שהייתה יכולה לגור בשיריו, שהיו לה ואולי גם היא להם סוכה מאווררת פתוחה לשמיים להושיב בה את הרוח במרחב המבורך בין שיגעון לשפיות, שבו אפשר תמיד להיפגש, כמו במשפט שהוא מתוך Sea Song של רוברט וואייט: "Your lunacy fits neatly with my own", טירוף מתואם להפליא עם שלי. אבל מה, ממשיך השיר, "When it's time to play at being human for a while – כשבאה עת לשחק בלהיות אנושי לזמן מה – האם זה פירוש הדבר להיות משפחה? "לא מכינים אוכל בבית הזה עד שנהיה כאב ראש", כתב אבא בעיפרון על קיר המטבח. כשעזב את הבית ואשתו שנשארה בו עשתה שיפוצים, הצטערה – וגם אנחנו – שלא ביקשה בזמן להשאיר את חתיכת הקיר הזו לא מסוידת. אבל היא ממשיכה לבשל נפלא מעת לעת לאבא ולנו באותו מטבח משופץ, מאז ועד היום.

גם את כאב הראש של הרעבים עד בוש קיבלתי מאבא. לא ממליצה לכם להיות בחברת אחד משנינו כשאנחנו רעבים.

שני שירי מחווה סיגל נאור פרלמן

דו שיח

- האם אוכל לקרא את "שירים מן הקיץ האחרון" בגילי?
- נסי
- ואתה תסתכל עלי?
- אלך לחדר השני
- השירים והאלופים נותרו על עמדם, אתה יודע
- בחדשות?
- בקדקודים ובפדחות
- הם עומדים על הראש?
- על הרגלים. והראש נשרף משמש הצהרים
- הקיץ בא והוא עובר
- שום דבר אינו חוזר
- גם לא חלום?
- גם באור היום פני אפרים
- רוצה שסק? רוצה שזיפים? רוצה למצץ תפוזים?
- אענד שרשרת זהב שתדליק לי את הפנים
- גופך רך.
- תשכח, תשכח

דווקא סונט

אשאיר את "שירים מן הקיץ האחרון" במדף
השלישי בארון. לא אשלף משם לעולם
את זכרה של שלהבת נימוביץ.
נימוביץ, נימוביץ, נמוגה

נימוביץ, את הזקנה הרעה שהונף עליה הגרזן - זוכרים.
את אחותה ליונטה - לא זוכרים.
את שלהבת נימוביץ - זוכרים.
את תינוקה בהיר השער - זוכרים ומזיחים.

זָהָב נּוֹצֵץ, זָהָב נּוֹצֵץ, זָהָב נּוֹצֵץ,
 זָהָב נּוֹצֵץ, זָהָב נּוֹצֵץ, זָהָב נּוֹצֵץ,
 זָהָב נּוֹצֵץ, זָהָב נּוֹצֵץ, זָהָב נּוֹצֵץ,
 זָהָב נּוֹצֵץ, זָהָב נּוֹצֵץ, זָהָב נּוֹצֵץ,
 זָהָב נּוֹצֵץ, זָהָב נּוֹצֵץ, זָהָב נּוֹצֵץ.

שיר אהבה למאיר ויזלטיר חגית גרוסמן

נָשִׁים רַבּוֹת אָהֵב מְאִיר
 שְׁנוּלֵד בְּיוֹם הָאִשָּׁה.
 הוּא אָהֵב אוֹתָן בְּתַחוּשָׁה
 שֶׁהַעוֹלָם יוֹדֵעַ מָה לְהַשְׁאִיר
 שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יוֹתֵר מִכַּחַּ מְשִׁיכָה.
 נָשִׁים רַבּוֹת הַתְּאַהֲבוּ בּוֹ כְּעִיר
 הֵן נִמְשָׁכוּ אֶל אוֹרוֹ הַמְּזוּהָר
 הוּא מְשׁוֹרֵר חֶכֶם וּמְהִיר
 מַחְשָׁבָה.
 וְהִיתָה מִיִּשְׁהֵי שְׁבַקְשָׁה
 לְפַתַח עֲרוּץ רַדְיוֹ
 שָׁבוּ יִנְגְּנוּ מַחְשְׁבוֹתָיו
 וְכָל הַיּוֹם הִיא תִּשְׁמַע אוֹתוֹ מְדַבֵּר.
 וּמְאִיר פֶּסַע בְּשֹׁדְרָה בְּצַעֲדִים גְּדוֹלִים
 לְכֹן שַׁעַר וְאַרְךְ כַּעֵץ צַעִיר,
 חֲבוּשׁ בְּכוּבַע קִסְקֵט
 וּכְלָבוֹ מְנַגֵּן שִׁיר בְּדְרִישָׁה.
 מְלִים חֲדָשׁוֹת נוֹשְׁבוֹת
 בְּמַעֲלֵה שְׁדָרוֹת רוֹמְשִׁילֵד
 אֶל מְזֹא"ה שִׁשִּׁים וְתִשְׁעֵי.

"אוֹשְׁוִיץ, שְׁמַעְתִּי שְׁאֵת בַּמּוֹדָה" הומור מקברי ופופואטיקה בשירת מאיר ויזלטיר גלעד מאירי*

חֲלַמְתִּי עֲלֶיךָ כְּבוֹר קֶבֶרְךָ
זֶה הָיָה בְּלִמְתִּי נְעִים.
כְּבֹר לֹא נוֹתֵר לִי הַרְבֵּה לְהַגִּיד
נְדָאֵי שְׁלֹא בְּגוֹף שְׁנִי.

(מתוך "שיר מקברי"; ויזלטיר, "האדם הנידף או: סימני חיים בעשור השני לאלף השלישי", "הקיבוץ המאוחד" 2018, עמ' 197)

בכל שלביה של שירת מאיר ויזלטיר ניכר שפע הומור על גווניו כגון פרודיה, סאטירה, אירוניה וגרוטסקה. אחד ממופעי הומור המקברי הדומיננטיות של ההומור, אף המקברי, היא שילוב בין עמדה קיומית קרנבלית להשפעת תרבות פופולרית. ההסבר הפופואטי להומור המקברי, כמייצג של שאר סוגי ההומור בשירת ויזלטיר, מקנה פרספקטיבה היסטורית ותרבותית רחבה על שירתו.

הומור מקברי, המכונה גם הומור שחור או הומור גרדומים, הוא מוקצן ומזעזע, לעיתים אכזרי וסוטה, העוסק בנושאים אפלים וכואבים, כגון מוות, אונס, מחלה, זקנה, שיגעון וכדומה. השורש האטימולוגי של המילה מקברי (מצרפתית macabre) מעניק הסבר אפשרי למקור המושג. יש הסוברים כי המקור הוא במילים מקבְרָה, בית קברות בערבית, או "מן הקבר" בעברית.

כאמור, הדומיננטיות של ההומור בכללותו בשירת ויזלטיר היא בין השאר ביטוי של השפעת רוח הזמן. שנות השישים של המאה העשרים הן שלב דרמטי בהתפתחות התרבות הפופולרית הודות לפריחת הרוק, הקולנוע, האופנה ובמקביל גם ההומור. למשל, סדרות קומיות בטלוויזיה, סרטים מצוירים ועוד. בישראל הצעירה התפתחה תרבות פופולרית ובמקביל גם ההומור מצא את דרכו לקדמת הבמה, למשל באמצעות מוזיקה ומערכונים ("להקת התרנגולים", "שלישיית גשר הירקון" הלהקות הצבאיות ו"הגשש החיזור").

התרבות הפופולרית היא תשתית נוחה להתפתחות הומור הודות למאפייניה: תקשורתיות, לשון דיבור, בידוריות, קלילות, משחקיות, פרובוקטיביות, וירטואוזיות, פרפורמטיביות ועוד. לכן, ומסיבות נוספות כמו מעמדו הסובלימטיבי של ההומור אצל פרויד, המאה העשרים היתה התקופה הראשונה בהיסטוריה מאז הקומדיה היוונית, שבה ההומור זכה למעמד תרבותי דומיננטי ולגיטימי. נוסף לכך, זו התרבות היחידה שבמרכזה עמד ערך הצעירות, בעיקר כמחאה נגד הנהגת דורות המבוגרים, שהובילו

* מבוסס על הרצאתי בכנס לכבוד מאיר ויזלטיר באוניברסיטה העברית, 5.5.2009

לשתי מלחמות עולם נוראיות. משום שתהליך התקבלותו של ההומור במאה העשרים היה כרוך ברובו בשגשוג התרבות הפופולרית, הוא אף מזוהה בדרך כלל כמאפיין של תרבות צעירה.

ההומור המקברי בשירת ויזלטיר משקף בין השאר את השימוש המניפולטיבי של התרבות הפופולרית באטרקטיביות של מוות, זוועה ואימה כמוצרי צריכה המוניים. הוא מחקה את דפוסי התרבות הפופולרית, אשר מעמתים את הבורגנות עם רגשות האשמה שלה ביחס למשיכתה לתכנים נמוכים וקלילים ולאסתטיזציות של מוות, אלימות ורוע הקיימות, למשל, בסרטי אימה ואקשן, בסוגים שונים של רוק כבד, בקומיקס, בסרטים מצוירים ועוד. הקורא בשיר המקברי צוחק מהזוועה, אך כמעט בו זמנית נאלץ לשאול את עצמו – האם מותר לי להתענג על אלימות וגילויי רוע? האם חוויית הצחוק משקפת פגם מוסרי? ההתמודדות עם חוויה מדומה של מוסר כפול כופה על הקורא חשבון נפש ביחס לפלורליזם של "הכול הולך" הפתוח לאקספרימנטים באלימות, ברוע ובמוסר. העונג האסתטי מהטקסט המקברי מסיח את דעת הקורא מהאלימות, מטשטש לרגע את הממד הביקורתי (בוכיין נורית, "רשות מעבר: חילופי נורמות, מאיר ויזלטיר ושירת שנות השישים", "הקיבוץ המאוחד" 2008, עמ' 244), אך הודות לכך גם מרענן ומחדד אותו.

השיר המקברי של ויזלטיר מדמה הליכה על קו אתי דק ומסוכן; הוא נע בין שתי אפשרויות סותרות: מחד גיסא, עידוד לאלימות, לכאורה, בעצם השימוש בה ככלי אסתטי ומאידך גיסא, התנגדות כלפיה. באופן הזה השיר מותיר את ההכרעה בידי הקורא. למה הדבר דומה? לסרט מלחמה היפר-ריאליסטי, שבו עצם התיאור המימטי, המיתמם לכאורה, של קרב מרמז על הפנייה לצופה כדי שיבחר בעצמו עמדה מוסרית ביחס למלחמה. הווה אומר, השיר משקף את מציאות החיים: לא תצא בת קול משמיים ותאמר לאדם כיצד לנהוג. מבחינה זאת ויזלטיר מכיר במגבלות היצירה להנחות נכונה את הקורא. האם להקת החיפושיות היתה אחראית לכך שיצירתה היתה במוקד התורה האפוקליפטית של הרוצח צ'רלס מנסון? הרי, ניתן גם לקחת ספר של קאמינגס, לחבוט ולהרוג עימו לא רק זבוב, אלא אף פעוט; אולם האם לשם כך נוצר הספר? אפילו טקסט הומניסטי איננו חסין מעיוות, כי אין שליטה על פרשנותו. לכן שירת ויזלטיר מתעקשת לפתח מיומנויות קריאה, פרשנות אינדיבידואליסטית וחקירה פנימית באמצעות אסטרטגיות פופואטיות של הומור שחור המטשטשות לכאורה גבולות מוסריים.

רוב שיריו המקבריים של ויזלטיר עוסקים במוות, מעין פתולוגיה ספרותית של מיתות שונות ומשונות – "מי במים ומי באש" – כגון זקנה ("אוונגרד", "אשה זזה", "עמוק", "המרואיינים"; ויזלטיר 2018, עמ' 64, 115, 185, 187), שריפה ("נשרפה"; שם, עמ' 154), מלחמה ("החייל המתמיד"; ויזלטיר 2018, עמ' 137) ועוד.

ויזלטיר הוא מהמשוררים הראשונים בישראל שהתמודדו עם הטאבו של זיכרון השואה באמצעים מקבריים. שיר נטול כותרת זה תוקף את חילול הקודש של זיכרון השואה על ידי בעלי עניין אופורטוניסטיים.

אִשׁוּיָן, שְׁמַעְתִּי שְׁאֵת בְּמוֹדָה.
 מְדַבְּרִים בְּךָ נִכְבְּדוֹת אֲנָשִׁים נְחֻמָּדִים.
 עוֹד מַעֲט יִרְפְּדוּךָ עָלֵי נֵיר כְּל־כֶּךָ,
 יִהְיֶה מְרַשְׁרֵשׁ בְּךָ כְּבִשְׁלֵג צַח,
 הַכֹּל יִהְיֶה לְבָן-לְבָן, רַק אוֹתִיּוֹת הַדְּפוּס
 גְּדוּדִים בְּמַעַל-יָד וּבְמַצְעֵד קָצוּב.

(ויזלטיר, "קיצור שנות הששים", ספרי סימן קריאה, "הקיבוץ המאוחד" 1984, עמ' 76)

השיר מוקיע את השימוש בלשון חלקות היגיינית המסלפת את זיכרון השואה ("הכל יִהְיֶה לְבָן-לְבָן"). הוא רומז לניצול רטוריקת השואה למען מטרות פוליטיות, כלכליות (הסכמי שילומים?) ופילנתרופיות ("עָלֵי נֵיר כְּל־כֶּךָ, / יִהְיֶה מְרַשְׁרֵשׁ בְּךָ") המוציאות את השואה מהקשרה המקורי, ומגמדות את הזוועה. האירוניה המקברית בשיר ("מְדַבְּרִים בְּךָ נִכְבְּדוֹת אֲנָשִׁים נְחֻמָּדִים") מעוצבת אף הודות לדימוי אושוויץ כ"מוֹדָה", כתופעה פופולרית, אופנתית, הסֵלֵב הסקסית של התקופה. הדימוי הפופולרי והגרוטסקי של השואה מעוצב על ידי שילוב בין עגה ("מוֹדָה") לשפה גבוהה ("עָלֵי נֵיר"). השיר מתריע כי שימוש מניפולטיבי בזכר השואה מרוקן אותה מתוכן אותנטי וכך מכשיר בפוטנציה שואה נוספת בעתיד ("אוֹתִיּוֹת הַדְּפוּס / גְּדוּדִים בְּמַעַל-יָד").

"מוצא אל הים" עוסק בזקנה ובהרס עצמי. הן הספר והן השער בהם מופיע השיר מכונים על שמו, כמו מבטאים את חשיבותו של השיר, ובעקיפין את מרכזיותו של ההומור המקברי.

מוצא אל הים

פַּעַם הִיְתָה אִשָּׁה.	מוֹכֵן לְהִטְבִּיעַ כָּל יוֹם
הִיא הִיְתָה אִשָּׁה זְקֵנָה.	עֲשָׂרִים מִלְיוֹן זְקֵנוֹת.
הִיא הִיְתָה בְּעוֹלָם	אָבֵל אֲנָשִׁים נִרְעָשִׁים
שְׁבָעִים וְחֲמֵשׁ שָׁנָה.	מָשׁוּ אוֹתָהּ אֶל הַחוּף.
בְּשֵׁנֶתֶת הַשְּׁבָעִים וְשֵׁשׁ	בְּבֵית-הַחֹלִים הָעִירוֹנִי
חֲשָׁבָה כִּי רַב לָהּ רַב,	זְכָתָה בְּטַפּוֹל טוֹב.
זְרָקָה עֲצֻמָּה לָּיִם,	עֲכָשׁוּ הִיא בְּבֵית-אֲבוֹת,
לְטַבֵּעַ בֵּין גְּלִיו.	וְסַפּוּרָה עוֹד לֹא תָם.
הַיָּם בֵּן מִלְיוֹן-מִלְיוֹן	לְשׂוֹא קָתָה לְמִצָּא
וְאֵינוּ מְדַקְדָּק בְּקִטְנוֹת.	מוֹצָא אֶל הַיָּם.

(ויזלטיר, "מוצא אל הים", "הקיבוץ המאוחד" 1981, עמ' 83)

השיר מתאר זקנה אנונימית המבקשת להתאבד בטביעה, אבל לא מצליחה משום ש"אנשים נרעשים/ מושו אותה אל החוף". איננו יודעים מה הביא לניסיון ההתאבדות חוץ מזה ש"בשנתה השבעים ושש/ חשבה כי רב לה רב"; כלומר שמיצתה את חיה משום שהגיעה לגיל שבעים ושש. לכן החלטתה להתאבד היא שרירותית, פועל יוצא אבסורדי ולא רציונלי של הרס עצמי – מדוע להתאבד בכלל ומדוע המניע הוא גיל שבעים ושש בפרט?

הרוחצים בחוף והרשויות עשו כל שביכולתם למנוע את מותה, אלא שסוף השיר מפתיע באירוניה דקה בנוסח "הדרך לגיהנום רצופה כוונות טובות" ומטיל ספק בנוגע לטוב הלב האנושי: "לשוא קוּתָה לְמִצָּא/ מוֹצָא אֶל הַיָּם". כלומר, השיר מעלה אפשרות שהצלת הזקנה היא אקט אנוכי, בלתי מתחשב ומציב דילמה מוסרית גרוטסקית: מדוע בחברה דמוקרטית ליברלית ומתקדמת התאבדות איננה זכות יסוד של האינדיבידואל כחלק מחירויות הפרט? בישראל (ואולי גם במדינות אחרות) שולטת התפיסה שלפיה לאדם אין זכות חוקית להתאבד; למעשה, התאבדות זו עבירה פלילית שדינה עד שלוש שנות מאסר (אלא שמערכת המשפט אינה מממשת את החוק). מכאן עולה שחיי אדם הם קניינה של המדינה, כנראה אף כביטוי לתפיסה דתית והומניסטית של קדושת החיים.

שאלה אתית זו מתחדדת על רקע היחס המזלזל לזקנים ולזקנה בתרבות המערבית, בחלקו פועל יוצא של הגילנות בתרבות הפופולרית. האסטיקה המקברית-גרוטסקית של שיר ילדים קסום ומתוק תואמת את הסגידה לצעירות. טון לגנדרי תמים ("פַּעַם הָיְתָה אִשָּׁה./ היא הֵיְתָה אִשָּׁה זְקֵנָה."), סימטריה הרמונית של חמישה בתים בני ארבע שורות, חריזה (חלקית) וחזרה על המילה מיליון, שמחקה דיבור ילדי: "הַיָּם בֵּן מִיְלִיּוֹן-מִיְלִיּוֹן/ וְאֵינוּ מְדַקְדָּק בְּקִטְנוֹת./ מוֹכֵן לְהִטְבִּיעַ כָּל יוֹם/ עֶשְׂרִים מִיְלִיּוֹן זְקֵנוֹת." החגיגה המצלולית והנאיבית של שיר ילדים מדגישה את הזיקה האירונית בין עולמות מנוגדים של צעירות וזקנה, פרט וכלל, קרבה וניכור, תרבות וטבע, מלאכי ודמוני (ים ש"אינו מְדַקְדָּק בְּקִטְנוֹת"), חיים ומוות, ותורמת לעוצמה המקברית.

יזלטיר הוא כנראה המשורר הישראלי האקופואטי הראשון או לבטח מהראשונים, כפי שיעיד שיר מוקדם זה (ללא כותרת). שירה אקופואטית מאופיינת בין השאר במחאה נגד ניצול לא מאוזן של הטבע. השיר יוצא נגד הפגיעה של האדם המודרני בטבע. מבחינה זאת גם הוא עוסק בהרס עצמי – של האנושות כולה.

מְלֹאכוֹתַי, מְלֹאכוֹתַי בְּיוֹתֵר
וְעַל הַטְּבַע לוֹתֵר.
מִן הַטְּבַע נִשְׁאָר רֵבַע
עוֹף בְּגָרִיל הַמְּזֹדֶה.
רַק מֵהָר, יוֹתֵר מֵהָר:
אֵילָנוֹת לְנִגְרִים

החיות לְבִיכָרִים
נְהָרוֹת לְמֵאגָּרִים
חֲלוּמוֹת לְמִבְיָנִים

(ויזלטיר, "קיצור שנות הששים", ספרי סימן קריאה, "הקיבוץ המאוחד" 1984, עמ' 109)

הטבע בשיר מתואר כפונקציונלי בלבד, שכל מטרתו לשרת את האדם, התעשייה, תרבות ההמונים ("החיות לְבִיכָרִים") ובוהו טמון הפוטנציאל לאסון אקולוגי. העידוד להנדסה ("מְלֵאכֹתַי בְּיֹתֵר/ וְעַל הַטֵּבַע לְוֹתֵר") ולניצול מהיר ואלים של הטבע מתואר באופן מקברי. לדוגמה, "מִן הַטֵּבַע נִשָּׂאָר רִבְע/ עוֹף בְּגָרִיל הַמְזֻדְהָר." הפסיחה בין רבע לעוף יוצרת כפל משמעות מקברי: מן הטבע נשאר רבע, אבל גם רבע עוף בגריל. החריזה בין טבע לרבע, ובכלל החריזה בשיר, יוצרת היתממות אירונית בנוסח "עֵיר הַהֲרָגָה" לח.נ. ביאליק: "הַשֶּׁמֶשׁ וְרָחָה, הַשֶּׁטָה פְּרָחָה וְהַשּׁוֹחֵט שָׁחַט." כלומר, השיטה היא כלכלת העולם הדורסנית, אשר שגשוגה והיעדר פיקוח ימיטו חורבן. ראוי לציין, שזהו לא שיר מקברי יחידאי בנושא ולראיה שיריו המאוחרים "נאורות" ו"ברבונות". ההומור בכללותו וההומור השחור בפרט בשירת ויזלטיר זכו להתייחסות ביקורתית צנועה ולכן תקוותי שהארתי פינה אפלה זו. כפי שעולה מהשירים שתיארתי לעיל, ההומור המקברי משתלב בכל המבנים ההומוריסטיים, אבל הגרוטסקה היא תבנית אידיאלית להכלתו בגלל השילוב המהותי שלה בין אלימות, זוועה וכיעור לבין צחוק. ההומור המקברי של שירת ויזלטיר הוא שילוב גרוטסקי של מר וצוהל. זו כנראה תוצאה של תמהיל בין הפואטיקות של שני אחיו הספרותיים הגדולים: הרומנטיקה המרה והרזה של נתן וך עם הקרנבלית, האלימה והפוטוריסטית של דוד אבידן. ועוד, עולה שההומור המקברי בשירתו הוא אמצעי סובלימטיבי, המאפשר מחאה כנגד טאבו המוות (ובשירים שלא נדונו כאן גם מין) וכנגד עוולות. הוא מחקה באופן פרודי וגרוטסקי את השעשוע האכזרי של האדם עם המוות. זהו משחק פטריארכלי אלים ברולטה רוסית, כאשר ההדק מוצמד למוסר האנושי. ההומור המקברי השערורייתי והפרובוקטיבי מהדהד את צדדיה הכוחניים והברוטליים של החברה המערבית ושל תרבות המונים מתירנית, אך גם חוגג אותם הודות לעונג שמפיק ההומור השחור. באופן הזה, השילוב המצמרר של פחד מוות והנאה מקסמו האפל של הומור גרדומים, מכישוף שחור, משחרר ויוצר קתרזיס. לסיום, הדרן בדמות השיר המיוחד "כל ה...", שמשלב במפתיע בין שני קצוות רגשיים מנוגדים: מקברי ולירי-מעודן.

כָּל הַשְּׂקָרִים, כָּל הָאֲשָׁלִיּוֹת
שָׁאֲנוּ מוֹכָרִים לָכֶם, יְלָדִים,
כָּלֵם הָיוּ פְּעַם פְּרָחִים רַעֲנָנִים.

(ויזלטיר, "מרודים וסונטות", "הקיבוץ המאוחד" 2009, עמ' 71)

מר ויזלטיר (סונטה מרודה) שחר-מריו מרדכי

מר ויזלטיר ראה מול עיניו את המנות
תופס את הגברת אלמוזלינו בגרונה.
האקדוחן הזקן הזה מונה כל ימיו את
שנותיו של משורר; חיל צעיר; אם זקנה.

אקדוחן זקן מוטט את הגברת אלמוזלינו
דוקא במטבח, כשנשא ברחוף השיר והתבלין.
אכל מרמנות, רעב בלי שבע, שחק אנדן-דינו;
ומר ויזלטיר התמוטט. בחפשה. בברלין.

בן 75 נמשה משורר-מר ממצולות המנות
בידי בתו. ושב לביתו. ושם פעמיו אל
אלפן הטלויזיה. שם קרא שיר על זקנה

בת 75 שנה; שחינית שבקשה לטבע בים התיכון.
"זאת אמי", גלה מר ויזלטיר בשיא הראיון.
ואחרי לכתו עוד גברת אלמוזלינו תרחף ועוד שחין יסחף

ועוד נצא למלחמה בלבנון

האסון מתדפק על הלב שירה סתיו

פסטוראלה פתאומית / מאיר ויזלטיר

הנה אני
יושב וגועה
כנער רועים שָׁבָא זָאב וְטָרַף אֶת הַשֶּׁה
כֵּן, כְּנֶעֶר רוּעִים רִזָּה דְּמִיּוֹנִי
עַל-פְּנֵי סְלָעִים וְעֶשְׂבִים דְּמִיּוֹנִים אֲנִי מְפֹזֵר אֶת יְגוֹנִי
וּבְחִלּוֹק אֲבֵן לְפֹת בְּאֶגְרוֹף שׁוֹרֵט אֶת בֶּשֶׂר זְרוּעֵי אֲנִי
וְאֵינְנִי מִתְבַּיֵּשׁ בְּמִלָּה הַזֹּאת, יְגוֹן
וְאֵינְנִי מִתְבַּיֵּשׁ בְּנֶעֶר הַעִירִם הַזֶּה שְׂבַדְמִיּוֹן,
שֶׁשְׁעָרוֹ דָּבַק בְּעֵינָיו וּפְיוֹ נִשְׁבֵּר,
וּכְמִטָּה רוּעִים אֶרֶץ וּמִסְקֵס וּמִיֵּתֵר מִטָּל בְּקִרְבָּתוֹ הַהֶגְיוֹן
וְאֵין עָלַי פְּחָדִם שֶׁל זָאבִים, וְלֹא הַפְּחַד אֲלֵא הַחֲלוּם
פֶּקֶד אוֹתִי עַד שֶׁקָּרַב הַזָּאב הַלוֹם וְטָרַף
כִּי הַחֲלוּם הוּא שְׁמוּלִיךְ אוֹתִי עַל-פְּנֵי סְלָעִים וְעֶשְׂבִים דְּמִיּוֹנִים
וְאֲנִי עִירִם
וּכְבַּחֲלוּם רְאִיתִי אֶת הַזָּאב מִתְנַחֵן מִסְבִּיב לְתִלּוּלִית
וְאֵת הַשֶּׁה קוֹפֵא עַל עֲמֹדוֹ בְּאֶרְשֵׁת בְּעֵתָה חֲלוּמִית
וּכְבַּחֲלוּם רְאִיתִי אֶת הַנִּיבִים הַזֵּעִים וְאֵת הַרִיר הַזָּב
וְאֵת הַרְצוּד הַטְרוּט מִשְׁנֵי עֲבָרֵי הַלַּע הַמְשֻׁרָבֵב
וְאֵת הַגְּרוֹן הַמְשֻׁסֵּעַ,
שֶׁלֹּא יִגְלִיד עוֹלָמִית

אֲבָל בְּהִקִּיץ אֶת הַמוּמָת וּבְהִקִּיץ אֶת הַמְּמִית.
וְהַאֲבִלוֹת אֵינָה גוֹאֲלֶת כְּלוּם
הָאֶסוֹן חוֹזֵר לְלֵב, הַלֵּב בְּלוּם.
הָאֶסוֹן מִתְדַפֵּק עַל הַלֵּב.
כְּצִפּוֹר דְּפוּקָה עוֹלָה הַכָּאֵב
לְמַעוֹף אַחֲרוֹן.
שְׁמוּטֵת גְּרוֹן גוֹאֵה צִפּוֹר הַכָּאֵב,
סוּבְּבֵת אֶת תְּלוּלִית הַחַזְיוֹן
עַד שֶׁתַּפֵּל.
וְאַהֲבָה תְלוּשָׁה נִשְׂאֵת נְמוּךְ עַל-פְּנֵי שְׂדוֹת
כְּבִדֵּל נוֹצָה אֲשֶׁר נִתְּקָה בְּהַחֲבֵט
הַגּוֹף בְּאֶדְמָה.

(מתוך "דבר אופטימי, עשיית שירים")

האסון הוא התרחשות חוזרת בפואטיקה של מאיר ויזלטיר. נרמזת או גלויה, הקטסטרופה נוכחת – טרם השיר, או במהלכו ממש, או עומדת לנחות מדי רגע. ספר שכותרתו הוגה ב"דבר אופטימי" מפרט שורה של התראות מרות: "וְאָז פֻּעַל חָרִיג יָבוֹא יָדִין"; או "וְיִדְעָתִי כִּי הִנֵּה אָנוּ נִבְלָמִים בְּתַחֲנָה הַמְרֻכָּזִית / וְשֵׁם יְקָרָה אוֹתָם דָּבָר נוֹרָא"; או דיבור על אסון שכבר אירע: "כָּל הַנוֹעָה שְׁלַמְדָנוּ עַד הִנֵּה לֹא הִסְפִּיקָה לָנוּ", או מתרחש: "הֵייתָ מוֹשִׁיט לֹו יָד, / אִם לֹא שֶׁכָּבַר הוּא מִתְעוֹפֵף אֶל תַּחְתִּית הַתְּהוֹם"; שלהבת נימוביץ קופצת מן הגג ושוב יורד אור חקי אפרורי, ובשרנו זומם לקרוס פתאום.*

תמונת יסוד: "יש אגם מצטלל / ומשקף רגוע, בצל כרחו / רצח שפל בספיני קהה על שפתו" – מחד, הסטואיות הצלולה והרוגעת של המראה המשקפת, של השפה, שפת המשורר, ולמולה האלימות השפלה, שקהיונה ואגביותה אינן גורעות כהוא זה מאזכריותה. עמדת המשורר מוצגת בבחירות: "אני רואה בברור, ועם זאת – אינני נוקף אצבע / נגד הזרועות הסוטרות על בינתנו, / אינני פוצה פה / נגד הרקיעות המפחישות את המית הלב". אחרי הכול, מה כבר יכולים משוררים לעשות? "מתחו בקצת, השמיעו קינה, הפיחו תקנה" (בקושי). אפשר לכתוב, לבטא, להצהיר, למחות, עשיית שירים – דבר אופטימי, הלא כן? – אך לא המשורר יניח לנו לטבול באשליה שפעולה זו אינה עקרה מראשיתה; ומשהו מעקרות זו, חסרת התוחלת, מבוטא בעצם הפנים הקפואים אל מול הקטסטרופה הנרקמת.

על רקע זה, יש משהו יוצא דופן בשיר שהוא בעיני ליבו של דבר אופטימי, עשיית שירים וליבה של שירת ויזלטיר כולה: "פסטוראלה פתאומית". אני כותבת על השיר הזה משום שהוא קרוב אליי במיוחד כבר שנים רבות מאוד ומשום שהוא בעיני לא רק משיריו הגדולים ביותר אלא מן השירים הגדולים שנכתבו כאן מעולם. הנוף הנשקף בשיר – סלעים ועשבים – חריג מן ההווה העירונית במפגיע של שירי ויזלטיר, מן "האפר המכה של הרחוב", של "עיר בלי קונספציה, טיח נופל, תריס מתנפח". הנוף הוא נופה הטקסטואלי, הבדיוני בתכלית, של הפסטוראלה: הז'אנר העתיק של שירי הרועים המאושרים, נטולי הדאגה, החיים הרחק מן החברה וקרוב אל טבע ירוק ונאמן. וזו אכן פסטוראלה "פתאומית", גם משום חריגותו הפתאומית של הנוף הזה בשירת ויזלטיר, ובעיקר בשל פתאומיות ההיודעות אל האסון, שהיא פתאומיותו של מעשה ההרס הנעשה כאן בפסטוראלה ובתמונותיה השלוות.

אבל השיר יוצא דופן מעוד בחינה: נראה שכבר אינו נכתב מן העמדה המרוחקת מה של הרואה נכוחה, הצלול וחותך מול פני אלימות הכוח (אלימות שהוא תמיד וביודעין גם חלק ממנה, בלי להכחיש). השיר נפתח ב"הנה אני". אקט ההצבעה הנוקב מופנה כעת אל האני עצמו, והוא שיעמוד לשאת בדין. משהו בתפרים המבחינים בין האני לבין ההתרחשות שהוא מעיד עליה נפרם ללא תקנה. מה עושה האני? "יושב וגועה". הגעיה מזהה את ה"אני" עם השה הנטרף בהמשך השיר, עם הקורבן, ומבהירה כי אין זו עמדת העד המתבונן (מן הצד למעלה) שאנו מרבים לפגוש

* כל הציטוטים הם מתוך הספר דבר אופטימי, עשיית שירים, "הקיבוץ המאוחד", מהדורת 2012

בשירים האחרים – כאן המעורבות קרובה וחריפה הרבה יותר. עד כדי בכי. ובכי הוא מאורע נדיר במיוחד בשירה זו, נדיר הרבה יותר מתקיפה או מרצח. נדיר, כך שיש לשוב ולהבהיר ולאמת שאכן כך, בכי, צער, ויגון, כן, אני הנער הגועה, ואינני מתבייש. גם זה עניין פתאומי ומפתיע בשיר הזה, שבו משליך הדובר הוויזלטירי הנישא, היודע, המושחז, את מקל ההיגיון הקר ממנו והלאה, ופורץ בגעייה קדמונית. ואם המילה "גועה" מסווה בדל לגלוג על הפאתוס שבבכי הזה, באה תמונת הנער העירום הרזה, המתניפח בקול נשבר, וממוטטת באבו כל לגלוג. ובמובן מסוים, השיר כולו הוא אולי עצם הגעייה הזאת, השמעתה הרמה כמו בקיעתה מן הגרון הכאוב. הפרימה הפתאומית של החיץ בין האני לבין החיזיון מרעידה את הקרקע מתחת לרגליים, ולרגע כבר לא ברור מהי המציאות של השיר, מה מתרחש בו למעשה והיכן ממוקם האני ביחס לדברים. אם נדמה תחילה שהנער הרועה אינו אלא דימוי, וההתרחשות כולה היא פרי הדמיון והחלום, כפי שנאמר שוב ושוב בשלושת הבתים הראשונים, בבית הרביעי הולמת בנו במפתיע אינורסיה מחרידה, היפוך תכונות החומר. מה שהופיע כמשל מתחוויר כנמשל (ולא בכדי מאייר כאן ויזלטיר את תמונת המשל הגדולה של האלימות הקלאסית – חזק וחלש, טורף ונטרף, הזאב והשה), ולהפך: קודם היה חלום בעל איכות כמו מציאותית; כעת המציאות היא כחלום בלהה. הרועה, שהיה מופקד על משמרתו, חלם, ובשעה שחלם קם החלום והיה לממשות. באחת נחשפת הפסטוראלה כזוועה, ברגע המוצג כרצף מסויט של תמונות קפואות (סטופ-מושן) וצמדי חרוזים ההולמים בנו בזה אחר זה:

וְכַבְּחֵלֹם רְאִיתִי אֶת הַזָּאב מִתְגַּחֵן מִסְבִּיב לְתַלְוִלִית
 וְאֶת הַשֶּׁה קֹפֵא עַל עֲמָדוֹ בְּאַרְשֵׁת בְּעֵתָה חֵלֹמִית
 וְכַבְּחֵלֹם רְאִיתִי אֶת הַנִּיבִים הַזְּעִים וְאֶת הָרִיר הַזָּב
 וְאֶת הָרְצוּד הַטְּרוּט מִשְׁנֵי עֲבָרֵי הַלַּע הַמְּשֻׁרָבָב
 וְאֶת הַגְּרוֹן הַמְּשֻׁסֵּעַ,
 שְׁלֵא יִגְלִיד עוֹלָמִית
 אֲבָל בְּהַקִּיץ אֶת הַמוּמָת וּבְהַקִּיץ אֶת הַמְּמִית.

דווקא האיכות החלומית של הסצינה היא המעידה על אופיו הטראומטי של החיזיון הנורא. היקיצה היא תמיד כבר "מאוחר מדי", הרגע שבו השירה פוצה פה ומדברת ישקף את נישולה מכוחה, את קוצר ידה אל מול האסון או הכיליון המתרחש לנגד עיניה הפקוחות לרווחה. העמדה הוויזלטירית היסודית נוצקת מכוח ידיעה זו על חוסר האונים האפריורי שלה, על אי יכולתה לפעול ובה בעת מחויבותה ואחריותה להעיד, לנטור, להוקיע, לגנות. אלא שעצם הידיעה בכל זאת מקנה כוח מסוים, המגונן על הדובר כמעטפת גם משהוא נוכח פיזית באתר האסון, מתיר את עליונותו ואת עוינותו. זה הדבר המאפשר את עמידתו לנוכח המאורעות הקשים שעליהם הוא מעיד מתוך טינה גלויה.

אבל כאן קורה משהו שונה בתכלית: הטראומה חודרת את רשתית העין, פוצעת, שוברת. הדובר הוא נער עירום, ואין פגיע ממנו. השה כבר הומת, גם בעטיו שלו, הרועה שהכויב, בשל חלמו המתמשך, כיוון שזנח את משמרתו ולא השגיח. גם לו

יד בדבר, ומשהו ממנו נטרף גם הוא בין הניבים. כבכל חלום, הוא החולם מאייש את התפקידים כולם, הוא הזאב והוא השה גם יחד, וכבר מאוחר מכדי להשיב את הגלגל אחור. זהו רגע יוצא דופן בשירה של ויזלטיר, שחושף בכאב עצום את מקורה של העמדה הלירית הסבוכה שהוא מציג בשירתו. האפקט המיידני של הטראומה הוא פיצול, ניתוק חריף בין האני לבין הכאב, בין הנפש לרגש, דיסוציאציה, וחסימה: "הֶלֶב בְּלוֹם". האסון נהדף הלאה מן הלב, אך חוזר ומתדפק, ללא הועיל. כאמור, מאוחר מדי.

אלא שהשיר אינו מסתיים כאן, באני שנעל ונחתם מפני הכאב, אלא בעלילתו של הכאב אשר נחסם ונותר, לכאורה, מחוץ לאירוע. חלקו האחרון של השיר מציג את "גלי ההדף" של ההתדפקות, ולמעשה את השירה עצמה, את עצם משמעותו של המעשה הפואטי. זהו חיזיון "פסטוראלי פתאומי" נוסף, כפיל סובלימטיבי, מעודן, לשחיטה הברברית שהתרחשה קודם לכן: ציפור הכאב הירויה דואה למעוף יפהפה, אחרון, שבטרם גוויעה. אבל גם נסיקה זו נכפלת במעוף נוסף, מעגל שלישי של סובלימציה –

וְאֶהְבָּה תְלוּשָׁה נִשְׂאת נְמוּךְ עַל־פְּנֵי שָׁדוֹת
כְּבִדֵּל נוֹצָה אֲשֶׁר נִתַּק בְּהַחֲבֵט
הַגּוֹף בְּאֲדָמָה.

השירה היא בדל הנוצה. כמה רפה וחלושה, נטולת משקל, אוורירית. לא יותר מהד של הד של הדף האלימות העיוורת החובטת בגוף, המשחיתה ללא הכר. ועם זאת, היא השריד הנמלט משדה ההרס, לא נקי מדם – לספר על מה שאירע.

וריאציות ויזלטיר בהגיעו לגבורות צביקה ניר

Nunc est Bibendum

"כעת הזמן לשתות", הורטיוס (מתוך "האודות")

כעת הזמן לשתות, מאיר, להרעיד את
היין לפני הלגימה ולפלט הכל חי לחלל האויר,
שנים לקח לך להבין את la vita nouva
את דנטה שבחייד
וכבר צטטת את אינגמר ברגמן אומר
שההנדקנות היא עבודה במשרה מלאה.

כעת הזמן לשתות, מאיר, וגם לקרא שירים,
לזמן יש ריח של אבק.
שמחה אפלה ירדה על העולם והוא
לא יקרא שירים בלילה, גם אם נפציר בו,
והאלהים חרשים הם - בדל קול אינו חודר תפי אונגיהם
והאלהים אלמים הם - הגה לא יוצא מתוך גרונם
גם דיוניסוס מליט פניו בשכרונו -
איך שלגי האהבה על פני ראשך עמדו בגבורה מול
תאות המינאדות, תולשות הבשרים וכורתות הראשים?

אז כעת הזמן לשתות, מאיר, וודקה עם קריצה לנרודה
כי הרי השירה היא נשיקת האקלים, הלשון, האמת
ועל כך יעידו גם המשוררים הנדפים
מעל צמרות העצים
המבקשים לשוא אחר האשר,
כי האשר הוא נגן אבוב בתם
החזרה.

יום הולדת שמת, מאיר ויזלטיר אילנה ברנשטיין

במכירה פומבית מספר 38, בבית המכירות "קדם", נמכר פריט מספר 369 – (69) הוא מספר הבית שבו מתגורר המשורר, מספר שאינו ככל המספרים. די בהרף עין כדי להבחין. מספר סוטה, אומרים הסוטים, הידוע גם כשנת ארבעת הקיסרים) – מחיר פתיחה 250 דולר, מחיר מכירה 308 דולר. הפריט מוכר גם כ"טיול באיונה", פואמה מאת המשורר מאיר ויזלטיר, מלווה בתחרטים מאת אוהד שאלתיאל. מדובר בפקסימיליה, בל נטעה, שיצאה לאור בשנת 1996 (אבוי איך הפנו הספרות 69 גב זו אל זו) בהוצאת "אבן חושן". "טיול באיונה" – הספר המקורי – יצא לאור בשנת 1963 (ספרות שאינן מרפות) והיא נחשבת ליצירתו הראשונה של המשורר מאיר ויזלטיר. יצירת ביכורים שאינה נמדדת בכסף.

אז עוד לא ידענו שיהיה "פרק א פרק ב" שיצא לאור בשנת 1967, ולמרות הפיתוי נניח לשנת ההוצאה. מדובר במשורר שגדלנו על טורי המילים שלו ולא על טורי המספרים. הגם שכפי שלמדנו להכירו משיריו:

סוד גלוי הוא, שכמה רצונותים
לא ידעו איך לאכל את פרק א' פרק ב'
בחרדה לקבתם הביעו תקנה
כי קשיי העפול שלהם הם אות לנעוריו של המשורר
(...)

על "מאה שירים" לא העזנו לחלום. מאה שירים והשנה היא 1969. מקרה בלבד. וכידוע סוד המקרה הוא במקריותו.

ב-1973 אמר לנו המשורר: "קח". אז עוד לא התקוממנו על השוביניזם בשפה העברית. טרם חוקק חוק שוויון ההזדמנויות בשירה שיקבע כי כל משורר הזקוק לקוראת/לא יפרסם שיר המזמין לקריאה, אלא אם כן כתוב השיר בלשון זכר ובלשון נקבה, בין ביחיד ובין ברבים. היה זה הספר הראשון שקראתי בזמן אמת. וזה היה רגע ההתאהבות. למרות ה"קח", לקחתי. זה ספר שמלמד אותך לקח.

שמרנו על אופטימיות. והנה שלוש שנים אחר כך יצא קובץ השירים "דבר אופטימי, עשיית שירים", ומאז מגלים תושבי העיר-מדינה תל אביב (איני בטוחה באשר ליושבים מעבר למקף המחבר) סימפטיה למשורר שמתעקש בתל אביב. שמתרגש בתל אביב. שמתייאש בתל אביב.

"קיצור שנות השישים" עשה לנו טובה גדולה. אנחנו (חברותי ואני, לא יעלה על הדעת שאני מדברת על עצמי בלשון רבות) שנולדנו ב-1957, רצינו להיות בוגרות בשנות ה-60. כשבגרנו אמרנו לעצמנו בטמטום מה: בגרנו בשלהי שנות ה-60. הספקנו לקלוע צמות דקיקות בהמוניהן, שזורות בחרוזים צבעוניים, וללבוש בלי בושה שמלות פלסטיניות רקומות מהשוק בעיר העתיקה. שלהי שנות ה-60 נוסח ישראל הכובשת. עדויות בסמלי שלום ובסיסמאות על אהבה ומלחמה הסתובבו

בסמטאות השוק. היינו היפיות של מלחמה. רק להחזיק את הספר בידינו עורר בנו התרגשות רבה. כאילו אנחנו מקצרות את מה שהיה שם. בשירה כמובן. האנחנו כבר מאחוריי מזמן. עכשיו זאת אני. קראתי את "שירים איטיים", הפלגתי בקריאת "מרודים וסונטות", שיננתי את השירים האלה, אפשר לומר. ביום שבו התגרשתי מכן זוגי דיברתי עליהם עם המשורר בשיחת רעים, על כוס ערק, אני והמשורר, המותג – יסלח לי מאיר על המטפורה הזולה – בשנותיי בתיכון הוא וחבריו יונה וולך ויאיר הורוביץ היו האלים שלנו. איזה יום רע זה היה. ומתוך המשורר יצאה חמלה ורוך ותמיכה כאילו היה חברי מאז ומעולם.

ב"ארבעים" שיצא לאור ב-2010, השנה שבה הכרתי את מאיר מחוץ לכריכות, כתבתי לו כמה מילים על השיר המופיע בעמוד 19 ושמתחיל במילים: "קחי יום ועוד / יום, בלאו הכי / אני בִּזְבֵּן כְּפִיִּי: ומסתיים במילים: "ואם אֶבְהָה בְּסִבְלָנוֹת / אולי תפל קורה מבין עיני, וכאיש נדהם / אֶרְאֶה יום אַחַד אֶת אֲשֶׁר רָאֵתָה / שִׁפְחָה על הים."

השפחה עברה אומנם רגע של התגלות נבואית, כתבתי לו, אך בסופו של תהליך חזרה להיות שפחה. כלומר יש כאן אחיזת עיניים, או מראית עין של שינוי, אך למעשה שינוי אינו מתחולל. היא הרי לא נהפכה לנביאה. מה ששומט את כל מה שנכתב קודם לכן, ומבטל גם את שנאת המשורר לאוקסימורונים. על כן זהו שיר שיש לקרוא אותו מהסוף להתחלה כדי להבין את תחכומו. כלומר השיר מושך את הקוראת באף לכל אורכו במקסימי מילים שאינן אלא שווא, עד המילה האחרונה, עד המסקנה לכאורה, שאינה אלא מהתלה. השיר מורה לקוראת להיות סבלנית, להאמין בכוחו של הזמן לחולל נפלאות. ואני הייתי או אישה אחרי פרידה מאהבה גדולה (בד בבד עם מות אימי, וטקס משפיל ברבנות) הזקוקה לריפוי, וזמן היה המשאב היחידי שלי. השיר הזה מבקש להניח את דעתה, כתבתי לו. בסוף זה יקרה, זה מה שאומרות המילים. אך באותו רגע בשיר אין לקוראת כל יכולת לדעת מה יקרה בסופו או בסופה. אפשר להתנחם, להרגיש מפויסת היות שהדובר בשיר טוען כי: "טוֹעָה הַחוֹשֵׁב אוֹתִי / לְמִקְמָץ בְּמִלִּים. פְּשׁוּט / אֲנִי מְבַזֵּז אוֹתָן / בְּמִקּוֹם שֶׁאֵין רוֹאִים." שם בעומקים הבלתי נראים מובלות המילים המבוזבזות אל קצן. אני אוהבת מאוד את ההצצה הזאת פנימה, את הצלילה אל כור המצרף של המילים המבוזבזות. זהו רגע של כנות בשיר המתחיל בשורות "קחי יום ועוד יום..." (עמוד 19, "ארבעים"), שבו מסביר המשורר לקוראת שיש מילים שדינן מיתה. כן, הן נחשבות, הן נאמרות בדממה, מתגלגלות על לשון המחשבה, אך אינן מגיעות לידי בשלות ועל כן אינן יכולות להיוולד אלא כפגות. על כן נגזר עליהן לשתוק. כלומר למות. אבל נאספנו כאן לחגוג את החיים ואת המילים החיות, אלה שנכתבו, אלה שנכתבות ואלה שעוד יכתבו – יום הולדת שמח מאיר ויזלטיר!

הנשיכה מבעד למטפחת, מבעד למילים רוני סומק

לפני כמה שנים נערך בשדה בוקר ערב לכבוד תרגומיו של מאיר ויזלטיר. התרגום הראשון שעלה בראשי היה לאחד משיריו של אנדרי וזנסנסקי. ידעתי שבתרגום הראשון (של אריה אהרוני) השיר נקרא "מכים אישה", וויזלטיר קרא לו "הם מרביצים אישה". ההבדל בין שתי האפשרויות הוא ההבדל בין סטירה קלה לאגרוף. אינני יודע רוסית, אבל הרגשתי שוונסנסקי בשיר הזה הוא יותר אגרופן המבליט את השריר השירי. רגע אחרי כשנזכרתי גם בתרגומו ל"סונטה 130" (מאת שייקספיר) ול"מדוע אינני צייר" (מאת פרנק אוהרה), ידעתי שהכותרת של דבריי באותו ערב תהיה "הנשיכה מבעד למטפחת". ויזלטיר המתרגם במודע או שלא מודע מתווכח עם ביאליק שקבע כי התרגום הוא "הנשיקה מבעד למטפחת". הוא לא מוריד למקור שלישי על התנהגות טובה. העברית צריכה לצחצח חרבות ולדייק בכוונת המשורר ולא "לרכך" את המילים בתחנת הגבול בין שפה לשפה.

אבל ייאמר מייד: הברילנטין החצוף והכל כך יפה נמרח על בלורית העברית לא רק בתרגומים שלו, אלא גם ובעיקר בשירים. אני זוכר את עצמי כשגיליתי את ספריו, מתחיל לצטט בקול רם את "יש לי תצלום / של הילדה בלום", עוצר לרגע וממשיך "בתצלום הילדה בלום / אינה לובשת בלום" ובוחר מבטים משתהים של שומעים הרגילים למצוא בשירים ילדות "לבושות" יותר. המשחק הדאדאיסטי הזה הרהיב וממשיך להרהיב. ובאותו דיו הוא כותב "מכתב לדוסטויבסקי" ושיר מצמרר על אילנה המעיינת בספר אפור אחרי שאבא ואמא הלכו לקולנוע ומגלה בספר הזה "...דודות עם הטוסיק בחוץ" ואין אף אחד שילחש לאילנה את האמת בזמן אמת. והשיר הזה הוא ה"אנפלאג" האולטימטיבי של שירי השואה.

ככוונה אני לא מפרט דברים ידועים כמו אירוניה או תפקידו של המשורר בחלון הראווה של הסופרמרקט החברתי, כיוון שחשוב לי להגיד שוויזלטיר הוא גם רומנטיקן היודע לרגש, וגם יודע להמריא משדה התעופה של אותה רומנטיקה ולא לחשוש להשוות בין צבע הפרחים לצבע בגדם של הנידונים למוות. ובעניין הזה רוצו לקרוא את "...אבל הפרדה מפרים היתה פרדה מן העולם", בתוך "שברי שיר מול ימפה".

צייר: רוני סומק, מתוך התערוכה: תמונה קבוצתית עם חברים, מוזיאון רמת גן

"סימפטיה" בספרדית! טל ניצן

Meir Wieseltier
TENGO SIMPATÍA

Tengo simpatía
por el arte conceptual en Tel Aviv
ciudad sin concepción
yeso cayendo
persiana gimiendo
autobús muerto
Tengo simpatía
por gente afanada en Tel Aviv
tengo simpatía, tengo simpatía
tengo simpatía
por gente obstinada en Tel Aviv
tengo simpatía
por gente excitada en Tel Aviv
ciudad desidiosa
cueva de yeso pesarosa
columpio de chapa ruidosa
Tengo simpatía
por gente desesperada en Tel Aviv.

Traducción del Hebreo: Tal Nitzán

מאיר ויזלטיר
יש לי סימפטיה

יש לי סימפטיה
לְאִמְנוֹת קוֹנְסֵפְטוּאֲלִית בְּתֵל-אָבִיב
עִיר בְּלִי קוֹנְסֵפְצִיָה
טִיחַ נוֹפֵל
תָּרִיס מְתִיפֵחַ
אוֹטוֹבוּס מֵת
יש לי סימפטיה
לְאִנְשִׁים שְׂמֵת־אֲמִצִּים בְּתֵל-אָבִיב
יש לי סימפטיה, יש לי סימפטיה
יש לי סימפטיה
לְאִנְשִׁים שְׂמֵת־עֲקוּשִׁים בְּתֵל-אָבִיב
יש לי סימפטיה
לְאִנְשִׁים שְׂמֵת־רָגִשִׁים בְּתֵל-אָבִיב
עִיר בְּלִתֵי מְרָגֶשֶׁת
מְאוּרֵת טִיחַ נוֹאֶשֶׁת
נְדָנְדַת פֶּחַ רוֹעֶשֶׁת
יש לי סימפטיה
לְאִנְשִׁים מְתִיאֲשִׁים בְּתֵל-אָבִיב.

תרגמה לספרדית טל ניצן

בלדה ושני שיעורים יהודה ויזון

בלדה*

"היה זה בבוקר, השכם בבוקר"

הרגתי מקק בשירי ויזלטיר
בשירני ורטב ומבהיק
ודם המקק דבק בכריכה
כי דם המקק הוא דביק

אמרתי למחות את דם המקק
ונטלתי מטלית ממרטה
אך דם המקק עקש כמקק
ועל כן מאן הוא לרדת

אז קראתי לאמי שתתיז
מסיר שמנים על הספר
והספר נחרף בלבד המכרף
אך דם המקק יסף את
גבו להכתים.

אז זמנתי עדים שיראו
מה חפצתי הסר את הכתם
וקרצפנו בצותא
עם גרזן ועם צבת אך
דם המקק לא מש.

ונחמני אבי
לבל אמר נואש
"הספר הזה הוא סמרטוט של ניר - בני,
עשה לך ספר חדש."

* מתוך הספר "מבחר שירים - 2005-2020", יהודה ויזון, שראה אור לאחרונה בהוצאת "כרמל"

שני שיעורים

שיעור ראשון: כשהייתי בן עשרים ואחת, בבית קפה שכבר לא קיים, אמר לי ויזלטיר – שאז עוד עישן בשרשרת והיה מדליק את הסיגריה הבאה בזו שנגמרת – "אל תיגש לעולם אל הדף אם אין לך מה לכתוב, אם אין לך שיר, או קצה שיר, אל תגיע לעולם למצב שבו אתה יושב וחושב מה לכתוב. שבו אתה 'מנסה' לכתוב." על פניו עצה טריוויאלית למדי, כמו לכבוש את היצר; אלא שבפועל מדובר, כבמקרה של כיבוש היצר, בדרישה לא פשוטה כלל ועיקר, דרישה אתית בעלת השלכות פואטיות מרחיקות לכת, בדרישה להיות משורר-גיבור, כלומר, משורר שמשתדל לא לכתוב. העצה הזו מלווה אותי כבר שנים, ואני אסיר תודה למאיר על כל שיר שלא כתבת.

שיעור שני: כשהייתי בן שלושים ואחת – ולאחר שנעשה כבר למשתתף קבוע בכתב העת שבעריכתי, "דחק" – שלח לי מאיר כמדי כרך שירים ותרגומים לפרסום. כמדומני שלח באותה הזדמנות שיר, שמה לעשות, לא הלהיב אותי במיוחד. זהו אינו מצב פשוט עבור אף עורך, לא כל שכן עבור עורך צעיר יחסית. ימים אחדים הסתובבתי בתחושה קשה, תוהה כיצד דוחים בנימוס משתתף מן הקליבר הויזלטיראי. לבסוף אזרתי אומץ, טיכסתי נוסח אפולוגטי דיו וצלצלתי למשורר: "שומע מאיר, פחות התחברתי הפעם לשיר ששלחת... תוכל אולי לשלוח לי עוד שיר או שניים כדי שאוכל לבחור מהם משהו שאני יכול לעמוד מאחוריו?" מאיר צחק. "מה זאת אומרת לעמוד מאחוריו?" שאל אותי בתמיהה. "לא אתה צריך לעמוד מאחורי השירים שלי, אני צריך לעמוד מאחוריהם" ולאחר השתהות קלה הוסיף: "וגם זה לא בטוח." והתוספת הזאת, ה"וגם זה לא בטוח" הזה, היממה אותי והייתה עבורי שיעור חשוב מאין כמוהו במידת החירות והשחרור שרשאי (או אולי אפילו מוכרח) המשורר לדרוש לעצמו.

ידידות שהתאחרה – איגרת למאיר ויזלטיר שמעון צימר

מביך קצת להודות בזה אבל את העניין שלי במאיר ויזלטיר הצמיחה לא רק שירתו המצוינת אלא גם דברים אחרים, חסרי שם והגדרה מאחדת, דברים אשר ייחשבו לזניחים ומשניים בעיני שוחר הספרות הקנאי, ומכובדים הרבה פחות מאשר השירים עצמם. כוונתי לקומתו של המשורר, לשרטוט חוטמו העז ולתלתליו, לכלבתו, לנישואיו, הראשונים והשניים, וגם לגירושיו, הראשונים והשניים, לנשים שידע, לאישה שאיתו כעת, ולתמצית דמותו מתהלך ברחוב או יושב בבית הקפה, לסיגריה הנצחית הקמוצה בין אצבעות הפסנתרן הארוכות הפורטות באוויר תוואי עשן בדברו. לכן שמחתי שמחה קטנה, כשאי־אז בתחילת שנות השבעים ואני חיפאי עדיין, התארחתי בביתה של א.ג. שבמהלך שירותה הצבאי התגוררה בתל אביב והייתה נערתו של דוד אבידן ולכן היו לה תמיד סיפורי אבידן, והנה, שם, באותו ערב, פגשתי לראשונה את אביגדור פלדמן שהיה אז פרקליט צעיר, והוא, היו לו סיפורי ויזלטיר, שסקרן אותי כבר אז, ואם זיכרוני אינו מטעה אותי גם סיפור או שניים הנוגעים במונדי, המחזאי.

כך או כך פלדמן סיפר אז שהוא ייצג את ויזלטיר בתביעה שהגיש נגדו אחד משכניו אשר טען שהוא מפעיל מנוע מסתורי כל הלילה שמפריע לו לישון. הסתבר שהמנוע הסודי והנסתר היה מכונת הכתיבה של המשורר. והיה סיפור ויזלטיר נוסף שסיפר פלדמן באותו ערב. כשישב בבית קפה תל אביבי, ברחוב דיזנגוף, אשר באותם ימים משלה תהילתו, חלף על פניו ויזלטיר בצעדים ארכניים, עצר לרגע, נעץ את אצבעו המורה ברקתו ואמר, נסער, משהו כמו: "יריתי לעצמי כדור בראש."

ניסיתי להעמיד את התמונה בדמיוני, משימה כלל לא פשוטה לכן הפרובינציה שביקר עד אז ברחוב דיזנגוף לכל היותר פעם או פעמיים, בעוד פלדמן מתענג על הניסוח העז והאקספרסיבי שנראה לו מייצג את רוחו של המשורר, אבל אני ראיתי כאן הזדמנות לעוד אינפורמציה מהסוג המאוס ההוא, החביב עליי, ושאלתי את פלדמן איך נראה אותו ויזלטיר ופלדמן אמר: "גבוה מאוד, רזה ובעצם דומה קצת לך," ומנהל החשבונות שבתוכי ציין לעצמו נקודות זכות למשורר על רקע דמיון פיזי מחמיא.

כעבור שנים מספר ואני אז בן זוגה של המשוררת מירי בן שמחון נפגשנו שוב, מאיר ואני, והפעם כשמאיר שלא בידיעתו עבר להתגורר בחדר השינה שלנו. אמהר להסביר את עצמי.

כמה שנים קודם לכן מירי השתתפה בסדנת כתיבה בירושלים, אותה הנחה מאיר. והיה אז ביניהם מה שקורה לעיתים קרובות בין מורה לתלמידה בוגרת.

זמן קצר אחרי שהכרתי את מירי היא החלה לפתח פסיכוזה שמאיר כיכב בה לצד יזמונד פרויד, בוב דילן וד"ר רודי. בדמיונה דיבר אליה מאיר מתוך המנורה ושקעי החשמל. היא מצאה בשיריו רמזים צפונים לאהבתו המוכחשת אליה ולכוונותיו

הרומנטיות כלפיה. במשך שעות היא שכבה מצונפת על הספה וחיכה לעצמה חיוכים קטנים. מתישהו הופיעו תחושות רדיפה והיא הפכה להיות אלימה. פעם או פעמיים ניסתה לפרוץ לביתו. אלה היו שנים לא קלות עבורי מצד הקנאה במאיר, אשר הותירו בי יראה מסוימת ממנו, מלווה (מן הראוי להודות) גם בהסתייגויות מסוימות מאישיותו, שאותה כלל לא הכרתי.

מתישהו התחלנו לדבר, מאיר ואני, נדמה לי שזה היה בתולעת ספרים. בדרך הטבע וברוח הזמן הפכנו גם להיות חברי פייסבוק. והנה דווקא שם, בשדרת הרכילות הגדולה, במקום בו הדיבור נע בין שנאה תפלה לרגשנות זולה, דווקא שם למדתי להכיר קצת את מאיר, כי השירים ככל שהם פנימיים ועמוקים עשויים גם להיות מבוך מראות מרהיב המשמש מסתור לנפש העירומה, בעוד הפרוזה, הדיבור היומיומי בפייס, מגלה וחושף בהכרח ומטבע הדברים את האדם. גיליתי מאיר חכם ונדיב, מצחיק וארך רוח, ישר עד קנאות, סקרן ואבהי, מלא בהומור עצמי ורחוק מיבבנות ומקינה הסמוכות לשולחן העבודה של המשורר, גם הסופר.

אף פעם לא טיפחתי לי יחסי קרבה ותועלת עם אבות או אחים בכירים ממני בניסיונם במלאכת הכתיבה, אבל נדמה שמהו מזה התגבש בי בשנה האחרונה ביחסי למאיר, לכן חשתי התרגשות ושמחה כשהתבקשתי לכתוב דברים למאיר בהגיעו לגבורות.

אני מאחל למאיר עוד הרבה שנות חיים, בכריאות טובה וביצירה, ובמעמד זה (שאומנם נעדר ממנו נוטריון אבל הוא מפוקח על ידי עורך הדין פלדמן), אני גם מתחייב להזמין אותו לקפה ולעוגת הפרג החביבה על שנינו בקפה טורטה דלה נונה.

הומאז' לוויזלטיר נדבי נוקד

הקפצות

רוֹאָה אוֹתָהּ בְּחַתּוּלֵי רְחוּב
רוֹאָה אוֹתָהּ עַל שְׁבִילֵי מְדָרְכוֹת
רוֹאָה אוֹתָהּ בְּהַקְפָּצוֹת

שְׁנַתִּיּוֹת
שֶׁל רֶשֶׁת
חֶבְרַתִּית

זקן המשוררים

כְּמָה נִפְלֵא יִהְיֶה לִהְיוֹת
זֶקֶן הַמְּשׁוֹרְרִים,
שֶׁהַצּוֹצִיקִים בְּנֵי הַשְּׁבָעִים
יֹאמְרוּ עָלַי דְּבָרִים
(שֶׁלֹּא הֵייתִי גְדוֹל הַמְּשׁוֹרְרִים,
רַק זֶקֶן הַמְּשׁוֹרְרִים,
שֶׁאֵת הוֹנֵי צְבָרְתִּי
מִלְזָקֵן עַל אַחֲרִים)

כְּמָה נִפְלֵא יִהְיֶה לִהְיוֹת
זֶקֶן הַמְּשׁוֹרְרִים,
שֶׁהַצּוֹצִיקִים יוּכְלוּ רַק
לֹאמֹר אַחֲרַי דְּבָרִים.

*

לְקַחְתִּי שִׁירִים
וְלֹא קָרָאתִי

בלדה (2)

הַמְּשׁוֹרְרֵת הַנְּרָה
הַרְגָה (בְּטָעוֹת) חַפּוּשִׁית בְּשִׁירֵי קַמִּינֶגֶס

קָנְתָה לִי סֵפֶר וְסַמְנָה עִמּוֹד וְשִׁיר
עִם פֶּרַח, שֶׁאוֹתוֹ כָּבַר סַמְנָה
חַפּוּשִׁית.

בְּלִי הַשִּׁירָה
הַחַפּוּשִׁית הֵיטָה אוֹלֵי פּוֹלְשֵׁת,
מִתְפַּלְשֵׁת, מִתְחַכֶּכֶת, מְרַשֶּׁשֶׁת.

הִיא הִתְחַבְּאָה בֵּין עָלֵי פֶרַח מִתְנַבֵּשׁ.
בְּלָדָה מְקַלְקֶלֶת. סַפּוֹר
שֶׁהִשְׁתַּבֵּשׁ.

*

כִּכֵּל שֶׁהָאֵדָם יוֹתֵר נִדְף
הוּא יוֹתֵר נִדְף אֵלַיָּה
וּבְעֵצָם גַּם אֵלַיָּה
וְאֵלַיָּה
אֲבָל בְּעֵקֶר אֵלַיָּה.
בְּעֵקֶר אֵלַיָּה.

מסכה אסתי ג' חיים

חברה התקשרה. הציעה שנלך לסרט. הצגה יומית.

לא מוקדם מדי? שאלתי.

הכי כיף מוקדם מדי, היא ענתה, יהיה עוד אור כשנצא.

היו לי המון משימות לסיים. הספקתי לקרוא ולבדוק רק עשרים ושלוש עבודות סטודנטים מתוך מאה עשרים ושתיים. רציתי לבשל מרק, ומזה חודש תכננתי לאפות לי עוגת פרג ותפוחים ללא גלוטן, ללא סוכר, ללא חמאה וללא ביצים. עוגה ללא עוגה, צחקתי על עצמי, והתחלתי לבכות. ככה אני חיה. חיים ללא קמח, ללא דברי מתיקה, ללא מוצרים חלביים וללא ביצים. טבעונית מכורח, ללא מוצרים מן הטבעונות.

חוץ מזה, הבת שלי התקשרה על הבוקר. שוב נמאס לה לחיות אבל היא פוחדת למות. הקשבתי לה בלב שוקע, ניסיתי בפעם האלף לשכנע אותה להתעשת, לצאת מהבית, להיכנס בפחדים שלה, להיאבק, כמוני. היא בנויה אחרת, הטיחה בי, והאחריות היא שלי, גם אם היא כבר בת שלושים ושלוש ורבע. היא לא בחרה להיוולד, על כן היא מבקשת שאמית אותה המתת חסד או שאדאג לטיסה חד כיוונית למרפאה בשווייץ. היא מיצתה את העולם הזה, הקודר והרע, חסר הצדק, האכזר. הסברתי לה שאני לא יכולה. גם אילו רציתי, זה בלתי אפשרי, גם מוסרית, גם כלכלית.

העניין נגמר בלא סיום.

תמיד היא מתאוששת כמה שעות לאחר מכן, מצלצלת ואומרת שהיא בסדר, אכלה פלאפל, פגשה חבר ונרגעה, הספיק לה לשפוף עליי את הזבל שלה ולהתרוקן, אבל אני נשארת עם המועקה, מדמיינת את הסוף במרפאה קטנה בשווייץ, כשהיא נשמטת בזרועותיי, כמו החתול הג'ינג'י שהיה לי והורדם.

גם הביטוח הלאומי יורד לחיי בטפסים אינסופיים שאני מתקשה למלא בעניין תאונת עבודה שעברתי לפני חודשים אחדים, ועוד ענייני טפסים וסידורים שאני טובעת בהם. לא יזיק לי סרט, ככה, באמצע היום.

בסדר, אמרתי לחברה שלי, שיודעת לחיות.

בחמישה לחמש חלפתי על פני השומר בכניסה לדיזנגוף סנטר. הוא הביט בי לשנייה ומבטו נדד הלאה. עברתי את הגיל המסכן אחרים. הסיכוי שאטמון בתיק אקדח או פצצה הוא נמוך מאוד. מיהרתי לאורך העלייה השבלולית למדרגות הנעות בקצה הקניון, עליתי לקומה האחרונה, שם, ליד הקופות של קולנוע "לב", קבעתי עם החברה. עדיין חשבתי על מה שהשארתי מחוץ לסנטר, בחיים שלי. הילדה בת השלושים ושלוש, הטפסים, עבודות הסטודנטים, ובדרך חזרה מוכרחת לזכור לקנות חלב סויה, לא נשאר לקפה של הבוקר. בסוף השבוע ניסע אני ואיתמר, הבן זוג שלי בארבעים השנים האחרונות, לצימר מול הכינרת. דיברתי על זה שנה, אבל לא התאפשר בגלל אירועים בריאותיים, וסתם, בגלל החיים. וצריך לארוז תיק עם

מפעל הסירופים והוויטמינים שאני לוקחת לכל נסיעה, גם אם רק ללילה אחד, הם מעניקים לי ביטחון מדומה, ובימינו גם ביטחון מדומה הוא נחמת מה. ניסע עם חברים, במכונת שלהם. ככה לא אדאג אם הוויזו יטעה, וחס וחלילה, נגיע בטעות לאזור איי ונהיה בסכנת לינץ'. לחברים לא אספר את כל זה. נשוחח על הא ועל דא, בלי פוליטיקה, הדעות שלהם הפוכות משלנו, ולמה ליצור מתחים בדרך לחופשה. גם על הבת הדיכאונית לא אדבר, רק על הא ועל דא. זה הכי בטוח.

מרוב טרדות כמעט פספסתי את המדרגה האחרונה, וברגע האחרון נהדפתי אל רחבת הכניסה ל"לב 1". קהל הצופים כבר הצטופף בפתח, קהל של הפוגת יום חול. זה מה שכיף בעיר הזאת, תמיד נחגגת בה איזו חגיגה קטנה. בתי הקפה מלאים אפילו באחת עשרה בבוקר, כאילו כולם בחופש. קל להרגיש שגם את בחופשה. חתכתי את המחשבות על חובות היום-יום. הרי באתי ליהנות. אפשר לומר – נמלטתי ליהנות. סוף סוף הגעתי לקופות.

החברה שלי עמדה באמצע התור מוקפת באנשים שהמתינו כמות. הנה את, אמרה. היה בקול שלה כעס קטן, סמוי. תמיד את מאחרת, קבענו לפני עשרים וחמש דקות. אם היית מגיעה בזמן, היינו מספיקות לשבת במקדונלד'ס, לשתות קפה ולפטפט פטפוט מהיר של לפני הסרט, אבל לא נורא. נשב אחרי, בחוץ, אולי בכיכר מסריק, במקום נחמד, בלי למהר.

דמיינתי את המולת העיר שתחלוף על פנינו. והכיף הזה, סרט, וקפה עם חברה. העבודות יחכו. והבת תירגע ותמשיך. והארנונה. והחלב סויה. אלה החיים. קנינו פופקורן אחד לשתינו ושני בקבוקי מים במזנון. החברה התעקשה לשלם. הבטחתי להחזיר לה אחר כך, בבית הקפה.

מיהרתי לשירותים. הייתי מוכרחה לעשות פיפי לפני, שלא אצטרך באמצע, זה תמיד קורה לי, ואז אני פוסעת שפופה לאורך השורה, מלחששת סליחה ודורכת על כפות רגליים, משתינה מהר, כדי להחמיץ כמה שפחות סרט.

האולם התמלא. כמעט כל הצופים היו צופות. נשים בגיל שלנו, צעירות מאיתנו ומבוגרות מאיתנו. האולם היה קטן. ישבנו ממש באמצע. דלי הפופקורן היה מונח על ברכיה של החברה. האור דעך, וכשהמסך גדלק, ככה לגמרי.

לא ידעתי בכלל על מה הסרט. התפתיתי ובאתי. ציפיתי למשהו אנושי קטן, צרפתי למשל, קצת מצחיק, קצת עצוב. משהו שינחם את הגעגוע למקום אחר, לחיים אחרים, אבל הסרט התחיל בהיעלמות פתאומית של אנשים מתוך שגרת חייהם. עוד ועוד אנשים נעלמו. התפוגגו באמצע ארוחת ערב משפחתית, באמצע חתונה, באמצע נהיגה, טיסה. כדור הארץ התרוקן במהירות. כמובן היה מי שיציל אותנו. שוטר זוטר, שלא קודם בגלל בוס קנאי, התחיל לחקור את המשפחות שנותרו מאחור, עלה על רמזים של קנוניה בינלאומית. האף-ביי-איי רק הפריע, ובכלל – ראש המטה הכללי נעלם, והשוטר, שבדיוק התגרש מאשתו ועדיין אהב אותה, המשיך במשימה להצלת כדור הארץ תחת איום היעלמות תמידי. זה יכול לקרות גם לו בכל רגע. גרושתו הטרייה נעלמה אף היא. הותירה אחריה הודעה מקוטעת בוטסאפ שלו. חמש אותיות שתומות. החקירה הפכה להיות אישית מאוד. זו אשתו שנעלמה. הוא שכח את ה"לשעבר".

אילו ידעתי שהסרט מותח כל כך, עוסק בסוף העולם ואלים בסופו, הייתי מוותרת ונשארת בבית. אם יש משהו שקשה לי איתו באמת זו אלימות בסרטים, אבל הייתי באולם, בהצגה יומית, והמתח היה עשוי היטב. אי אפשר לצאת באמצע. היד קפאה לרגע מעל דלי הפופקורן מפני שהשוטר בדיוק גילה מי עומד מאחורי ההיעלמויות המסתוריות, והתגנב לבונקר המבודד של הרעים שרצו להרוס את העולם. פעימות הצעדים שלו על האספלט בשעת לילה. הפופקורן נתקע לי בגרון. סביבי הקהל היה שקט, נשם באנרגיה אחת, מרוכזת. התקף השיעול שפקד אותי בגלל גרגיר תירס סורר, הדהד באולם לצד הצעדים של השוטר בחושך. תירגע, תירגע, הרגעתי את עצמי, זה רק סרט. יצאנו מהאולם בעיניים ממצמצות מול פנסי הקניון. ירדנו במדרגות, מוקפות באנשים, הקניון היה עמוס מאוד בשעה הזאת. החברה חייכה אליי, עדיין לא שבע אפילו, את רואה? קמפוץ של אור הבהב בחוץ. הסרט נשכח כמעט מייד. בית הקפה הקטן היה מלא אך לא עמוס. ישבנו בחוץ. היה כמעט קריר. סתיו לכאורה. המלצרית חייכה אלינו בפנים מנומשים בצפיפות. היה לה רוח קטן בין השיניים הקדמיות. הוקסמנו מהנעורים היפים והמנומשים שלה. מהחיוך שהדליק את הפנים והעיניים. היא המליצה על קרמבל תפוחים חם. התלבטתי לרגע בגלל הגלוטן והסוכר, אבל רק לרגע. יש דברים ששווה לסבול בגללם אחר כך. הזמנו פרוסה אחת ושני מזלגות. וגלידת וניל בצד. החברה סיפרה על היום של אתמול. מה אמרה לה קולגה, ויכוח עם הבן זוג החדש. היא לא הייתה בטוחה. אולי היא מתפשרת כדי לא להיות לבד. היא פוחדת מהבדידות. כולנו, אמרתי, והרמתי על המזלג עוד חתיכה של קרמבל עם גבעונת נמסה של גלידה.

ישבנו. הערב ירד. העיר נדלקה על פנסיה, חלונות הראווה, בתי הקפה שלה. אנשים חלפו הלוך-חזור, הפנים שלהם היו רציניים. מעטים חייכו, כנוכרים בויתרון מתוק.

הכול השתנה מאז. לא היינו בקולנוע כמעט שנה. ממרץ. עכשיו כבר דצמבר. שוב סתיו לכאורה. חם. הקולנוע נסגר, הסנטר ננעל, חנויות הרחוב תחומות, כיסאות בית הקפה מונחים בערימה, כבולים לעמוד הבניין, החלל הפנימי חשוך. הסטודנטים תחומים בריבועים על המסך. חלב סויה ושאר ירקות אני מזמינה אונליין, ונכנסת לחנויות רק אם אני מוכרחה, חמושה בשתי מסכות, זו על זו. בחוץ אני שולפת מהתיק את תרסיס האלכוהול. פעם, מזמן, לפני שכל זה התחיל, רק הבת שלי הייתה מרססת את הידיים שוב ושוב, בתשוקה לניקיון אבסולוטי. עכשיו היא כמו כולם.

מי תיאר לעצמו מציאות כזאת כשישבנו בחצר הצימר, מול אורות הצפון עם זוג החברים, קשקשנו קשקושים וסיפרנו סיפורים מצחיקים מן העבר, סיפורים שבזמן שהתרחשו היו אפילו מפחידים, אבל הזמן הגחיק אותם. הכנו ארוחת ערב יחד ואכלנו בחוץ, תחת כוכבי הצפון, ומיליוני יתושים עקצו אותנו. היה כיף. תמיד היו אזהרות מלחמה, רעידת אדמה קטלנית. שלטי הכוונה להימלטות מצונאמי הוצבו בצמתים הקרובים לים. חשבו שידועים הכול. שמוכנים.

דצמבר, אחר צהריים, שעון החורף מחשיך הכול מוקדם מדי. החברה שלחה הודעה. אחר כך התקשרה. מלים קצרות, מוקלדות בהודעה, לא יכולות להחליף את המלים

שנאמרות בינינו. כל הדיגיטציה הזאת מאומצת. לא טבעית לנו. תשמעי, היא אמרה מהר, בקול נמוך, כאילו איכזבי השב"כ עלולים לשמוע, הגבר ההוא, שסיפרתי לך עליו, שיצאתי איתו?

מה איתו?

הבן שלו היה מקרין ב"לב".

בסדר. אז?

נשארנו בקשר, את יודעת. אני אוספת לי ידידים.

לא הבנתי.

יש לו מפתחות לסנטר ולקולנוע.

שלא תחשבי על זה אפילו. אם ניתפס...

לא ניתפס.

ואם כן?

כמה, מ'1-10, את רוצה לראות סרט בקולנוע?

חמש?

זה מספיק.

קבענו להיפגש בערב, אחרי תשע, כשהרחובות כמעט ריקים. הרי אין סיבה להסתובב בחוץ כשהכול סגור. זה לא טבע כאן, לא כיפת שמיים וכוכבים, ולא נשימת בעלי חיים ליליים בסבך, ולא צילי עצים ביער. זו עיר, שכוחה נחלש כאילו גזרו את מחלפותיה.

צעדנו זו לקראת זו למקום הפגישה, ברחוב קינג ג'ורג', ליד "האוזן השלישית", הסגורה.

העיניים חייכו מעל מסכות כירורגיות – שלוש שכבות.

הנה, הצביעה החברה על בחור ארוך וגמלוני שהתקרב אלינו, זהו הבן המקרין.

העיניים שלו, מעל למסכה, הסתכלו עלינו במבט שחציו מבודח וחציו חומל.

טוב, בואו, הוא פנה אלינו בקול עמוק שלא התאים לגופו הארוך הרזה, כאילו

השאל את קולו מאחד מכוכבי הקולנוע באחד הסרטים שנהג להקרין.

ניכנס מהכניסה אחורית. יש מצלמות, אבל בחלק האחורי יש רק אחת, ואם תיצמדו

לקיר לא יראו אותנו. אני לא מתאפק, ומגיע לפעמים. סתם, מסתובב בסנטר, יושב

באולם הריק של הקולנוע.

הסתכלתי בגב הארוך והצר שלו. תהיתי אם יש לו עקמת.

הוא סובב את המפתח במנעול, הסיר את שלשלת הפלדה שלכדה את הידיות,

ופתח את דלתות הזכוכית בחריקה קלה.

להיצמד לקיר, הוא לחש. צעדנו בטור, קרוב לקיר, כאילו היינו במבצע צבאי סודי.

קומנדו קולנוע.

בהיתי בחנויות שהיו נעולות ומוחשכות, בשולחנות בתי הקפה האסופים בערימה

מבולגנת, במסדרונות הריקים.

טיפסנו במדרגות הרגילות. התנשפנו. המאמץ הגופני היחידי שעשיתי בחודשים

האחרונים, היה לקום מהכורסה כדי לקחת משהו מהמקרר, ולחזור ולרבוץ מול נטפליקס.

מה עם המצלמות? שאלתי בלחש. החברה השתיקה אותי. מה זה משנה עכשיו. אנחנו בפנים.

סוף סוף הגענו. הצטופפנו בחדר המקרין. המכונות ממוחשבות. אוטומטיות. רק צריך להפעיל אותן, הוא אמר. נזכרתי במקרין הקשיש בקולנוע השכונתי הקטן, כשהייתי ילדה. תמיד כשהתחיל הסרט, אחרי הפרסומות וה"יומן", קראנו "אוה" ארוך ושמה, כאילו פתחו לנו פתח לעולם מקביל וטוב יותר. הבחור הדליק את המחשב. מהמסכים נשקפו כל האולמות הריקים בבת אחת. כמו קליידסקופ שקפא.

איזה סרט בא לכן? יש כמה שלא הספקנו להקרין. חלק יצא לאינטרנט. חלק מחכה. תלוי במפיצים.

בחרנו בעיבוד לספר של סופרת צרפתייה על שלוש חברות שנפגשות לאחר שלושים שנות ניתוק. סיפורים ישנים התעוררו וצפו ביניהן, ומשנסגרו חשבונות העבר, הן מחליטות לעזוב הכול ולנסוע יחד לעיר הגדולה, הנצחית, פריז. בדיוק מה שהתחשק לנו. רו דה לה אוניברסיטט. גרתי שם פעם במשך שבוע.

הבחור שלח אותנו לאולם מספר אחת, הגדול מכולם. הצצנו במזנון הסגור. זה הזכיר לי את האגדה על היפהפייה הנרדמת. כל הממלכה נרדמה והוקפה בחומה של שיח קוצני. מאה שנה ישנו עד שהגיע הנסיך. קיוויתי שהמצב הזה לא יארך מאה שנה. בכל מקרה לא נחיה עד אז. רצתי לשירותים. לא יהיו כפות רגליים לדרוך עליהן גם אם אצטרך לצאת באמצע. התיישבנו לא רחוק מדי מהמסך. הוצאתי מהתיק הכל יכול שלי שקית גדולה של פופקורן שהספקתי להכין לפני שיצאתי. הנייד זמזם, וראיתי שזו הבת שלי. מה עכשיו? התעלמתי. החברה הוציאה בקבוק מים וכוס חד פעמית מנייר (בגלל הקורונה, התנצלה). הסרנו את המסכות. רק שתינו כאן, אמרה החברה, שבכל מקרה השאירה את האף בחוץ כדי לנשום. הבטנו זו בזו כאילו לא ראינו אחת את השנייה שנים.

האולם היה חשוך. שורות-שורות של כיסאות ריקים, מרופדים ריפוד אדום. לרגע הרגשתי כאילו נגמר העולם, ושתינו הניצולות היחידות. אה, והבחור המקרין. הבחור הפעיל את המקרין. המסך החל מרצד. נופי בריטני צפו ועלו מול הפנים שלנו.

אחרי שעה וארבעים דקות יצאנו מהאולם לסנטר המוחשך. עדיין הרגשנו את פריז בתוך הגוף. הסרט התאדה לאט, משפר את סיבולת הנפש נוכח המציאות לזמן קצר. כשהגענו למדרגות והבחור התחיל לרדת, נעצרתי פתאום. נזכרתי בחניון שעל הגג. רציתי להגיע לשם. לראות את דיונגוף מלמעלה. מה נכנס בך פתאום? התרגזה החברה. ראינו סרט, לא מספיק?

התעקשתי. יש לי זיכרונות מהחניון הזה. חנינו שם עשרות אם לא מאות פעמים כשהיינו באים לקולנוע. אני רוצה לעלות. הבחור דחק בנו לרדת. הוא מוכרח להגיע לדירה שלו. יש לו דייט בזום, ולא בא לו לאחר.

אז לך, אמרתי. נישאר עוד קצת. תשאיר לנו את המפתח. נחזיר לך מחר. בלאו הכי לא יפתחו ביומיים הקרובים. מה פתאום? התווכח. תגידו תודה שהכנסתי אתכן. חסר לי לאבד את המפתחות. מתישהו יחזרו לקולנוע. יאללה, בואו.

סובבתי את הגב והתחלתי להתקדם למדרגות שהובילו לחניון הגג. הדלת שם נפתחת מבפנים.

החברה עמדה, מהססת. לא ידעה במה לבחור. בסוף בחרה בי. הבחור קרא מלמטה, וקולו הדהד בקניון הריק, אני הולך. מצידי תישארו כאן עד שיפתחו את הקניונים.

הטלפון שלי שוב זז. הבת. ענית? אמא, היא אמרה בקול הדרמטי שלה, אני לא יכולה יותר. אין לי עבודה, אין לי אהבה, העולם נהיה נוראי. שום אלכוג'ל לא מרגיע אותי. תעזרי לי.

לא ידעתי מה לומר לה. איך לעזור. הבטחתי להגיע בעוד שעה. הלב שלי שקע ושקע. הייתה לי עבודה במשרה חלקית, איתמר עבד בחצי משרה, ועוד היינו אמורים להודות על זה. ידעתי שהילדה צודקת. העולם הזה הולך ומחשיך, הולך ומתרוקן כמו הקניון, הקולנוע, התיאטרון, הברים והמסעדות. אלכוג'ל הוא רק כסת"ח. איך אוכל להציל את הילדה שלי?

בינתיים הגענו לגג. מכונית בודדת חנתה בפניה מרוחקת. נזכרתי שפעם היינו צריכים להקדים כדי למצוא חניה לפני סרט. עכשיו היו המון מקומות פנויים. בעצם כולם.

אורות העיר הבהבו תחנינו. שלטי החוצות סנוורו לשווא. הסתובבתי ברחבה, הלך ושוב, כאילו חיפשתי דבר מה. החברה נשארה ליד דלת הכניסה לקניון. חיכתה שאסיים את ההתרוצצות המשונה שלי. בואי, קראתי לה. אנחנו לבד על גג הסנטר. היא הניחה את התיק שלה בין הדלת למשקוף, שלא תיטרק, והתקרבה. פתאום הייתי אני הפעלתנית האמיצה. ניגשתי לקצה. גדר בטון נמוכה תחמה את החניון. בואי, זירזתי אותה. ההבעה שלה הייתה רגוזה. מה את עושה? היא צעקה. התיישבתי על המעקה. הרגליים שלי השתלשלו מעבר לו.

רדי משם! השתגעתי?

בואי, זה לא מפחיד. זה כיף. הנעתי את השוקיים קדימה-אחורה. הרגשתי את קיר השיש החלק והקריר של הסנטר נוגע בי מבעד לבד המכנסיים.

רדי משם, ובואי נלך!

מעלינו התרומם מגדל המגורים הענקי. חשבתי שאם מישהו יחליט לקפוץ מהחלון עכשיו, הוא עלול ליפול בדיוק עלינו, אבל אף אחד לא קפץ.

ברחוב, תחתיי, חלפו בני אדם זה על פני זה בצעד מהיר, מרוחק. פניהם היו מכוסים. היא צודקת, הבת שלי. העולם מקיא אותנו.

נו, בואי כבר! החברה קראה.

טלטלתי את הרגליים ביתר מרץ. השוקיים נחבטו בקיר.

אם את לא יורדת משם, אני באה למשוך אותך, הזהירה.

בואי. שבי לידי. את חושבת שללכת ברחוב עכשיו זה לא מסוכן?

זה לא אותו דבר. את עלולה ליפול. תפסיקי לנענע את הרגליים ככה. יש לך בת ובן

זוג ואותי. מה קרה פתאום? היינו בסרט במחתרת. לא מספיק הרפתקני?

זו לא הרפתקה. אלה החיים.

נשענתי על המרפק ונעמדתי על המעקה. החברה צעקה, רדי או שאני מתקשרת למשטרה. ירדת מהפסים לגמרי?

אני יורדת, אני יורדת. רק אם תבואי, ונשב ככה לרגע יחד. מעל לעיר. מעל לקורונה, מעל לביטוח לאומי.

היא התנשמה והתקרבה. לאט שלשלה את הרגליים מעבר למעקה. אחזנו ידיים. התיישבתי. הבטנו קדימה, אל האורות בחלונות הבתים ממול.

תראי, מישוהו מרים את הראש ברחוב ומצביע עלינו, הצבעתי על גבר במסכה. אחר כך עוד מישוהו נעצר והביט למעלה. ועוד מישוהו. מבוגר. הוא צעק, אתן בסדר? מה אתן עושות שם? אנחנו בסדר, אל תדאגי, קראנו, בסדר גמור.

הקהל הקטן שלנו התייעץ והחליט להתפזר. היו לו דאגות משלו.

אנחנו יכולות להתנחל כאן, אמרה החברה, נרד לסנטר אם יהיה קר. מקום ענקי רק בשבילנו. נטול מסכות. נטול אנשים.

למה לא? אי בודד באמצע העיר.

שלא תחשבי על זה אפילו. סתם התבדחתי. משוגעת.

צחקנו. צחקנו כמו מטורפות. אולי בגלל תחושת החופש הפתאומית, שם, על הגג של הסנטר, עם הרגליים המשתלשלות מעבר למעקה. אולי בגלל הסכנה המדומה, שהייתה בה איזו הקלה נוכח הסכנות האמיתיות.

עכשיו בואי, משכה אותי לאחור.

עמדנו על האספלט.

אנחנו יכולות לרוץ את הדרך למטה, בירידה מהחניון, ולצאת, אמרתי.

כן, היא רעדה פתאום.

נוכרתי שהבטחתי לבת שלי שאגיע בתוך שעה. נבהלתי. אולי הפעם לא תתקשר. שלחתי לה הודעה: אני עוד מעט מגיעה. היא לא השיבה.

פתאום עבר בי זרם של בעתה. מה אני עושה כאן, על הגג? בואי, בואי נלך, משכתי בידה של החברה שהסתכלה עליי בעיניים פעורות.

ואז הבת התקשרה. היא דיברה כמעט בלחש. ברקע צווח קולה של זמרת. אל תשאלי, אימוש, חבר שעובד באוזן השלישית הציע להכניס אותי לחנות הסגורה, לשמוע מוזיקה, אולי לראות איזה סרט ישן. חשב שזה ינחם אותי קצת. אז אנחנו כאן, ב"אוזן". אל תדאגי. הכול כמעט בסדר.

מה איתך? החברה נראתה מודאגת.

כלום, חייכתי אליה, הכול כמעט בסדר.

החברה ואני אחזנו ידיים והתחלנו לרוץ בירידה. שתי נשים בגיל העמידה, דוהרות במורד כאילו היו מכוניות מרוץ.

פנינו למעבר החציה.

אוטובוס ריק מנוסעים עצר ברמזור.

זו רק המציאות.

איך לבחור בבעל המושלם? (או: רומנים, פוליטיקה וכאוס) עמרי הרצוג

לבני זוג, יהיו אשר יהיו, יש מכנה משותף: הם יכולים לעצבן מאוד. אומנם לא ערכתי סקר מהימן בנושא, אבל אני מקשיב לחברותיי שמתגוללות על בעליהן ברגעי משבר תכופים. הן נדרשות – על פי עדותן המפורטת – לגלות סבלנות רבה, הכוללת הבלעה תכופה של גלגולי עיניים והבלגה כדרך חיים. אני מציין את רשימת התלונות הנפוצות באינחת מסוימת: הבעלים מנותקים רגשית, עקשנים וקצרי רוח. יש להם דעות נחרצות בנושאים שהם לא מבינים בהם דבר. אין להם חברים אמיתיים והם נוהגים להשליך את הנעליים (והגרביים) בסלון. הם סובלים מחוש אסתטי לא מפותח, אם להתנסח בעדינות. צריך לבקש מהם כל דבר מאה פעמים. הם ילדותיים, פסיכיים-אגרסיביים, כרוכים באופן מטריד אחר אימותיהם הקדושות, מתלוננים ללא הרף ולא ששים לעשות דברים ביחד. כאמור, גברים ישראלים.

הסיבה שאני כותב את ההכללות הללו, היא ששמתי לב שברומנים ישראלים עכשוויים מסוימים, בעלים כאלו מוצגים דווקא כנערייפוסטר של גברים מושלמים, כלומר מכילים, מקסימים ורגישים; שתמיד יודעים לתת חיבוק חם כשצריך ואף פעם לא שוכחים להוריד את הזבל. פער כזה, בין ייצוג ספרותי לבין מציאות, הוא תמיד מעניין. בהנחה שאין גברים אידיאליים כאלו במציאות (וגם לא נשים, עליי להוסיף מטעמי סולידריות), מדוע ברומנים הם מוצגים באור כה מחמיא?

אני לא מתייחס כמובן לכל ספרות המקור שנכתבת כעת, אלא לכמה ספרים שקראתי לאחרונה, הנשענים על מבנה-עומק נרטיבי משותף, גם אם גילוייהם העלילתיים והסגנוניים שונים בתכלית. אפשר למנות עליהם לדוגמה רומנים כמו "יש לי שני לב" של דפנה יצחקי, "כאב" של צרויה שלו, "לגנוב את השמש" של אורית מרלין-רונצווייג, "אוסף מפיות" של הדס דושי-וקס או "רומן" מאת מיכל קובזמן. השלד העלילתי ברומנים הללו, שיצאו לאור בחמש השנים האחרונות, מציג אישה נשואה וקרייריסטית כבת 40, שנמצאת במערכת יחסים יציבה עם בן-זוגה ונסחפת למעורבות רגשית עם גבר מהעבר שמגיח לחייה במפתיע. לאחר התחבטויות, היא מחליטה לסיים את מערכת היחסים המסעירה והמערערת ולבצר את ביתה מפני האיום שהוא מסמן. הקונפליקט המרכזי בסיפורים אלו מעמיד את הפיתוי שמגיח מהחוץ ומבקש לגרור לשם את גיבורתו, אל מול המרחב המשפחתי המוגן והמוכר.

אולם במסגרת עלילתית שבה מתחולל קונפליקט כזה, מתבקש לסמן את הגבר שבבית בצבעים מורכבים יותר, כדי להדגיש את מהותו: אם הגבר המוכר הוא נפלא ומכיל, המורכבות הדרמטית נחלשת. היא תהיה אפקטיבית יותר אם יהיה בבעל פגם כלשהו; כך הדילמה אם לעזוב או להישאר תהיה אמינה יותר.

זו חידה תרבותית, יותר מאשר ספרותית. היא נוגעת להכרעות של ייצוג, הנטועות תמיד באקלים חברתי ותרבותי מסוים. העובדה שקו העלילה הכללי הזה נפוץ בספרות

הישראלית בשנים האחרונות, אינה יכולה להסתמך רק על האוניברסליות העל-זמנית של קונפליקט רגשי מסוג זה. הנוכחות שלו על מדף הספרים הישראלי העכשווי נושאת משמעות, משום שהיא מעידה על אסטרטגיה של התמודדות עם תחושה קולקטיבית שמאפיינת את הזמן הישראלי הזה, וניזונה מחוסר יציבות אזרחית, מוסרית וחברתית קיצונית.

ההתמודדות עם חוסר היציבות ברומנים הללו כרוכה בהעמדתם של שני מבנים אידיאולוגיים שמתקיימים במקביל זה מול זה. לכל אחד מהם לגיטימציה תרבותית מחייבת, אך הם גם מצויים בסתירה מוחלטת. מצד אחד, נוכחת התביעה לעוזב – כלומר, לחתור להגשמה עצמית, שכוללת סיפוק צרכים רגשיים ומיניים, מודעות עצמית ושאיפה לשיפור-עצמי ולאוטונומיה. מהצד השני ניצבת המחויבות לתא המשפחתי, כיחידת הבסיס של הלאום, הכוללת קביעות, המשכיות, פשרה ודחיית סיפוקים מידיים. ההתמודדות עם שני המבנים הללו ועם האידיאולוגיות שמפעילות אותן אינה מאפשרת פשרה: באף סיפור לא נמצא מוצא, כדוגמת שמירה על שלום הבית וטיפוח רומן מסעיר מהצד. ההכרעה היא דיכוטומית, ונדרשת בדחיפות, משום שהתנועה בין מבני הידע הסותרים מכניסה את הגיבורות לסחרור. הבחירה שלהן אינה בחירה רגשית אלא שכלתנית: הן מחליטות לשמור על התא המשפחתי החמים והמוגף תוך הקרבה של מאויים פרטיים. היא נושאת מחיר שכרוך בויתור על אקטיביות רגשית, מינית ולעיתים גם אינטלקטואלית, לטובת שמירה על הטוב והמוכר.

המפגש המערער של הגיבורה עם החוץ המערער, האליבית, לובש צורה בכל הרומנים הללו בדמותו של גבר, מן הסתם. אבל כאן התמונה נעשית מורכבת יותר, משום שהאיום נושא שני רבדים. הראשון, השגור יותר, נטוע בחדירה-מחדש של פיתוי חיזוני לתוך חיים שמעוגנים במחויבות המשפחתית. אך הרובד השני מערער על המסורת הדרמטית הזו ומסבך אותה, משום שהגבר שמגיח מבחוץ אינו מסמן רק אופציה מסוכנת ומרגשת להגשמה מינית או רגשית של הגיבורה, אלא גם מייצג במובהק הוויה של אי-יציבות אזרחית ופוליטית. הוא מסמן פוטנציאל אידיאולוגי ופוליטי אקטואלי, שמשחזר קונפליקט מכריע ולא-פתור בביוגרפיה של הגיבורה.

כך, לדוגמה, הגבר ב"יש לי שני לב" מסמן את האופציה של הגיבורה להתנתק משורשיה, לחיות מחוץ לגבולות הארץ ולהגשים את עצמה מבחינה יצירתית מחוץ לגבולות הלאום הצרים. הגבר שמופיע בחייה של גיבורת "כאב" מסמן מהלך חיים שהשתבש בעקבות פציעתה בפיגוע חבלני בירושלים. הוא היה עד לטראומה הפיזית והנפשית של הגיבורה ואף מילא תפקיד בתהליך העיבוד וההחלמה שלה. ואילו הגבר ב"לגנוב את השמש" מציג ערעור אחר: בזמן שירותה הצבאי, הוא תמך בגיבורה שעברה תקיפה מינית. היא הדחיקה את התקיפה הזו ונפרדה ממנו בשל כך, משום שהוא סימן את הפצע המבלבל שנפער בתווך שבין האתוס המיליטריסטי המקומי לבין המחיר שהוא נושא בעבור נשים שמבקשות להגשים את עצמן בתוכו.

במובן זה, הרומנים הללו אינם נסמכים על הדיכוטומיה הרומנטית הנפוצה שבמרכזו הבחירה בין הגבר הנכון לבין הגבר הלא-נכון. הם פועלים ברמה סמלית

גבוהה יותר, שקשורה לבחירה שעומדת בפני רבות ורבים: להתמודד באופן אקטיבי עם האי-יציבות שאורבת בחוץ ועם משמעויותיו הפוליטיות והלאומיות, או להתכנס בדלת אמות ולהתנחם בפרטי ובדומסטי, קרי בגזרות החיים שמצויות בשליטתנו – או לפחות כך נדמה לנו. הגיבורות, כמו המרחב התרבותי שבתוכו הן מעוצבות ושאותו הן משקפות, נסחפות אל הכאוס שכורך את האישי והפוליטי, ומתחבטות במשמעותן. אך הן אינן מתמסרות אליו. הן, כמו רבים מאיתנו, נשארות בבית. אולי בשל כך הגברים משורטטים כבעלים אידיאליים ומושלמים, שממתינים בסבלנות לדעיכת הקונפליקט ואז קולטים באנחת רווחה את נשותיהן לזרועותיהם האוהבות. הם לא יכולים להיות בעלים ריאליסטיים, כי הם רק דמויות משנה פלקטיות בדרמה הרגשית והאזרחית שמתחוללת בסמוך להם, על סף הדלת. במילים אחרות, תפקידם של הגברים הפסיכיים שבבית הוא רק לשמור על הסטטוס קוו ולא לשנות בו דבר; להרחיק עדות ככל האפשר. וזה עניין מוכר מאוד לכל מי שקורא/ת חדשות בשנים האחרונות.

אבל הדבר המעניין בקריאה כזו, הוא שדמויות הנשים הן אלו שנסחפות לקונפליקט מוסרי שכרוך במשא ומתן רגשי ופוליטי עם המרחב הלאומי. מבחינה ספרותית ואזרחית כאחד, זה נותן פתח לתקווה: הרומנים הללו מוסרים בידי הנשים, ולא בידי הגברים, את אפשרות הבחירה בעמדה אקטיבית אל מול ההקשרים הפוליטיים הסבוכים הסובבים אותנו. הן אלו שמתבוננות אל החוץ, נעות לקראתו וממקמות עצמן לעומתו. וגם אם הן חוזרות בינתיים אל הגברים המושלמים שמתגוננים במתחם המבוצר, אולי קרב הרגע שבו הן תבחרנה אחרת; תפרוצנה את גבולות הסטטוס-קוו הרגשי והפוליטי ותתעמתנה איתו. הרומנים הללו (כמו גם מהדורות החדשות) רומזים שהגברים המושלמים לכאורה אינם מסוגלים לכך.

שירים ויסלבה שימבורסקה תרגום מפולנית: רפי וייכרט

אל שירי שלי

במקרה הכי טוב,
שירי שלי, יקראו אותך בתשומת לב,
יפרשו ויזכרו.

במקרה הגרוע
רק יקראו.

אפשרות שלישית –
אמנם תכתב
אבל כעבר רגע תשלך לפח.

עומדת בפניך עוד אפשרות, רביעית –
תעלם לא-כתוב,
מגרגר לעצמך דבר-מה בשביעות רצון.

מתוך הזיכרונות

פּטפּטנו לנו
ופתאום השתתקנו.
אל המרפסת נכנסה נערה,
איזו פהפיה,
יפה מדי לשלנות שהותנו כאן.

בשנה העיפה מבט מבהל בבעלה.
כריסטינה הניחה מוכנית את כף ידה
על כף ידו של זבישק.
אני חשבת: אצלצל אליה,
בינתיים – אמר – עוד אל תבוא,
צפויים כמה ימים של גשם.
רק אנגלישקה, אלמנה,
קדמה את פני היפהפיה בחייה.

מחשבות שפוקדות אותי ברחובות סואנים

פנים.

מיליארדי פנים על פני האדמה.

וכל אחד נבדל, כך נדמה,

מאלה שהיו ושיהיו.

אכל הטבע – לך תבין –

אולי משום שענף מעבודה בלתי פוסקת

חוזר על רעיונות קודמים

ומעניק לנו פנים

שנלכשו בעבר.

אולי חולפים על פניך ארכימדס בג'ינס,

קתרינה הגדולה בבגדים יד שנייה,

אחד מן הפרעונים עם תיק ומשקפים.

אלמנת הסנדלר היחף

מורשה הקטנה,

הרב-אמן ממערת אלטמירה

עם נכדותיו בדרךם לגן חיות,

הונדל המתלתל בדרךכו למוזאון

להתפעם קצת מן היצירות.

איזשהם חללי-קרבות מלפני מאתיים מאות,

מלפני חמש מאות,

מלפני חצי מאה.

מישהו הובל כאן בכרכרת זהב,

מישהו בטרנספורט להשמדה,

מונטסומה, קונפוציוס, נבוכדנצר,

האומנות שלהם, הכובסות וסמירמיס,

שדוברת רק אנגלית.

מיליארדי פנים על פני האדמה.

פניך שלך, שלי, של מי –

לעולם לא תדע.

אולי הטבע חיב לשקר,

וכדי להשיג, וכדי להספיק

מתחיל לדוג את מה ששקע

במראת נשיה.

התינוק אילנה ברנשטיין

התינוק לא הפסיק לצרוח כל הדרך הביתה. בעלי נהג ואילו אני ישבתי מאחור, לצד מושב התינוק המרופד היטב והמצויד במנגנון נגד זעזועים. בעלי שאל אם אני יכולה להשתיק אותו. הבכי הסיח את דעתי מהכביש. קשה לי להתרכז, הוא אמר, אנחנו עוד נעשה תאונה. לא ידעתי מה ניתן לעשות בתנאים האלה, ואיך. המילה להשתיק השתחלה בין התפרים הטריים של הלידה. מתחה אותם. להרגיע, חשבתי. לנחם אפילו. אני יכולה להקל עליו. עידנתי לעצמי את האפשרויות. הוא רק נולד, רציתי להגיד, אך תחת זאת שאלתי אם הוא יודע איפה המוצץ. הוא לא ידע. זה גם לא בתחומי אחריותו, מיהר להזכיר לי בחיוך כביכול. את יודעת שאני צוחק, אמר לי. אחרי ההתעלמות שזכה לה בחדר הלידה, נאצרה בתוכי עוינות שאימה להתפרץ בכל רגע. אולי גם הוא עייף, חשבתי. עייפות מסוג אחר, ובכל זאת. איש מאיתנו לא הבין באמת מה קורה. היינו מגושמים מאוד בתגובות שלנו. תועים. איטיים. גם אם השליתי את עצמי שאני צעד אחד לפניו. שאני מוכנה לשינוי הזה. לחבילה העטופה היטב הזאת שנכנסה לחיינו. חליפת משוגעים, אמר בעלי כשהאחות הדריכה אותנו כיצד לעטוף את התינוק. אם החבישה הזאת לא תרגיע אותו, אני לא יודע מה ירגיע אותו. לא זכרתי איפה שמתי את התינוק של התינוק, במושב שלצד הנהג, אולי בתא המטען, לרגע חשבתי שהנחתי אותו על גג המכונית. כבר היו דברים מעולם.

בעלי היה מתוח. מעולם לא נסענו עם תינוק באוטו. לא של אחרים, ודאי וודאי לא שלנו. אני לא ידעתי להגדיר את מצבי. יותר משהייתי מתוחה הייתי מותשת. כואבת. נזקקת. כשנגיע הביתה אני אעטוף אותו בשמיכה כמו שהאחות לימדה אותנו, אמרתי לבעלי. אבל בינתיים הכנסתי את הזרת שלי לפה שלו והנחתי את ראשי בצמוד אליו. המשכנו לנשום יחד, כמו עד לפני שלושה ימים. בסמיכות גדולה. כך היה במשך דקה או שתיים. הנה, ביכולתי להרגיע אותו, רחרחתי תקווה. אם קדמונית עלתה מתוכי. לרגע הייתי חוליה בשרשרת ארוכה, בשושלת מפוארת של אימהות היקום. ואומנם הזרת שלי הצליחה להטעות את התינוק, היא העניקה לו נחמה כלשהי, אבל לא לאורך זמן.

רעב הוא רק סיבה אחת שבגללה תינוקות מוצצים. יכול להיות שהוא עייף או כואב. נדמה לי שהתינוק עושה אצבע משולשת. האמה שלו הזדקרה, בעיקר זו שביד ימין, ולא פעם אחת במהלך הנסיעה הזאת. בעלי לא הבין למה הוא בוכה. מילאנו אחר ההוראות של האחות במלואן. אלא שהפעם, בניגוד למוצרים אחרים שהבאנו הביתה, לא היה די במילוי ההוראות על מנת לתפעל אותו. להשתלט עליו נכון יותר, למנוע ממנו לאבד שליטה. בעלי היה מרוצה מהמטפורה שלו. הוא לא מוצר, אמרתי או חשבתי שאמרתי. הבטתי בתינוק ואחר כך בבעלי, כלומר בעורפו של בעלי, ושוב בתינוק. הוא היה שבע, מחותל בחיתול נקי, לבוש חם. השמיים היו אומנם בהירים, ושמש עגולה עם קרניים, כמו בציור ילדים, ליוותה אותנו כל הדרך הביתה, אך היינו בעיצומו של

החורף, והיה קר מאוד. תינוקות מתקשים לשמור על חום גופם, אמרה האחות. תקפידו על לבוש חם, אבל לא מחניק. היא פנתה ישירות אליי, אפילו לא הסתכלה על בעלי. היא הבינה מייד שיש כאן בעיה גם אם לא ידעה לתת לה מילים. עד לפני רגע הוא היה ברחם, רציתי להגיד לבעלי. ושוב התאפקתי. גם אני הייתי צורחת אם היו מושכים אותי משם, ועוד בכוח המלקחיים.

אולי לא נוח לו בכיסא הזה, הוספתי ואמרתי. עוד לא ידעתי כמה שעות אבלה איתו במכונית כדי לעזור לו להירדם. אולי האור מסנוור אותו. הכול חדש בשבילו. בעלי רצה לדעת אם ככה זה יהיה כל הזמן. לא הייתה לי תשובה. תינוקות לא בוכים סתם, קראתי באחד מספרי ההיריון והלידה. תמיד יש סיבה. גם אם לא תמיד מצליחים לזהות אותה. צריך להמשיך ולנסות. הוא רוצה לחזור אל הרחם, חשבת. בגלל זה הוא בוכה. יעברו כמה ימים והוא ישכח, אולי כמה וכמה שבועות. כולנו גורשנו מגן עדן, גם התינוק יסתגל למצבו החדש. כמה שטויות עפו לי מהפה באותם ימים שאחרי הלידה. חל בי שיבוש חשיבתי.

לפני הכניסה לעיר שחררתי אותו מחגורות המושב שלחצו על הבטן שלו, כך הסקתי אחרי פסילתן של כמה וכמה אפשרויות, והצמדתי אותו אליי. התינוק נרגע בבת אחת, ורק נשימותיו המואצות עוד המשיכו להתייפח. לא יכולתי לפרש את פניו של בעלי שניבטו אליי מהמראה. האם הוא שבע רצון מהשקט שהסתחרר מעל ראשינו, או שמא הוא מודאג מהאחיזה הלא בטיחותית בתינוק. בשלב הזה כבר לא היה אכפת לי. רציתי להגיע סוף כל סוף הביתה. בעיקר לצאת מהמכונית. זאת הייתה הפעם הראשונה שהבנתי מה עשיתי. וזאת הייתה רק ההתחלה. בעלי חזה את העתיד טוב ממני. אלמלא אהבתו אליי לא היה נכנע להפצרותי. בלי ילדים, סיכמנו בינינו כשהחלטנו לכרוך את חיינו יחד. ואני הפרתי את ההסכם. בגסות הפרתי.

אני מרגישה שאני נוחתת בכוכב אחר, אמרתי לו. שלושה ימים בסך הכול וכל כך הרבה דברים השתנו. בעלי לא הגיב. אולי הוא לא שמע את דברי שנאמרו בלחישת כמעט. לא רציתי לעורר את התינוק מההלם שהוא שקע בו. ניסיתי לא להיגרר לקלישאות. בעלי ואני רגישים מאוד לקלישאות. אבל הלידה תפסה אותי לא מוכנה מהבחינה הזאת. מה אפשר להגיד על לידה שלא נאמר. הפעם זאת הלידה שלי. כלומר הפעם אני היולדת. כאן אני מחדשת, נחמתי את עצמי.

ככל שהתקרבו למרכז העיר, הלכה והתעוררה בי שמחה, גם אם הססנית. הרחובות היו רחוצים. צבעונים פרחו במלוא עוזם באיי החניה. הנשים שחלפו על פנינו נראו לי אופנתיות מאוד, מטופחות מכל מקום. התחשק לי לעצור באחד מבתי הקפה. לשבת עם בעלי ועם התינוק. חשקתי בתמונה הבורגנית הזאת. תמונה שלעולם תישאר בתחום שעשועי הדמיון. אין סיכוי שבעלי ישב איתי ועם תינוק חסר מנוחה בבית קפה. בשביל לאכול חביתה שהתקררה ולשתות קפה שטעמו ניטל ממנו מרוב התעלמות – בעלי לא ראה בכך הנאה שכדאי לטרוח עליה.

ההילה האופפת את היולדת לא אפפה אותי. בזאת הייתי בטוחה. אף אחד לא אמר עליי שאני זוהרת או שהשכינה שורה עליי. דברים שנאמרו על היולדת ששכבה לצידי. הפנים שלי היו נפוחות מאוד. כל הגוף היה נפוח. הרגשתי שאני צריכה להשתין כל

חמש דקות, הכול בגלל הדלקת שהתפתחה בעקבות הכנסת הקתטר. אבל שتن לא היה. שוב נדמה לי שהחום עולה. תהיתי כמה זמן יחלוף עד שאתאושש מהחבלות שגרמו לי המלקחיים. נזקקתי לגוף שלי במצב תקין. זוהי משימה שקיבלתי על עצמי. ובגילי כבר לא הייתה בנמצא אמא שתעזור. הדם לא הפסיק להישפך מתוך הגוף שלי. המכנסיים היו ספוגים, ידעתי שאני מכתימה את המושב. נראיתי כמו אישה שדרסו אותה. הישיבה בלי גלגל ההצלה שלי הקשתה עליי. הייתי מחוסלת, והתינוק שוב התחיל לצרוח. ובעלי.

שאון העיר לא נשמע מבעד לחלונות המוגפים, זאת לא אותה העיר שהשארנו מאחורינו בדרכנו לבית היולדות. תמונת הצבעונים התחלפה בבת אחת. כעת, אחרי הכאוס של חדר הלידה, אחרי שיום ולילה נטרפו זה בזה, נדמה כי היא מודרכת על ידי היגיון פנימי. מאורגנת. מבעד לחלונות המושב האחורי נראה שיש יד מכוונת. אלה מסרים המופנים אליי, חשבת, אישה אחרת דיברה מתוכי. אישה שילדה לפני שישים וחמש שעות. אישה תחת השפעה מסוכנת ומסכנת. כשנהיה בסביבה הטבעית שלנו, בבית שלנו, הכול יהיה קל יותר. בעלי יוכל לסגור את הדלת של חדר העבודה שלו, והתינוק ואני נוכל ללמוד אט אט את המציאות החדשה, להבין אותה ואולי אפילו להתרגל אליה. הייתי מצוידת בסבלנות הנדרשת, ובלי עינו המפקחת של בעלי אוכל להשתלט על העניינים. ורק בגידת הגוף, גופה של היולדת, עמד ביני לבין ההבטחה שהבטחתי לו, כלומר לשאת בעול גידול התינוק בכוחות עצמי. בשלב ההוא עוד האמנתי שאוכל לקיים את ההבטחה הזאת.

עם כניסתנו הביתה קפץ עלינו, כלומר עלי ועל התינוק, הכלב. גיבור, קראנו לו, במלעיל, כשמו של הכלב שהיה לי בימי ילדותי. סבי העניק לו את השם. למעשה הוא גם זה שנתן לי אותו במתנה ליום ההולדת. אבל גיבור שלנו, אחיו הבכור של התינוק, ייחוס שבעלי העניק לו ואילו אני התנגדתי לו בכל תוקף, היה אף הוא בן בית חדש בביתנו. תינוק בעצמו במידה רבה. בן שנה בקושי. עשינו כל מה שנאמר לנו כדי למתן את קנאתו ואת תוקפנותו לנוכח היצור החדש שעמד לגזול ממנו את מרב תשומת הלב. ובעיקר דאגנו לערוך היכרות, בין הכלב וריחו של התינוק, באמצעות שמיכה שעטפנו בה את התינוק ונתנו לגיבור להריח, ואפילו לשחק איתה. ובכל זאת הייתה מידה של תוקפנות בקפיצה הזאת. רק בדרך נס לא התרסקתי על הרצפה עם התינוק בזרועותיי. מהרגע הראשון יצא בעלי להגנת הכלב. וזה, הרשה לעצמו להתפרע יותר ויותר. גם קודם לכן לא היה מחונך די הצורך. זה הגיבור השני שלנו. הראשון מת בשיבה טובה. והתנהגותו הסלחנית של בעלי עמדה בינינו לא פעם. גיבור-גיבור שכמותך, אמר בעלי, גי. דאבור שלנו. הזנחנו אותך בימים האחרונים. אה, גיבור. ההתרפסות הזאת לפני הכלב הרגיזה אותי. קינאתי בכלב. קינאתי בשמי וקינאתי בשמו של התינוק. שנינו חסרנו את לשונו הממתיקה של בעלי. את אותם מלמולים חמדמדים ומטופשים ספוגי אהבה.

התינוק המשיך לבכות גם בבית. כמו מתעלם במפגיע – במופגן הוסיף בעלי ואף בזדון – מניסיונותיי המגוונים להושיעו ומהסביבה הנעימה שטרחנו עליה. סביבה נקייה, מעוטת גירויים ועל כן מעודדת רוגע. כך קראתי במדריך להיריון ולידה שהיה

ברשותי. למרות הסתייגותו של בעלי מהמכונה בפיו – פרויקט התינוק – הרי שאפשר לסמוך עליו בכל הקשור לפירוק ולהרכבה, גם של רהיטים, לא רק של רעיונות. הקווים שהנחו אותנו היו פשטות וניקיון. רהיטים חפים מאותה צבעוניות, מצועצעות אפילו, המאפיינות את מרחב הילדים. המרחב כפי שהמבוגרים מעצבים אותו. חדרו של התינוק נראה כחדרו של גזיר.

שב, אמרתי לגיבור שנשרך אחריי מרגע שנכנסתי הביתה. היה עליי ללטפו, אך בקושי הצלחתי לעמוד על הרגליים, עם התינוק הצורח ביד, ומהלומות הלידה שפעמו בכל מקום בגוף שניתן למדוד בו דופק. לא היה כל סיכוי שאצליח להתכופף. תפסיק להסתובב לי בין הרגליים, אמרתי לו. אני עוד אפול בגללך. בעלי ראה את כל זה קורה ולא התערב. לכל הפחות לא נזף בי שאיני מפגינה כלפיו חיבה.

שולחן הכתיבה שלי אומנם נשאר בחדר שהוסב לחדרו של התינוק. איכשהו האמנתי שאצליח לעבוד קצת בשעות שהוא ישן בהן. אך לבד מהשולחן, חדרו של התינוק שהיה עד לא כבר חדר העבודה שלי שינה את פניו. כלומר חדרי הוא זה ששינה את פניו לטובת פני חדרו של התינוק. הספרייה שלי הועתקה למסדרון הרחב יחסית, המוביל לחדר השינה, שם גם תוכננה להיות פינת העבודה שלי – בגומחה קטנה – כשהתינוק יגדל ואחזור לשגרה הקודמת. למעשה, אפשר היה למסור את השולחן, שאינו מתאים בגודלו לפינת העבודה החדשה, כפי שהציע בעלי. הצעה שהיה בה הרבה מאוד מן ההיגיון, אבל מעט מאוד מן הרגש. השולחן הזה מלווה אותי מימי נעוריי. קיבלתי אותו בירושה מסבי, ולא רציתי לוותר עליו. חיי נכתבו עליו, חשבתי ברגעים רוויי פאתוס. וחיי של סבי לפניי. כבר בהיותי נערה אמר לי סבי כי מלאך ההיסטוריה מסתתר באחת ממגירותיו, וחווה בהתפוררות של חיינו ובפורענויות הממששות ובאות. וכי עלינו לנהוג באיפוק ולהישמר מהקדמה שאחרים ששים לקראתה. בימים אחרים אמר כי אותו מלאך עצמו מציע אפשרות להשלמה ואפילו דוכן קפיצה לעתיד יפה יותר. כך או כך מלאך ההיסטוריה שהיה רדום במשך זמן רב נכון היה לשנות את חיינו. וכה היה.

תחילה הנחתי את התינוק בעריסה, גם היא בעלת רגלי נדנדה. תינוקות אוהבים שמנענעים אותם. אבל לא התינוק שלנו. מהעריסה העברתי אותו לשידת המגירות שהוסבה לשידת החתלה. גיבור ניתר ממקומו והתיישב למרגלות השידה. כלב טוב, הספקתי להגיד לפני שהתחיל מושך את מכנסיי בשיניו. הכול מתוך אהבה כמובן. אני לא יכולה ללטף אותך, גיבור. הפנתי אותו לבעלי אבל הכלב לא טמבל. הבטחתי לו שגלמד להסתדר יחד. קצת סבלנות.

במגירות השידה היו מונחים בגדיו הזעירים של התינוק, וגם החיתולים. אך את האחרונים הוצאתי עד מהרה, והנחתי על השידה. הבנתי מייד כי עליי לקצר את הפעולות. לא לבזבז זמן בפתיחת המגירה, במשיכת החיתול מהחבילה, בסגירתה וכל זאת ביד אחת. ועוד בידי השמאלית הלא־אומנת, היות שאת היד הימנית הנחתי פרושה ובוטחת על פלג גופו העליון של התינוק. התינוק שלי, המתוק שלי, ששכב על גבו ונענע את גפיו בחוסר אונים, כמו היה גרגור סמסה.

אולי החיתול מציק לו, החיתול שהחלפנו לו לפני ארבע שעות בערך, שעה קלה

לפני שיצאנו מבית יולדות. אבל החיתול היה יבש למדי. סתם עוררתי את רוגזו, ועכשיו אני מיוסרת על כך שלא זיהיתי בבכיו מצוקת רעב. חלפה חצי שעה בקושי מאז שחזרנו הביתה וכבר הצלחתי לייבש את התינוק.

בעלי פינה בינתיים את התיק הגדול שלקחתי איתי לבית החולים, הפעיל את מכונת הכביסה, ושאל אם אני רוצה לשתות משהו, קפה או תה. אולי כוס מים, אמרתי, ואודה לך מאוד אם תכין בקבוק לתינוק. באופן חד־פעמי, נו טוב, לא בדיוק חד־פעמי, קצת עזרה תתקבל בברכה בימים הקרובים, למרות ההסכם בינינו. הרי לא יכולתי לדעת מראש שאקלע ללידה קשה כל כך. לידות קשות יש גם ליולדות צעירות, הכנתי כבר את משפט התגובה. אבל בעלי לא הוציא מילה רעה מהפה. להפך.

אני רואה, הוא אמר, אני לא אשאיר אותך לבד. כמה ימים לכאן או לכאן לא ישנו דבר. נעבור את תקופת ההרצה יחד. בצחוק, הוסיף ואמר. אל תהיי כבדה כל כך. הבכי של התינוק ליווה את חיינו. את חיי ליתר דיוק. איבדתי את מעט הביטחון שהיה לי ביחס אליו. ילדתי אותו בהיותי בת ארבעים ושלוש כמעט. בזמן שחברותי כבר מזמן החליפו נושאי שיחה. לא היה לי את מי לשאול, במי להתייעץ. זולת אותו מדריך להיריון ולידה שלא סיפק את כל התשובות. יכול להיות שהתביישתי לשאול. היה ממד של בושה בלידה בגיל מאוחר כל כך.

לא חשבתי על דבר מלבד התינוק. הייתי נתונה לו ולצרכיו. ובכל זאת לא הצלחתי לייצב אותו. הוא בכה במשך היום והוא בכה בלילות. ובניגוד למה שקראתי ולמידע שאספתי לא יכולתי לזהות שינוי לטובה בהתנהגותו. התינוק בכה גם בשעה שינן מהבקבוק שלו. נראה כי המציצה מלווה בסבל, או שאולי הייתה זאת בליעת האוויר או הבטן הריקה. ואולי הטמפרטורה של החלב, שהיה חם מדי או קר מדי, אף פעם לא הייתה בטוחה. היו פעמים שחשבתי שפרקי הזמן בין הארוחות ארוכים מדי ובפעמים אחרות חשבתי שהם קצרים מדי. ובכל מקרה, הוכיחה אותי אשמה על כך שאני לא מיניקה. תינוקות מרגישים כל דבר. בשלב כלשהו חששתי שאני מזיקה לו. שאני מבלבלת אותו. שאיני מצליחה לגלות עקביות. שהבעיה היא אני ולא התינוק. יש לו קול לא נעים, אמר בעלי. מוכרחים להודות בזה. לא מוכרחים, חשבתי.

הוא אהב שאני מדברת אליו, אמרתי לבעלי בארוחת הבוקר. דיבור מרגיע אותו יותר מאשר נענוע אפילו, יותר ממגע. בעלי הרים את עיניו מעיתון הבוקר. הוא משתק לגמרי כשמדברים אליו. כנראה למילים באמת יש כוח מאג, אמר בעלי בזלזול. הוא מבין אותי, אמרתי.

זה הקול שלך שמרגיע אותך, אמר בעלי. הריח שלך. הקרבה שלך. זה מה שקורה. את לא באמת חושבת שהוא מבין מה את אומרת. מובן מאליו שלא, אמרתי, גם בלעדי התגלית הזאת בעלי חשב שאני יורדת מהפסים.

הוא כבר לא נהיה סגול כשהוא בוכה. אתה זוכר, אחרי הלידה, בקושי הצלחתי להרים אותו אחרי הלידה, אולי בגלל זה הוא נכנס להיסטריה. הוא הרגיש את הניתוק. את התלישה. את הכריתה. את הגדיעה, כן, זאת המילה שחיפשתי. לשנינו כואב, אמרתי לבעלי. זה כאב הפנטום של הלידה. ככה זה כשגוף נקרע מגוף. וזה מה שקרה כאן. אין כל דרך ליפות את זה. לא הבנתי למה לא הוציאו לי את הרחם יחד

עם התינוק ועם השליה. לשם מה השאירו אותו שם להתייפח על ריקונו. לרגעים, לא יכולתי לראות בתינוק שמחוץ לרחם פיצוי על התינוק שהוצא מהרחם. בעלי לא הבין על מה אני מדברת.

הגיע הזמן שניתן לו שם, אמרתי לבעלי. אולי שם ירגיע אותו. לא יכול להיות שמלאו לתינוק חודש ועוד אין לו שם. היינו חלוקים ביחס לשם. זאת הסיבה שבגללה התינוק שלנו הסתובב בעולם עירום משם, חסר את ההגנה שיכולות לספק לו האותיות. בגלל זה הוא צורח, אמרתי לו. זה מה שהוא מנסה להגיד לנו, תנו לי שם. הגיע הזמן שנפתור בינינו את הסוגיה הזאת. שם יבדיל אותו מתינוקות אחרים, אמרתי. שם יכונן אותו כאדם בעולם. שם יעניק לו מהות שכל כך חסרה לו. בגלל זה הוא ממשיך להתנדנד בין העולמות. העולם שבפנים והעולם שבחוץ, הסברתי לבעלי את המוכן מאליו. אותו מוכן מאליו שבעלי לא הבין. את עייפה, אמר בעלי. אם את רוצה אני מוכן להחליף אותך. יאללה, הוא אמר בעידוד עצמי, גם אני אתן משמרת. לכי לנוח. אבל אני לא הייתי עייפה, והדיבור הסחבקי הזה לא התאים לי באותו רגע. אם יהיה לו שם תהיה לו מהות, המשכתי ואף הגברתי את קולי, ואנחנו נוכל לעמוד על מהותו. נוכל להבין אותו. נדע סוף כל סוף עם מי יש לנו עסק. נוכל לפנות אליו בשמו. ואם נפנה אליו בשמו אתה תראה שהוא יגיב. לכל דבר בעולם יש שם. השם הוא טבעו של הדבר, השם הוא אופיו, אמרתי לבעלי. נכנסתי לטרנס. אלוהים קרא לאור יום ולחושך לילה. ככה כל אחד יודע מה התפקיד שלו. בני האדם נתנו שמות לחיות. לכל דבר יש שם. שם הוא כמו יד, כמו רגל, כמו נפש.

בתוכי ידעתי שלתינוק שלנו קוראים רפאל. הגיתי בליבי את הקיצור של רפאל, כלומר רפא, שוב ושוב עוד בהיותו ברחם. רציתי לקרוא לו בשמו של מלאך. כי מלאך הוא, חשבת. המלאך המרפא. אותי. הוא מרפא אותי. מעכשיו שמו רפאל אמרתי לבעלי. ובקיצור, רפא. נתתי לבני את שמו, כי אני אימו. אני נתתי לו חיים, המשכתי ואמרתי, אני הענקתי לו את ייחודו בעולם הזה. אני אימו, חזרתי ואמרתי. במלוא הרצינות, אמרתי. ובוה סגרנו את הנושא.

כעבור שלושה חודשים התינוק נרגע. המעבר היה מיום אחד למשנהו. לא בתהליך הדרגתי כפי שהנחת. כאילו קרא את הפרק המדובר במדריך להיריון ולידה, ובחלוף שלושה חודשים נהפך לתינוק אחר. ילד טוב, כמו שנהוג לומר. תינוק שלא עושה בעיות. אוכל, ישן, ויודע להעסיק את עצמו. גם אני נרגעתי. היינו מתואמים עדיין. משפיעים זה על זה. הצרחות שנחבטו בין קירות הבית פסקו. המוח הגרוס שלנו התחיל להגליד.

באחד הבקרים גיליתי, למרבה האימה, שלא התעוררתי ולו פעם אחת במהלך הלילה. יתר על כן, נדמה לי שהתעוררתי באותה תנוחה שבה נרדמתי. כאילו ניטלה ממני רוח חיים למשך כמה שעות. כאילו הורדמתי והונשמתתי על מנת שהגוף יוכל להרפות. לנוח. להירגע. להירפא. המחשבה הראשונה שקפצה לי לראש היא בריאותו של התינוק, ולמעשה האפשרות שהוא חולה. חרדתי לגלותו קודח מחוס או גרוע מזה. בשניות הספורות שבין היקיצה והכניסה לחדרו חשבתי על הנורא מכול. מה יהיה אם אמצא אותו שוכב במיטתו נטול רוח חיים. תינוק אפור שצרח כל הלילה

והתיש את עצמו למוות, ואני, מרוב טמטום העייפות, לא שמעתי אותו. חצייתי את הקירות היישר לחדרו. אך התינוק קיבל את פניי במאור פנים, הוא אפילו חיך אליי. והשינה העמוקה הזאת, השינה הטובה הזאת פתחה דף חדש בחיינו. עברנו ממצב של הסתגלות למצב של התאהבות.

מזגו החדש והטוב דיבר גם אל ליבו של בעלי. הוא באמת תינוק מיוחד במינו, הרפא הזה שלך, הוא אמר. גם אני מתרשם שהוא מבין הכול. את לא מדמינת. מכל מקום הרבה יותר ממה שתינוק בגילו מסוגל להבין. את הדיבורים האלה על התינוק הפלאי שמע בעלי עוד בהיות התינוק עובר ברחמי. אני נעשיתי לאם ובעלי נעשה לאב. כל אחד מאיתנו למד את התפקיד שלו. וגם התינוק. כשבעלי דיבר עליו טובות הרגשתי אהובה. כשהוא דיבר עליו רעות הרגשתי נזופה ואפילו שנואה. והתינוק שלי, רפא הקטן שלי, הילד המתוק שלי המשיך להגן עליי בהתנהגותו הטובה.

לפנות בוקר נדמה לי שאני שומעת קול בכי. שמעת משהו? שאלתי את בעלי. היה עליי לנער אותו משנתו. כולם, הוא אמר. אחרי שלוש פעמים ששאל אותי, מה? אמר שזה בטח מבחוק. חתול אולי. אבל דבריו אלה לא הצליחו להרגיע אותי. אני בכל זאת הולכת לבדוק, אמרתי. אולי נפל לו המוצץ מהפה. בעלי כבר הכיר את ההיסטריות האלה – אלה המילים שלו – ולא התרגש. הוא גם יכול לבכות מפעם לפעם, אמר פתאום. אם לא תרוצי אליו כל רגע אולי הוא יצליח להירגע בכוחות עצמו. לא הגבתי. ייאמר לזכותו שהוא לא הרבה להעיר הערות מסוג זה. לא היו לו יומרות ביחס לגידול תינוקות בכלל וביחס לרפא בפרט. רפא גדל לצידו באין מפריע, כמו צמח בעציץ. מדי פעם הביט בו, חיך אליו, והעיר הערות כגון: רואים שהוא גדל, או, נראה שהוא מתפתח יפה, שהיו תלושות מהמציאות כשם שהן שיקפו אותה. מין אמירות של המוכן מאליו המתאימות לכל תינוק כמעט ובכל מצב כמעט. באחד הימים אמר לי, אני חושב שאני לא יודע מה לעשות עם תינוקות, אבל אני בטוח שהקשר בינינו ישתפר כשהוא יגדל קצת, כשהוא ידע לדבר. לא נורא, חשבתי. ממילא העדפתי לצמצם את המגע ביניהם למינימום האפשרי. רציתי להשיג שליטה מלאה על התינוק. זה היה הבייבי שלי, כמו שאומרים.

פתחתי את דלת חדרו של התינוק, אך הוא לא היה שם. במקומו שכב במיטת התינוק נער כבן שש עשרה, לבוש בתחתונים בלבד. בית החוזה שלו היה חשוף ופלומה דלילה כיסתה אותו. רגליו השתלשלו מבין סורגי מיטת התינוק. זרועותיו היו מקופלות לאחור, ואוזניות גדולות כיסו את אוזניו. פניו של התינוק היו מנוקדות בפצעים, וזיפים פלומתיים זהובים מסובכים ביניהם. ריח רע עמד בחדר. ריח רע שהעדפתי לא להעניק לו פרשנות.

איך שנכנסתי לחדר הרים התינוק את ראשו והביט בי. בעיניו היה תלוי אותו מבט מאשים שהיה מוכר לי כל כך עוד מחדר הלידה. תסגרי את הדלת, אמר התינוק בקולו העבה, הלא נעים. אני רוצה להמשיך לישון. כיסיתי אותו, ובאותה הזדמנות הגפתי את הווילון. אל תיגע בי, הוא אמר. תצאי לי מהחיים. השארתי אותו בעלטה גמורה, שימשיך בשנתו.

נו, אמר בעלי כשחזרתי לחדר השינה. הוא ישן, אמרתי לו, הכול בסדר.

החברה של חברתי טל ניצן*

יש לי סיפור-סיפור בשבילך, אמרה חברתי, תוכלי להכניס אותו לאחד הספרים שלך.

ספרי, אמרתי.

זה משהו שקרה לחברה שלי.

מי? שאלתי.

את לא מכירה, היא אמרה. החברה הזאת שלי עברה השתלת שיניים. את יודעת, עקרו לה את כל השיניים והשתילו חדשות.

אאוף, אמרתי.

כן, זה לא היה תענוג גדול. ויש שלב ביניים בין העקירה לשתלים הקבועים, שצריך ללכת עם שיניים תותבות.

אני יודעת, אמרתי. גם אבא שלי עבר את זה. לא נעים.

ממש לא, אמרה חברתי. היא הסתובבה שבוע עם תותבות והרגישה איך היא הופכת בבת אחת מאישה סקסית ומגניבה לדודה קשישה, נטל על החברה, עוד רגע יגרשו אותה לקרחונים.

טוב שלא הגזימה, אמרתי.

אל תשפטי אותה! התלהטה חברתי. תארי לך שעוקרים לך את כל השיניים ובמקומן תוקעים לך תותבות שאת צריכה להוציא כל לילה ולשים בספל ליד המיטה.

שתקתי.

אז לפני כמה ימים היא הולכת בבוגרשוב -

אה, אמרתי, פה קרוב. (ישבנו בגן מאיר לפנות ערב אחרי שלא נפגשנו כמעט שנה, כי חברתי עבדה כל יום בשעות אחר הצהריים והערב והיתה פנויה רק בבקרים, ואני עובדת בלילות וישנה עד מאוחר. בעקבות המגיפה היא איבדה את עבודתה וככה יכולנו להיפגש סוף-סוף.)

כן. אז היא הולכת ברחוב, מרגישה כמו סמרטוט כרגיל בימים האלה, ואיזה נהג עוצר ושואל אותה איך מגיעים לאנשהו. היא ניגשת למכונית ומתחילה להסביר לו בסבלנות ואז היא רואה שהזבל הזה יושב לו שם ומאונן.

אוף, אמרתי. פרקטיקה ידועה. כשלמדתי בירושלים היה אחד כזה, אימת הסטודנטיות. כל פעם היה צץ במקום אחר.

סוטים לא מתים, הם רק מתחלפים, היא אמרה. או מתרבים, הוסיפה. בקיצור, החברה שלי עומדת שם מול הדבר הזה וחושבת לעצמה, יא אלוהים, אפילו במצב

* מתוך "איך לנצח את העצב בשלושה צעדים", קובץ סיפורים שעתידי לראות אור בקרוב בהוצאת "אפיק"

העלוב הזה, כשאני כמו איזה בת מאה עם שיניים תותבות, עדיין אפשר לסמוך על זה שתמיד יהיה איזה סוטה אידיוט שיטריד אותי ברחוב. ואז את לא מאמינה מה היא עשתה.

אוי לא, אמרתי. לא נכון.

כן. היא שלפה את התותבות מהפה ונופפה לו אותן מול העיניים. תשמעי, זה קסם. תוך שנייה צנח לו זלזל, אמרה חברתי, ושיניה הנוצצות זרחו אליי כמו עיני שד כשחייכה באור המתמעט בגן.

שירי אהבה אלעד זרט

אהובתי שלי

אהובתי שלי העולם מחכה לנו, תראי כמה יפים אורות הכוכבים בשדה של קשת. נקי ועמק בתוך העלטה, ערפילית גדולה מחבקת את הריק כמו אם המרגיעה את בתה הקטנה ואנחנו שותקים. העולם מחכה לנו אהובתי שלי, דבר לא יעצר אותנו לשמע את קצב החיים; כמו ג'יין גודול נלמד את רקודי השימפנזים בגומבה, נרקד אתם ליד מפלי מים, נחיה טקסים עתיקים. את תהיי פרימטולוגית ואני צלם טבע; נצא אל הסרנגטי ונקרא לכל חיה בשם, לכל פרח ולכל עלה. תראי את צבעי האשר אהובתי שלי; העצים העתיקים והענקים והמסקסים מסיחים על פלגי המים. בין נקבי האבנים זרויפים נשפכים אל המעינות, ובשמים הבו דואה אל הטרף. אהובתי שלי תקשיבי לרוח – היפה והאמתית מכל רוחות העמק. היא מספרת לנו שאפשר לנוע, שמכרחים לנוע, ללטה את ההרים בקצות השלגים הנוצצים, לטעם את הגשם, ואז לרדת כעדר במדרון התלול אל המארה; האם ראית את דרכם של הפרסתנים על גדות אגם ויקטוריה. הגנו הכחל נודד פעמים בשנה והוא קורא לנו להצטרף. את מושכת שערך ומרימה משקפת, אהובתי שלי, שום סערה לא תעצר את הספינה שלנו. אוקינזוסים ימלאו עד קו האפק ואנחנו נחצה על גבי מרבד כחל אל השמש הנצחית. את תקראי שירה בלילה ואני אנגן בחלילית אל הילדים האבודים שנשבו בקול הקסם בין ספינות טרופות. אהובתי שלי תשובי לספון, ונעשה אהבה לצד מטבעות של כסף הפזורים על פני המים. את תביטי בשמים ותלחשי באזני צפור ודגי הים, בוא נצלל או נעוף מן העולם, מן הכאב והצער. אהובתי שלי שום צער ושום כאב לא יצליחו לבטל את המרחב. גם אם נשקע, ודאי נשקע, תראי את העולם שמחכה לנו, אם לא בחיים או בשירה.

אפולו ודפנה

בעקבות קריאה במטמורפוזות
לאובידיוס

שנים הסתובבת בדרכי הספר ללא מולדת
כמו אודיסאוס תועה בימים חפשת את
הדרך לאיתקה שלך,
אל מפלט מכל האהבות.

שנים באין צמח לרפא את הפצע שדמם
ודמם בין רגליך, הפנית ערף לכל מחזר
כמו יונה בכנף מפרפרת
כמו הצבי בנוסו מן הלבִיאה.

ואני שהגעתי לא ידעתי ונסיתי להתקרב
והרחתי הפצע וחבשתי הדם.
אך לא זר ולא תפרחת,
לא נצחון ולא תהלה.

קופידון שרצה לנקם באפולו, אל הנבואה
שלף שני חצים בעלי השפעה הפוכה;
האחד מצית אהבה, השני מניס אותה
האחד מזהב, השני בעופרת מצפה.

ואפולו התאהב בבתו הצעירה של פנאוס
ואפולו תפס בכגדה
Mihi Delphica tellus et Claros et Tenedos
Patareaque regia servit
וכשפזרה שערה שוטטה בחרשות נדחות,
פצועה וחבולה בקשה מאביה את יפיה לחסל
בקשה מזרמי הנהר בכפות ידיו לערסל.
אך בקשי גמרה תחנתה ושדיה הפכו
לקלפת עץ הדפנה.

ואת שידעת שלא בין ענפים תנצלי
שלא אל יערות שחרים תמלטי,
שכבת ולא זזת מחסרת הכרה
ורק זכרון החרב
בבשר ננעצה.

בין עצי ער אציל דפנה נאנסת
וגברים גונבים את גופה ונשמתה;
ודפנה שם תשכב לקולות הגניחה
ודפנה שם תריח את ריחות השטנה
והיא לא תתנגד.
היא לא תתנגד.

ישראל חברים באמת באמת וכמה כיף לגלגל את המלים הכלליות על הלשון, את אוצרות התרבות שלנו, הדיאלוגים שכתובים על מגילות המסכים המסחריים ועוד לפנייהם: בטקסים, בהצגות התיאטרון, בארוחות החג המשפחתיות, דיאלוגים שהם כמו הגדה, שעובדת ריקותם לא שוללת את יופיים אלא מחזקת את היותם טקסטים, פסוקים, מרישי-נרטיב. זו מהותו של הקיטש, בעצם. המוסכמה המוכרת והלעוסה שלו, שמטרתה לאשרר את טובו של המכנה המשותף הרחב. בסוף השיחה ירצין השוטר שוב ויאמר שברמת העיקרון הוא חייב לתת לי דוח. אני ארצין גם, בוודאי, יודעת שעליי לשחק לידי ליטרה של פחד – או יראה, אפילו – מפני החוק, הוא ירים ראש, יסתכל כאילו לכיוון הניידת, כאילו לשוטר אחר, אף שאיש לא מסתכל עליו או מדבר איתו, ואז יתכופף שוב ויאמר את שתי המלים המתוקות: יאללה, סעי. נקנח את המפגש בחג שמח ותזכורת: לא להיות על הכביש אחרי חמש, הנהון, תודה, ועוד תודה אחת, בטון אחר, כאילו הראשונה היתה רק תודת חובה שכולם נותנים בעוד שהתודה שלי אמיתית, מיוחדת.

מתוקף מדומי סחיות אלו, הנחתי אם כן עוד מפית אחת עם מעט עוגיות לאנשי החוק. כאתנן? כמחווה? גם וגם, מי ידע להבחין ביניהם. כך, על המושב: מסכה וכפפות, עוגיות ותרופות.

ברמת הבלאד-רש לא התאכזבתי: מחסום ראשון חיכה לי עשר דקות מהבית. התכוננתי לאקשן, או לפחות למבט חוקר, אך פרט לכמה מכוניות מעוכבות – מתוך המעטות שהיו על הכביש בשעה רבת סכנה זו – רוב כלי הרכב עברו באין מפריע. כך גם שלי. העיר היתה קרובה מתמיד: מהיעדר פקקים, או מפאת גודל המשימה שגימד את המרחק, או משום שאכן התקרבה פיזית – כי מי יודע מה ארגנו לנו עם הזמן והמרחב כשאף אחד לא מוציא את האף.

מסירות המגדנים להורים הזקנים הושלמו ביעילות ובמהירות. שום דבר אישי לא היה שם: ידיות, מפתחות, מרפקים, חדרי מדרגות, קופסאות, מסכות. וחיטוי לקינוח. רק העוגיות עצמן, עטופות, מוגנות, ניצבו בלב הסיטואציה כמו משהו חי וחם, עדיין חם. (מעמול, איזה שם להתכרבל בו. כל כולו עגול ומתעגל, עגול, מעמולי. אפשר לומר מעמול כל היום. וגם מעמולים, קורקבני תמרים.)

מחסום ראשון בדרך חזור, ליד שדה התותים הסמלי של רמת השרון, שנדמה שנשאר שם רק כמשבח-נדל"ן. לא שקללתי אל תוך חישובי הנסיעה את הזמן שיגולו המחסומים המשטרתיים, שהם-הם, מסתבר, הגורם שעלול להביא אנשים כמוני – תלויי קשקש, אבירי מסדר הרגע האחרון – להפר את שעות העוצר ולהימצא מחוץ לבית ואף מחוץ ליישוב אחרי השעה היעודה. גם במחסום זה מספר מכוניות עוכבו, היה איזה היעף מבט פנימה, איש לא הבחין ואף לא התרשם מהמסכה שהקדמתי לעטות, מעליה האירו רק עיני האורח הנורמטיבי שלי. היידה, אל כביש החוף, רוח בשיער שוטף את הנוף.

אני אוהבת לנסוע בחלונות פתוחים, זה מזכיר לי את אבא שלי, את הנסיעות מחרישות האוזניים של ילדותי. (אהבתי לנסוע, בטח מפני שהוא אהב לנסוע. אהבתי לנסוע? אמא שלי שנאה לנסוע, היא פחדה, הוא היה נהג מרוצים חובב וסדיסט לא קטן, הנסיעות לוו בתחנונים אינסופיים שלה, איך יכולתי לאהוב אותן? מותר לאהוב משהו שאמא שלך כל כך לא אוהבת? משהו שהיא כל כך מבקשת ולא מקבלת? משהו שמסמל, ממש, את האכזריות כלפיה? האם אני רק מספרת לעצמי שאהבתי אותן? אולי. האם יש משהו חוץ מהסיפורים האלו? האם כדאי לנתן אותם ולגלות מה רובץ מתחתיהם? למזלי העצלות שלי מכתובה לי את רוב הפתרונות. כבר למדתי וגם סיפרתי לבתי שהזמן הוא המחליט. אין התפצלות ביער, אין נקודת עצירה ובה שתי דרכים שהן שוות בפניך. ההתפצלות היא נצחית, היא שלם, הזמן העובר הוא התפצלות האפשרויות. בחירה רק מסמנת משהו בתוכן, כמו שריטה או זרויף דם על המדרגות.)

לקראת מתחם הקניות רוגובין פדרמן (מתחם רוגובין פדרמן סינמה סיטי שוכן בלב כביש 2 בסמוך לאצטדיון נתניה והוא שילוב של קניון פתוח עם שפע חנויות וקומפלקס חדש של סינמה סיטי הכולל 10 בתי קולנוע מודרניים וייחודיים וקומת מסחר מרשימה עם מסעדות ובתי קפה מוכרים: משה שגב, בירן, עד העצם, מקדונלד'ס, אוסקר וויילד, גלידה גולדה, ארקפה ועוד) הסתמנה עצירה מרשימה, מחסום למתקדמים. זו תהיה הבדיקה שחיכיתי לה! היטבתי את המעמולים הנותרים על המושב, הרמתי את המסכה למצב הכן, עצרתי את המוזיקה החתרנית שהאזנתי לה מהנייד והעברתי לגלי צה"ל. ברדיו התנגן אחד השירים האהובים עליי: "בלילה" של אברהם חלפי, בלחן של שם־טוב לוי. קיוויתי לא להיעצר בדיוק בשיר הזה. קיוויתי להשאיר את הזיכרון שהוא מביא אתו תמיד: ישיבותי הארוכות כנערה, מסתרת בין הצמחים שלגדות הירקון, מתבוננת בזהורי המים באהבה שהיתה עזה רק כמשטמה שרחשתי להורי.

בלילה נפלו ציפורים מן הקן,
ועצים רעדו בלילה.
והחיים הגדולים נהיו קטנים
ובכו לחיות.
אולי לא היה עוד דבר ברקיע.
אולי מעולם לא היה ברקיע דבר.
ורק מישו,
כציפור שנפלה מן הקן,
דימה למצוא ברקיע דבר.
ולבכי היה טוב כי עודנו בכי,
וטוב לדמעות – כי דמעות הן

בלילה,

תמיד בלילה,
שואג סער איתן
ומכה על לב הענפים.
ונזכרים הענפים כי ליבם כואב.
ומישהו כציפור שנפלה מן הקן
וכענף שבור,
שאינו יודע מי הוא, מי הוא -
נופל גם הוא.

הפקק התארך. הווייז הראה בכירור שאפר את הסגר. השיר נגמר, אך התוכנית שהוקדשה כולה ליצירתו של שם־טוב לוי, נמשכה. שתי ניידות נראו במרחק. מהרמקולים החלה בוקעת נעימת הסדרה "עמוד האש". נעימה אינה המילה המתאימה לקטע המוזיקלי הזה. השוטר קרוב, קרוב. אני מתקדמת בזחילה, לצלילי עמוד האש, תזמור הפסיעה של העם היהודי לדורותיו, הרבה שואה, מעט תקומה - שלא תפריע. תורי מגיע. מה יהיה דיני? השוטר אינו מסתכל, לא עליי ולא על אף נהג או מכונית אחרת. כולם עוברים, לאט, בסך, בנתיב הצר, וממשיכים הביתה כשהם נושאים איתם את מתנת החג: התחמקות מגורל דמיוני וחיוק הרובד הסימבולי.

דודה ויקטוריה גלית דהן קרליבך

פעם אחת, לא מזמן, הייתה אישה אחת, שאלוהים חנן אותה, אם אפשר לקרוא לחיים חנינה, בארכה של עשרים שנה, לפחות. והייתה האישה זקנה מאוד. במשפחה הסתובבו שמועות על כך שעברה את התשעים. לוגאסי – גוזמן מהלך שעסק באותו הזמן בחישוב המצוות לפי קוד מסוים שהמציא – טען שעברה את המאה, אבל, כמו שאומרים, מי סופר. בשדרות המאובקת לא חסרו טיפוסים. דודה ויקטוריה הייתה אחת מהם. היו לה ידיים רוות מאוד שהסתיימו בציפורני טורף מעוקלות. אדם שרצה לאכול ובטעות התיישב מולה, היה יכול לרעוב עוד זמן, ובלבד שלא לראות את השפתיים שלה נצמדות זו לזו בצער ומפיקות קול נפחה. בעצם, דודה ויקטוריה לא הייתה דודה של אף אחד. סבתא חסיבה טענה בטון שאריסטוקרטיה ורודנות נמהלו בו, שהיא הסתפחה למשפחה בתור של הסוכנות, וביצעה הישגים תמידית.

דודה ויקטוריה הייתה נמוכה מאוד – מטר שלושים ושניים, ופרט לשפתיים ולתעלולים, הכול היה בה מיניאטורי. מהרגע שנכנס מכשיר הטלפון לחייה התייעלו תעלוליה: היא הזמינה אינספור מגשים מ"סופסופ פיצה" לכל המשפחה, בדיוק לאחר ארוחה בשרית; היא שיגרה משלוחי פרחים יקרים ומכוערים לעבר לוגאסי, כביכול ממישהי בשם מדלן, שערורייה שבגללה נכלא האומלל שבועיים בביתו על ידי אשתו. ויקטוריה הייתה המבשר. קולו של מפעל הפיס. מחצית מתושבי שדרות היו שרויים בעילפון חושים בגלל הזכיות במיליונים שהורעפו עליהם. מאחר שדודה ויקטוריה לא נהגה לחסום את שיחותיה, נאלצה המשפחה להתמודד עם קללות, גידופים וקיפוח גבריה במפטיר, שבת אחר שבת.

הבית, מבנה ארוך שאליו יורדים במדרגות שבורות, חולק לאגפים. האגף של לוגאסי נמצא בחלק הדרומי של הבית, ולא לחינם הוא שנה את דודה ויקטוריה. בשעתו, צץ אצלו רעיון לשיווק ירקות קפואים שאותם יטרח לגדל קודם בחלקה מוצפת השמש שלצד חדרו. סבתא חסיבה ניסתה להסביר לו את משמעות העניין: לא הרחק משם השתכנה דודה ויקטוריה.

לוגאסי התעקש והיה על מה: תחת השמש עלו כפורחים כל השתילים ששתל. האפונה לבלבה, התפוח הסמיק, הפול התפלק על הגדר של השכנים. אבל תור הזהב הסתיים במהירות: דודה ויקטוריה אכלה כל חלקה טובה.

חנה הבכיינית, אשתו של לוגאסי, שבשל דמעותיה זכתה לכינוי "אישה דמיעה", החליטה לאחוז את גורלם בידיה והתקינה דחליל.

"מה יעזור דחליל", שאג הגוזמן, "היא", הורה במיאוס על ויקטוריה שלעסה גזר בפני כבש צעיר מול אשתו המתייפחת, "לא מפחדת מאלוהים."

מיניאטורית ודקיקה עמדה ויקטוריה מול כל העולם האכזר. איש לא עמד בפניה, לפחות לא בפעם הראשונה. היא קנתה בהקפה טונות של פופקורן בדבש וחמאה אצל פרוספר, אחר כך עברה למכולת סיני. את החשבון שנשלח למשפחה חילקו בין כולם. כשעלו עליה, מצאה לה תעלולים אחרים. היא הייתה מתקשרת למאהביה שטרם ראו אותה, אך התרשמו עמוקות מהמבטא הפריזאי הקלוש שלה. כשהצליחו להגיע אל היעד סוף סוף, לאחר מכול הוראות הגעה סותרות, בהו השדרותם בדודה ויקטוריה, ונעלמו חיש.

כשגילו בני המשפחה מי עומד מאחורי התעלולים הללו, דודה ויקטוריה אפילו לא ניסתה להסוות את מעשיה, היא צחקה בקול, מחאה כפיים שנראו כטלפיים, ובאותו רגע נראתה כתרנגול הניצל משחיטה. אי אפשר היה להיפטר ממנה.

ויקטוריה הייתה אלופה במבטים מעוררי רחמים. כשהגיעה העובדת הסוציאלית כדי לבחון את התאמתה למשפחה, הייתה ויקטוריה אדיבה וחיונית מאוד: ביצעה את כל הפעולות הנדרשות מאדם בגילה, ואף למעלה מזה: גילתה חריצות מופלאה כששטפה את הבית וחתכה ירקות, פעולות שמעולם לפני כן לא נהגה לבצע. פעם הודיע לה לוגאסי שהיא צריכה לפנות את חדרה עבור בנו, שחזר מטיול ארוך בעולם.

שבוע שלם שרר שקט מופתי וחשוד בבית. כשפתח בנו של לוגאסי את החדר, התעלף. החדר היה מלא בעצמות עתיקות מכל הסוגים והמינים. חלקן תוארכו לתקופת בית שני.

גם ידה של המשטרה הייתה קצרה במיוחד מלהושיע.

"היא קטינה," הסבירו השוטרים כשהם מביטים בזעזוע בעצמות הפזורות בחדר. "היא מעל שמונים!" תיקן לוגאסי.

"תראה אותה," כחכח אחד השוטרים במבט מצועף. "איך יצור כזה מסוגל לעולל דבר כזה? לא יכול להיות. מישהו אחר עשה את זה, אולי נפתח בחקירה מקיפה." לוגאסי לא רצה חקירה מקיפה. כמו ילד טוב הוא הלך, פינה את הפסולת הארכיאולוגית ושטף עבורה את החדר. "כשביל מה אני צריך עניינים עם המשטרה," מלמל לעצמו.

ויקטוריה הרכיבה את ילדי המשפחה על כיסא גלגלים שקיבלה פעם מיד שרה ומאז לא הסכימה להחזיר. לפני כל ירידה שחררה בפנים תמימות את העוללים הרכים. מאות מטרים של גבס לבן הונחו על עשרות גפיים. את הכיסא סירס לוגאסי, תוך שהוא שולח מבטי שטנה יוקדים לעבר ויקטוריה, שלעסה באדישות חטיף אניס. היא הייתה סקרנית בכל הקשור לתופעות טבע: איך מים הופכים לגז, יחד עם הסיר, איך אפשר להתיק זהב (לצורך כך השתמשה בטבעות של סבתא חסיבה), ומה קורה לנרקומן בקריז כשגונבים לו מהמלאי.

ויקטוריה נהגה ללבוש חולצות טריקו שהגיעו עד לברכיה, וקשרה אותן בחגורת אבנט גדולה ומכוערת. על רגליה מתחה גרביים לא תואמים, ותמיד דידתה בנעליים של מישהו אחר.

לחתונות סחבו אותה. מי העז להשאיר אותה לבד בבית? הבית היה מתמוטט, צחנה הייתה נפלטת ממנו. מנהרה הייתה נחצבת ממנו היישר לעזה, ולמחרת: ויקטוריה במרץ שופע תרה אחר התעלול הבא. נדמה היה שבגיל הזה, כשכולם מתים או לפחות שמים רגל אחת בקבר, ויקטוריה רק מתחילה לחיות – חיים מלאים ועשירים. כשיברו על מוסד מתאים בשבילה – מוסד מבודד ללא קו טלפון וללא אמצעי גישה – שמטה את פיה בחיך עצוב, עיגלה את עיניה והזילה דמעות רבות. אפילו לוגאסי חמל עליה לכמה רגעים.

רק לאדם אחד היה לה כבוד: למקסים, אבא שלי. המשפחה ידעה זאת, כמובן, ולמען לא יישחק יחס זה הקפידו להזמין אותו רק בשעות משבר בלתי נסבלות, כמו בחתונות, בהן קרעה ויקטוריה את הצ'קים או פתחה שולחנות בלי חשבון. באירוע "על האש" היה מקסים אורח הכבוד. קיבל ראשון מהבשר. ויתרו לו על הנפנוף. רק ראתה ויקטוריה את אבי, ושקט מופתי השתרר סביבה. לא קיפצה, לא דחפה ולא התקשרה. התכנסה לידו בתנועת כבש, ועיגלה את עיניה בפליאה רבה. ניסו להיפטר מוויקטוריה גם בדרכי התורשה.

התוכנית האהובה על סבתא חסיבה הייתה התוכנית לאיתור קרובים ששודרה ברשת ב' בכל שני. לוגאסי ניסה להסביר שמדובר בקרובים מהשואה, לא ממרוקן. וסבתא חסיבה הייתה נעלבת: "זאת נראית לך ממרוקן? אפילו סוכרת אין למדרובה." להיפטר ממנה לא יכלו, אבל כולם התפללו בדבקות למותה. בעליות לתורה, בשבתות וחגים, היו גברי המשפחה נושאים בליבם תפילה קצרה וממוקדת מאוד ומוציאים את ויקטוריה להורג.

שיתוק, דבר וכינים, קדחת והקבר השחור של היטלר היו חלק מהאיחולים. כאילו שמעה אותם, כשהגיע תור הנשים להשליך סוכריות על החתן, הייתה ויקטוריה מתעלה מעל כולם, ובכוונה גדולה מיירטת את כל בחורי המשפחה. או אז הביטו הנשים זו בזו, נאנחו ולחששו את התפילה הפרטית שלהן. אגב, בקשר לאלוהים, קשה לדעת במדויק היכן הוא היה בזמן התפילות. אם היה מדובר בתפילה אחת, ניחא, אבל מספר התפילות המצטבר היה חמישים שנה לפחות כפול שלוש מאות שישים וחמש בשנה לא מעוברת. אלוהים כנראה השתעמם מהתפילות ונדמה היה שהוא וויקטוריה קשרו ברית חשאית, שכן בזה אחר זה מתו במשפחה: ניסו מסוכרת ויעקב מהתקף לב, שמואל משיבה טובה, רחל שושן מצרדת וזורה מסרטן. אבל ויקטוריה – כנגד כל קללה רבתה ופרצה. היא זללה ריגלים וכלום, הבלבל והאינסולין שלה היו חברים טובים. מול השיתוק היא צעדה את כל שדרות ובריחת סידן לא היוותה בעיה: ויקטוריה הייתה קטנה כל כך שכל כמות של סידן הספיקה לעצמותיה.

איך אמשיך את הסיפור? האם אימת כל המשפחות יכולה לשמש עד גיל שש מאות בקומדיה טראגית?

אחרי עשרות שנים ומשהו, בהן הוציאה למשפחה את החשק לחיות, חלתה דודה ויקטוריה בקוקטייל מחלות משונה במיוחד.

וכאן, סוף סוף, נכנס לעלילה גוף ראשון. הנה אני, כלומר, סטלה מאריס, ולא הייתי טורחת לציין את שמי לולא היה כה דורש.

דווידה, אימי, נצר למשפחה מרובת בנות בעלות שמות של בנים בתוספת ה"א, החליטה לקרוא לי כך לאחר שהייתה לה התגלות בסטלה מאריס בחיפה. ההתגלות הייתה בדמותו של כומר, שהחזיר אותה לחיק יהדותה. שם, בחיקו, טעמה את היהדות מחדש, אז גם הכירה את אבא שלי, מקסים, שגייר את ההתגלות ומיקם אותה במערת אליהו.

דווידה עקרה משדרות לירושלים. המשפחה לא סולחת לה על כך עד עצם היום הזה. "ממילא בכל פסח אתם מקווים להיות בירושלים," הייתה מצטדקת ואז מנסה לומר שבצדדים היא רצתה להתפתח ולצמוח. כולם הבינו את הסיבה האמיתית לעזיבתה: איך אפשר להתפתח כשוויקטוריה בסביבה?

אז התבקשתי לשמור על ויקטוריה. באיזו קלילות נאמר המשפט. האם מישהו מבין את משמעות העניין? ויקטוריה, כמה שהייתה "שובבית" בנערותה, ככה הייתה רעה בזקנתה, וזקנתה מביישת את נעוריה - זה בלשון המעטה. רוב המידע שלי על ויקטוריה הצטבר בחופשים הגדולים, בהם ביליתי אצל חסיבה, ומסיפוריהן של חסיבה ודווידה. מקסים באצילותו לא הסכים להיכנס לפרטי הסיפור.

"מה יש להיכנס," התרגזה אמא, אבל אבא הסביר: "אנחנו לא יודעים מהיכן היא באה, ומה היא עברה." "אמרתי לכם," חגגה חסיבה, "היא אשכנזייה."

ובכן, יצאתי מירושלים בדרכי לשדרות. שדרות היא עיר מאובקת תמידית, ולא יזיק לה לשטוף את עצמה. כשאתה הולך ברחוב, תמיד כולם נראים לך מוכרים עד כדי חשד לקרבה משפחתית. בכל זאת, אף אחד לא יסתפח כמו ויקטוריה. ויקטוריה יש רק אחת, והיא מספיקה לכפר על כל האנושות.

הגעתי ללוגאסי ואישה דמיעה. לוגאסי בחן אותי בעין עקומה ומייד התלונן: "אנחנו מכינים לה אוכל והיא יורקת עליו כדי שלא נאכל ממנו."

"כאילו מי מעז לאכול," דמעה אשתו, "סט של צלחות אנחנו קונים לה כל שבוע. אבל המשוגעת זורקת אותן ישר מהחלון." "לגינה שלי," הדגיש לוגאסי.

למראה פניי נבהלו ומייד אמרו, "אבל את תסתדרי איתה, תני לנו רק כמה ימים להתאוורר, היא הרי לא תמות לעולם."

נפניתי לחדר האחורי. זקנה מגוידת וננסית יותר משזכרתי שכבה במיטה זעזעורית, בפנים אל הקיר.

אמרתי: "אני הבת של מקסים."

אוזניה של ויקטוריה נזקפו לשמע שמו של אבי.

המשכתי בצעקה, "באתי לשמור עלייך."

ויקטוריה אמרה, "שלוחים. כולכם שלוחים."

אני התעניינתי בנימוס: "מאיפה את?"

ויקטוריה התהרהרה מספר רגעים והחליטה: "מרקש, לא כמוהם מהגבעות. מהחלה, "ורקקה, "שלוחים".

אחרי מבט קצר וסוקר הודיעה לי: "שלוחית."
"הבנתי, אני שלוחית, "נפניתי לתיק והוצאתי את העבודה שלי בנושא הסקרמנטים. דוידה לא אהבה את הרעיון: "כבר הייתי שם. למה את צריכה ללמוד את זה?"
"להכין לך משהו לאכול?" שאלתי עכשיו.
אבל ויקטוריה כבר עצמה את העיניים.
במשך שלושה ימים, בין סקרמנט לסקרמנט, קיימתי את המחויבות למשפחה שלי. במילים אחרות, שילמתי מס כדי שיעזבו אותי בשקט, וכדי שאם אתחתן יום אחד, אף קרוב לא ישכח לרשום לי צ'ק.

בשלושת הימים הללו תכננתי אינספור מיתות, פיגועים ומשפטי ראוה שאותם יסקרו בעיתונים, עם כותרות כמו: "לא שלטתי בעצמי" או "הבייביסטר הרוצחת". ויקטוריה התעללה בי. הקיאה עליי. קרעה את הדפים של התזה שלי. גוועת הסתובבתי בבית. לא העזתי לנשום או לפתוח את המקרר.

בערב השלישי התעוררתי. ויקטוריה עמדה בפתח החדר ללא הבעת הזדונויות הרגילה שלה ושאלה, "שמעון בבית?" ניסיתי לגרש אותה אבל היא התיישבה על הספה ולכלכה על ויקטוריה, כלומר על עצמה, שהיא גנבה ממנה את שמעון. ואז היא הסתכלה עליי פתאום ושאלה למה אני עירומה. צריך להסביר: כשאני אומרת עליי, אני מתכוונת שהיא הביטה ישר לפני, וכשדודה ויקטוריה מביטה ישר היא רואה את הירכיים שלי.

הסברתי לה על החום ונחיצות הבגדים בעונה זו. אבל ויקטוריה גילתה פתאום את אלוהים. היא התחילה לבכות על הדור המשומד, לקחה תהילים וקראה אותם בפני שטנה.

מתישהו, בין ממעמקים לאשרי, נמאס לוויקטוריה להתפלל. היא הסתובבה והתעקשה לצאת לבקר את ויקטוריה. אחר כך היא קראה לאמא שלה, שלמזלנו לא נענתה.

היה ערב חם מאוד, לוגאסי ואישה דמיעה היו צריכים לחזור אבל הם התאדו. בכל זאת, אין לזלזל בחופשה בת שלושה ימים.

אמרתי לה: "דודה, "בלי ויקטוריה, כי פחדתי שהיא שוב תתחיל להתווכח ותקלל את עצמה, "דודה, צריך לאכול." ואז היא אמרה: "אני כבר לא צריכה לאכול."

היא הוסיפה: "מה את חושבת, גם אותך תאכל התולעת."
אחר כך, לחרדתי, תפסה לי את היד, וברכות מפתיעה ליטפה אותה.
בערב ישבנו וקלעתי לה צמות, היה לה שיער לבן וארוך מאוד, והיא סיפרה לי שהייתה טובה מאוד בחשבון במרסיי.

שאלתי: "מרסיי? לא מרקש?"

ויקטוריה לא ענתה.

אחר כך: "שכון הדא?"

"הבת של מקסים."

"מקסים!" והיא ספקה כפיים.

באמצע הלילה ויקטוריה העירה אותי, ואמרה שהיא צריכה להיטהר. לאחר שחזרה על עצמה כמה פעמים, הבנתי ולקחתי אותה לשירותים. ירח חרמשי הציץ אל חלון השירותים. לאחר כמה דקות אמרה לי ללכת כי יש לה עוד הרבה. הלכתי לישון.

בבוקר הבחנתי שויקטוריה לא במיטה. אולי הלכה לחפש את עצמה. נכנסתי לשירותים.

מתוך האסלה הציצו גפיים אפורות.

כל כך נגעלתי שמייד רצתי לבית של לוגאסי ולמזלי הם היו. אחר כך הייתה הלוויה, אבל מה, חצי מהאנשים שהתפללו ליום הזה, כבר לא היו בחיים.

הייתי הכוכבת של היום.

את ההספד נתנו לבחור צעיר מהחברה קדישא – אף אחד לא רצה להסתכן בכל כך הרבה שקרים, והבחור היה צעיר מכדי להכיר את ויקטוריה. הוא שיבח אותה, דיבר על מידותיה התרומיות, ועוד תכונות שהתאימו לקדוש מסאטמר. את ההספד כנראה העתיק מזקן אחר, כי פעם התבלבל ואמר, "צדיק ישר דרך", אבל אף אחד מאיתנו לא תיקן.

מאחור אישה דמיעה בכתה ללא הפסקה, אבל כולנו ידענו שזה בגלל בלוטות הדמעה המפותחות שלה. כשכיסו את ויקטוריה בנקישות קצובות לחש לי לוגאסי, "עכשיו אני בכלל לא מקנא במתים שלידה."

גלויי עיניים, בלי דמעות, עמדנו והסתכלנו בדודה ויקטוריה הולכת סוף סוף לישון.

מקום הטומאה

מאת יוסי וקסמן

פרק מרומן שכבר לא יצא אל האור לעולם

ליניב איצקוביץ שכתב על סבתא לנה בלי שידע

שרה וקסמן עיקמה את האף, היא תיארה אותו אחרת לגמרי, שהרי בתמונה נראָה לה צבי הירש ילד קטן ומחונך, כן כן, הוא בפירוש נראָה לשוֹרָה מחונך. אבל בחיים הוא משוגע ויהיר, ונוטה למצבי רוח, ומחשיב את עצמו כאילו הוא איש העולם הגדול, והיא וילדיה פרובינציאליים, פרימיטיביים כמו הערבים והארמנים והיהודים המוגרבים והבגדים ברובע המוסלמי. מה הוא חושב לעצמו? – גליצאי מעמיד פני וינאי, נו. וצבי הרשל'ה החורג שלה מחזיר לה, כמובן, ומלגלג על אחותו החורגת נחמה, שעינה האחת עצלה וחתומה באספלנית מפני שיצאה פוזלנית בלידתה, ומכנה אותה בשמות, ומתעלל בה עד שהיא פורצת בבכי. ושורָה מתנפלת עליו כיוון שאף היא נוטה למצבי רוח, היא הרי תמיד הרה. ואשר אנשל נכנס בינה ובין הרשל'ה שלו המסכן, שנוולד לו מאשתו הראשונה זיכרונה לברכה, אסתר, מפייס את אשתו החדשה, שרה, שכמעט וקרעה לאדון הגליצאי הצעיר את פאותיו. "זה יתום, אלוקים בשמיים! זה ילד בלי אמא!" ושורָה נועלת את עצמה במטבח, ומטילה את מררתה על סלקים ועל תפוחי אדמה, ועל תרנגולת אחת שצריך למרוט את נוצותיה, ולא יוצאת מאצל הכיריים אלא רק לאחר שהבית שקע בתרדמה עמוקה.

פעם ופעמיים, והמלחמות בבתי מחסה בירושלים העתיקה נהפכו לשגרה. שורָה מטיחה דלתות וצבי הירש מכה בשולחנות ובכיסאות ובארונות, ואשר אנשל עומד ביניהם להרגיע אותם, חוטף סלקים ובצלים וכוכעים ונעלי קיץ שסבתא הודס שלחה ליתום שלה הקטן בחבילה מגרמניה. "אוי הרשל'ה, מה נעשה אתך?" גם ככה צפוף הבית ומלא בצעקות דרדקים, האחים החדשים שלך, שמואל וחנה ונחמה התינוקות, ועוד היד נטויה, אוי, שורָה'לה, שורָה'לה, הנה היא מגדלת לה כרס קטנה... חתיכת צרה צרורה! אוי הרשל'ה, מי יציל אותך משורָה-צורָה? לך לך, אתה לא שייך לתמונה, לך!

רוח הסבא המת וקסמן נושבת לצבי הירש בין אוזניו: קח את רגליך וברח ברח ברח! וצבי הרשל'ה מדיח את צעדיו, ובמקום שילך אל בית המדרש יורד הוא ברחוב בתי מחסה אל שער ציון, ומשם אל ההר, ומשם אל הכנסייה היפה החדשה; החוצה, החוצה, העולם יפה כל כך, השמיים כחולים כל כך, דגדון הפעמונים באוזניים נעים כל כך, כמו אז, בדורטמונד שבגרמניה, בבית הקברות של אמא, אמא, אמא... "אמא?"

לא! זו לא אמא אסתר בכלל, זו נזירה טמאה עם צלב טמא ועם עיניים טמאות ועם פה טמא שמחייך אליו ביידיש ירושלמית: "הלכת לאיבוד, אינג'לה?" מאיפה היא יודעת לדבר יידיש? והפה הטמא צוחק: "מה זאת אומרת מאיפה, הרי משיח צדקנו

דיבר יידיש, ואמו מרים דיברה יידיש, וסבתו חנה דיברה יידיש. זה ידוע. וצבי הירש כבר מבולבל ממש: "משיח צדקנו?" מה, המשיח הגיע והוא לא שמע על כך? והנזירה מלטפת את ראשו של צבי הֶרְשֶׁל'ה, ולוקחת אותו בידה, והוא – זה מאוד משונה – לא מתנגד לה כלל וכלל. והיא מוליכה אותו סביב־סביב ההר, ומספרת ששמה אנה, ומוציאה מבין קפלי שמלתה השחורה תפוח זהב, ומושיבה אותו על אבן גדולה, ומקלפת את התפוח, ומפלחת אותו לפלחים־פלחים ומכבדת אותו. והוא – אלוקים בשמיים! – מתכבד. והנזירה גם היא מתכבדת בפלח, ומברכת בעברית מלעילית של בית מדרש, ברוך אתה אדוני, בורא פרי העץ. ברוך אתה אדוני, בורא ילדים נחמדים כל כך. הפרי טעים לו, ואף הנזירה המשוקצת נחמדה בעיניו.

ואנה שואלת אם ירצה להיכנס איתה לבית הכנסת, להתפלל, להודות לאלוים היושב במרומים על תפוח הזהב. ועוד לפני שהספיק לענות לה היא נוטלת אותו בידה, ושניהם נכנסים אל מקום הטומאה. והחדר גדול ואפלול, וריח משונה עומד באוויר, כמו ריח של בורא מיני בשמים של הבדלה. והנזירה אנה מושיבה אותו על ספסל מול גומחה גבוהה, שבראשה צלם של אישה ותינוק קטן בחיקה. וצבי הירש מעמיד פני מתפלל וממלמל בינו לבינו, לא תעשה לך פסל וכל תמונה, לא תעשה לך פסל וכל תמונה. ואנה מתיישבת על ידו ואף היא מתפללת ושרה לעצמה, אלא שתפילתה ושירתה נשמעות לו כמו שירת הלוויים ממש, ולא כמו זעקותיו של החזן השמן בבית הכנסת החורבה. שאלוים יסלח לו על פשעיו, בטח ילקו אותו עשרים מלקות ויקרעו עליו קריעה, לא תעשה לך פסל וכל תמונה. אבל התמונה נאה בעיניו, ומעציבה אותו, מפני שהגברת המצוירת נראית לו כאילו הייתה אמא אסתר עליה השלום; כך בכל אופן תמיד תיאר אותה לעצמו, כמו מלכה עם כתר זהב, אף שלא זכר את מראָה דמותה, שהרי לא אהבה להצטלם – ככה סבתא הוֹדָס סיפרה – ולא נותרה ממנה שום תמונה. היא הרי תלתה את עצמה על חבל כשהיה בן חצי שנה, ואיך ידע. לילדים יתומים לא מספרים דברים כאלה. הם צריכים לגלות בעצמם. לבדם.

הללויה, הללויה, השירה של הנזירה אנה כמו יוצאת מפיה של אמא בתמונה: הללויה, אינגֶלֶה שלי. והדמעות פורצות מעיניו בלי שירצה, והוא כובש אותן ברצפה, סליחה ומחילה, מי יסלח לצבי הירש הפושע הנתעב, מי? ואנה מנגבת את דמעותיו, ומספרת לו על הגברת בתמונה: קוראים לה מרים, והיא אמו של התינוק ישוע המצויר על ברכיה, ובית הכנסת הזה קרוי על שמה, תרדמת הקדושה מרים, "דורמיציון סנטה מריה". מרים שלא מתה אלא שקעה בתרדמה לנצח, וכך עלתה השמימה, כחולמת, כמו אמא אסתר שלו, שלנצח תהיה שקועה בחלומותיו, ישנה איתו לעד.

וצבי הירש חש כאילו הייתה הנזירה אנה קרובת משפחה, וזה מאוד משונה לו, אבל גם נעים, והוא מתיר לה ללטפו ולנשקו על מצחו ועל לחייו, "אוי, אינגֶלֶה שלי". וגם הוא מנשק אותה על לחייה, וקורא לה "אמא" – זה מוזר – ומספר לה שהתגעגע אליה ושהיא חסרה לו, והלוואי שהייתה מתעוררת משנתה ובאה לגור איתו ועם אבא בבתי מחסה, שהרי גם אבא מתגעגע אליה, זה ברור. ופתאום גם הנזירה אנה בוכה, ולוחשת לו בסוד שפעם היה לה ילד כמותו, עם עיניים חכמות

כאלה בדיוק, בְּוֹסְטֵפֶאלִיהַּ הרחוקה, אלא שאלוקים לקח אותו ממנה, כדי שתוכל לעלות לירושלים עיר הקודש ולהתמסר רק לו. אלוקים נתן ואלוקים לקח, יהי שם האלוקים מבורך. ואנה עומדת, ומציירת באצבעותיה ציור שתי וערב על חזה, ומשתחויה, כמו ב"מודים אנחנו לך" בתפילת שמונה עשרה, ולוקחת אותו ופונה והולכת אל פתח הכניסה, אבל אינה מפנה את גבה אל מרים ותינוקה שבתמונה, אף הִרְשָׁלָיָה אינו מתיק את מבטו ממנה, וכמעט שמסתבך בשמלתה של הנזירה. הללויה בצלצלי שִׁמְעָה. וכך שניהם יוצאים ממקום הטומאה.

ובדרך הביתה דָּנְנוּ פעמוני בית הכנסת של מרים הישנה, וְצִלְצוֹלָם היה כה חזק עד כי נדְמָה לצבי הירש שהם מצלצלים בשבילו במיוחד, הוא הרי ילד שנגעו בו הקדושים כמעט, ככה פסקה הנזירה אנה, שאף שהיא טמאה ומשוקצת, יש בה גם קדושה. המון-המון קדושה. הוא אפילו הבטיח לבקר אצלה בבית הנזירות בהר, חמור גרם משוקץ בעצמו! ומייד חזר בו ודפק על לוח ליבו – אשמנו, בגדנו, העוינו, הרשענו, מרדנו, צרנו, זדנו וגם חמסנו – שהרי כבר נשמעו מקצה הסמטה טריקות דלתותיה של שוֹרְהַצוֹרְהַ אמו החורגת, שהייתה מתוכחת עם אבא על עניינים ברומו של עולמה, שהוא צר ומצומצם כדירה הקטנה בבתי מחסה, ומדכא את הנפש שרוצה לברוח אל ההר ואל העמק ואל הים, אל שמי הלילה שזוהרים לו באלפי כוכבים, כמו הכוכבים המצוירים בגומחה הטמאה של מרים הקדושה: אסתר, אסתר, אל תשכחי אותי!

בחלום הלילה באה אליו אמא, אבל בחלום הזה קראו לה מרים, והיה לה כתר זהב אמיתי, כמו למרים הקדושה בכנסייה, והיא חייכה, וצבטה לו בלחי, והתפעלה: "כמה שהילד שלנו גדל. אוהו!" ולפני שהלכה נתנה לו במתנה חבל ישן, מגולגל בחבילה קטנה. שתמיד יהיה לו, אמרה, שימשוך בו כשיתגעגע אליה, ומייד תופיע בחלומותיו.

שירו של המטפל בבני הזונות

רוני סומק

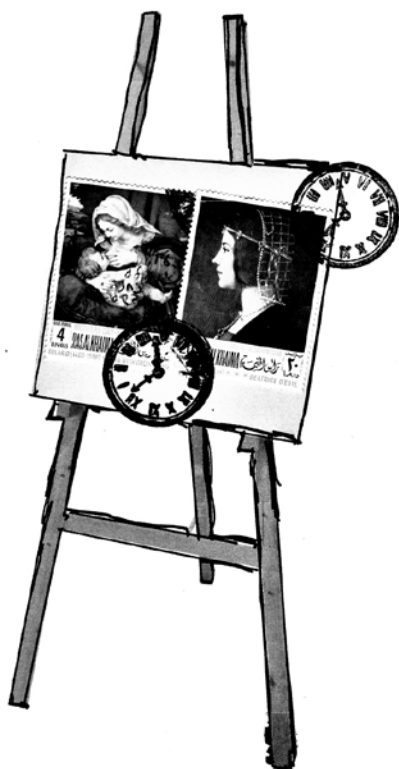
לא ספרתי לאלה שלמדו אתי בבית הספר לציור שכרחוב הירקון, שמדי בקר במוסד ילדים ברחוב אחר באותה תל אביב, אני מקף בכני זונות. לא ספרתי שהם נפלטו לשם הישר מערות הנשים שחכו לי בערב ליד מדרגות בית הספר. קראו להן ז'ורז'ט, מרלן, סופיה או ג'ינה, ואם אלה היו שמות אמתיים, הייתי יכול בשיר אחר לנקד אותן על מצח כסאות של בית קולנוע.

הן מלאו את ידי בשטרות של כסף גדול, כדי שאקנה משהו לילדיהן, שענייהם נפערו תמיד כפה של תנין רעב. "תגיד ל... שאני אוהבת אותן וששבוע הבא, בעזרת השם, אבוא לבקר". באותו רגע שטו בעיניהן ברכורים משפלי צואר, טובעים בשלוליות עצמן. לא אמרתי, כי ידעתי שהמעלית לפעמים נתקעת בין קומת הפה לקומת האמת.

הבחורות האחרות, אוחזות המכחולים אתן למדתי בתוך האולם שהריח תמיד מטרפנטין, ראו ושתקו. לא הבנתי למה נסיונותי להתמכחל אתן לא השאירו אפילו כתם, עד שיום אחד נעצה בי מישהי עיני ילדה רעה. "מה אתה עושה", שאלה, "עם הבנות מהמדרגות. תגיד, אתה קלינט או סרסור?"

ענית,

והיא לפתה בידה את שמאלי
ובימיני צירתי לה את ידי מטפטפות
על שפתי ילדים טפות חלב
שערב קודם
נחלב
מעטיני אמם.

שירים*

ריטה קוגן

שפתיים

אני רוצה לתקן את השפתיים שלי, דוקטור.
להזריק חמצה היאלורונית בשפתיים שלי, דוקטור.
חצי בשפה העליונה, עברית.
וחצי בשפה התחתונה, רוסית.
שיהיו מבלטות ומתוחות ודשנות ומשרבבות
במדה שנה, במדה שובה
את הלב, את העין את האזן.
פעם בקרתי במרפאה מפקפקת, דוקטור,
מרפאה מפקפקת של התאמת איברים,
מרפאה מלכלכת וחסויה.
היה שם דוקטור אחר, ספק אם היה דוקטור.
הוא זה שחבל בשפתי, הזריק בהן רעל,
נפח אותן נגד כל המדות הטובות,
שחרר אותי לעולם בשפה עליונה מפלצתית,
עברית נפוחה עד כדי התפוצצות,
ואלו את התחתונה גלח והעלים.
נותר ממנה פסדק, לא שפה,
גזיר בשר חור.

קרסים שפוצעים שפתיים

המלים הכבושות שלי נמסות מתחת ללשון כמו לחם קדש
כמו סכריות מנטה שויצריות שלא הקלו על אף כאב גרון
אבל הסירו את לחץ הנחיתה מהאזנים,
כמו כדוריות ממתקות של תרופה הומאופתית
שאני נוטלת כשהרעב והרעד מבשרים על הצטננות הגוף.
המלים שלי דורשות להפלט, קרסים שפוצעים שפתיים.
אני כובשת אותן מחדש מתחת ללשון,
ממסה אותן ברכ שממאן להקוות,
וכאשר נקנה - ממאן להבלע.

* מתוך ספר חדש בכתובים

שירים מריף בת גלים כרמית רוזן

1

קר הים הזה המקפיא

את התודעה

ומזרים את הגוף לתנועה בהולה

בתחלה, אחר כך

את כמו דג

הים עושה לי נעים

נדיר

מתפשט עד סופיר

אנחנו להקה

שוחה בקצב הרבה

אחד

והשלכת

אצות וצמחי מים

מתבדרת בעמק לאט

מצלילה

2 (הים עדיין טוב אליי)

גם ים נגיע,

פלנקטון-פלקטיק מנמר

גל אחרי גל מנענע

ריר מלוח באיום זהום פולט אותי

ומפקיר לדגים הקטנים הנושכים

הזוהרים -

לבי ער

3

באפלת החוף

צבה יפה

עולה מן המים.

4

שמרי נפשך

מרשת תועה,

מאור בזהק,

מכתם נפט

מרעש.

שמרי נפשך הרדופה

צבה יפה,

ובערב קיץ טוב

ללא מורא

הטילי בקן מבטחים

על חוף עירם

מאדם.

ומקץ שני ירחים
 אלהים
 שמור את האבקועים הפעוטים
 משחף דורס, משמש
 שפוכה, מתעתועי דרך לא
 דרך שחרץ טרקטורון,
 משקר חשמל
 מסנור
 שזורה רכב עובר -
 פן יעיב על בהק הירח
 המושך מעדנות
 לים.

בלי וזה דולורונה
 בלי תועי מדבר
 רגלי משוט זעירות וצמאות
 בואו למשוש המים

שירים שני כץ

כאב

אל תשליחיני כְּזֶקֶן אֶסְקִימוֹאֵי אֶל הַיָּם הַמְקַפֵּיא
אֶפְשָׁרִי לִי שְׁהוֹת
אֲנִי יָכוֹל לְהַפְשִׁיר אֶל תוֹךְ הַמְקוֹם הַפְּרוּם שְׁבִתוֹכֶךָ
הָאֲמִינִי. יֵשׁ בִּי תַכְלִית
אֲנִי יָכוֹל לְהַפְךָ
לְדָג אֲנִי
יָכוֹל לְהַקִּיא
מִתוֹכִי
נִשְׁמָה
אֲנִי יָכוֹל גַּם לְלַחֵשׁ לְךָ לְפָתֵעַ שֶׁהַכְּפוּר עוֹשֶׂה לִי טוֹב.

אינטליגנציה גופנית או כחול זה לא צבע

1. כְּאֶשֶׁר סָעַר הַיָּם בְּכַחַל מְקַרְאֵי
אָבִי הִיָּה שׁוֹחָה פֶּרֶפֶר
מִנַּפֵּץ שׁוֹבְרֵי גָלִים
וְשָׁב אֵלַי

2. אֲנִי לֹא יָדַעְתִּי לְשַׁחֹת

3. אָבִי שָׁחוּם הָעוֹר
שֶׁהִשְׁמֵשׁ יָדְעָה לְנַגֵּן עַל עוֹרוֹ
אֶת גָּלֵי הַיָּם
לֹא פָסַק מְלַנְסוֹת לְלַמְדָנִי.
הוּא נָסָה עַד אֲשֶׁר נִבְנְהָ בֵּיתָנוּ
מִחוּל עַל חוֹף הַיָּם
נָסָה עַד אֲשֶׁר הִפְךָ הַיָּם הַתִּיכוֹן
לַיָּם הַמְּלַח

4. אֲנִי מְעוֹלָם לֹא לְמַדְתִּי

5. עוות רֶצֶף זְמַן-מְרַחֵב
יָמֵי שָׁשִׁי, קִיץ, אֶלֶף תְּשַׁע מֵאוֹת וְתִשְׁעִים,
חוֹף דְּלִילָה
רְגְלֵי מָסָה שׁוֹקֵעֵת בְּחוּל
זְכוּרֹן מִגַּע גְּרָגִירֹו מִתְרִיעַ בְּרֶךְ
עַל סוּד הַדְּבָרִים
הַחוֹלְפִים

6. גַּם לוֹ הֵייתִי נוֹלָדֵת בְּשָׁנִית כְּגֵלָאִי מִתְכוֹת מִתוֹךְ הַיָּם
לֹא הֵייתִי מוֹצֵאת אֶת שְׁטֵמִנְתִּי
בְּחוּל

7. מֵעַל חוֹף יַמֵּת הַכְּנֶרֶת
סִירְנַת אִמָּהוֹת לוֹחֶשֶׁת
אֶךְ פְּנֵי הַקְּטָנוֹת מְכַחִילוֹת
מִמְעוֹף הַצְּפוּר אָנִי רוֹאָה
וְאִין שֵׁם לְכַחַל הַזֶּה

8. הוֹרְאוֹת הַכְּנָה לְקוֹבְבָה:
מִים
חוּל
עַרְבֵי יַחַד
עֲצָבִי אֶת הַמָּסָה לְכַדִּי כְדוּר בְּאִמְצָעוֹת כְּפוֹת יָדַיךְ
הַמְתִּינִי כְדָקָה לְהַתְּצִיבוֹת הַקּוֹבְבָה
הַטְּמִינִי בְּחוּל
נָא לְדַיֵּק.

9. גַּם אִמִּי מֵעוֹלָם לֹא שָׁחַתָּה

החלום הניח על צנארו את רוח המציאות
 שאלתי אותו איך זה יתכן והאם שכח
 לנעל את מגפיו
 הדהויים
 הוא ענה שהוא לא שכח
 וגם שבתוך הפה שלי
 צומח
 בית
 הבטתי פנימה אל תוך המחלה וראיתי
 כנת אבי מרכיבה אותי על כתפיים גבוהות
 צמרות עיני ראות את הרחוק הגדול

שאלתי אותו שוב אם הוא יכול להזיז את מרכז העולם
 הרי הצליח להדק שמים דומעים לאדמה דוממה

והוא השיב, שפתו עמק בשךשים,
 שהוא בכלל
 דחליל ואין
 לו
 כלל צרף
 במגפיים.

התרגיל יונתן פיין

ראשו של הקמ"ן הגיח מבעד לדלת. "תעלה על ציוד ותחבור לָאָביר," הוא אמר, "אתה וקבוק יורדים לשטח לטובת ביום פצועים."
הימים בשיזפון דמו זה לזה ועברו בלי להטביע חותם. מאז שסופחתי למפקדה נטמעתי בתפאורת הבסיס העצום כמו צל, או אולי, כיוון שהצל בשיזפון דווקא מועט ויקר-ערך, כמו אור השמש המסמא, שחרדונים צהבהבים עומדים בו קפואים במשך שעות, ונעלמים בן-רגע. להיעלם לא יכולתי, לא ברגע וגם לא במשך חודשים ארוכים. רוב החיילים שהגיעו איתי מצריפין הגיבו בהסלמה מיידית – עשו בלגן, דפקו עריקות, אזקו את עצמם למיטה – עד שהועברו לבסיס פתוח במרכז הארץ, או לפחות לעשות שבוע-שבוע במטבח. אני הסתפקתי במכתבים מלאי פאתוס, שלא נענו מעולם. בסגל נזכרו בי רק כשנחתו עליהם משימות מעיקות שאפשר לדחוק אל מחוץ לגבולות הגזרה של המדור שלהם. עכשיו, חודשיים לשחרור, זה כבר לא היה חשוב. עליתי על ציוד ובלי לשאול שאלות יצאתי אל הגשם, שנספג באספלט ובחול.

מרגע שנכנסנו לתוך שטחי האש הבנתי שזה לא תרגיל שגרת. במרחק, וחלי הטנקים בטשו בחול הקשיח בתנועה מחרישת-אוזניים; צרורות מא"ג ניסרו פעם בפעם באוויר ושריקות פגזים חזריכו אותו; פצצות תאורה הדליקו את השמיים בזו אחר זו. "מה זה ההקצאות האלה?" קבוק אמר. לא ידעתי איך קוראים לו באמת, או למה כולם קוראים לו קבוק. הוא נפלט אלינו לא מזמן מהטירונות, ועדיין היה בטוח שהוא אוטוטו עף מפה. הנהג סיפר שזה תרגיל פתע ביוזמת קשנ"ר הנכנס, שגם מפקח עליו מקרוב. קבוק סינן קללה ואני עצמתי את עיניי. קשנ"ר, קצין שריון ראשי, היה הנמען האחרון שלי. הימים הרחוקים שבהם חיכיתי לתשובה ממנו היו ימים של תקווה, לפעמים אפילו התעלות. די היה לשמוע את ראשי התיבות האלה כדי שמשוהו ממנה יחזור לרחף בקרבי, כאיתות מספינת האם שלרגע נקלט בלוויין תועה. התחפרתי בצווארון שלי בדממה, מתמסר לאנקות יריעת הברזנט מאחוריי, שהרוח והגשם עשו בה שמות. גם אחרי עשרות פעמים שירדתי להחליף עוקב או לחלק אוכל, מעולם לא התרגלתי לקרבות האפיים של מדבריות שיזפון. מדומים ככל שיהיו, חסרי אויב ככל שיהיו, הם החדירו בי בכל נקבובית את אפסותו של היחיד והפילו עליי ייאוש ותרדמה.

עצרנו במישור מחופר, מוקף סוללות עפר, שבשפה הצבאית מכונה "מגֶּנֶן". הערב היה זה שטח נסיגה לטיפול בפצועים, ובתוך ההמולה הכללית – הטנקים, הצרורות, הפגזים – שררה בו המולת-אסון פרטית. האביר פלט את קבוק ואותי אל בין צללים מתרוצצים. הם משכו לפניהם אלומות אור קהות, מפנסי-ראש שנגסו בחשכה רק בקושי. "בוא נזדיין מפה," אמרתי והצבעתי לעבר נגמ"ש פתוח, ריק, שחסה תחת אחת מהסוללות. ואכן – בין זעקות פצועים מדומים והבהובי אמבולנסים אדומים;

תחת חרוטי גשם מחודדים, מתגברים, שהצללים המתרוצצים סביבנו ניסו לגרש מעליהם כמו זבובים – מה היה יותר הגיוני מזה? פסענו בדממה אל כֶּבֶשׂ הפלדה, אבל בדרך תפס אותנו רב־סרן בנעליים אדומות. על ראשו הגזוז, המוכסף, נכרך קשר מדונה. פנס הראש שלו דווקא היה חזק מאוד. כשדיבר השפלנו מבט.

"אתם זה הביום פצועים מהמפקדה?"

לא ענינו אבל כנראה המבט הסגיר אותנו, כי הוא מייד אמר לו, "יפה, אתה לא שומע כלום. נפל לידך פצמ"ר ויש לך צלצולים באוזניים. גש לתאג"ד ודווח להם." קבוק עמד לידו בלי לזוז, גם אחרי שחלפו שתיים-שלוש שניות של השתהות לגיטימית.

"מה!?" הצרחה שפלט הקפיצה אותי. בפניו של הקצין רטט שריר. "אני לא שומע

כלום! נפל עלינו פצמ"ר!"

הוא הוסיף לעמוד על מקומו. זו לא היתה דבקות מגושמת במשימה וגם לא התחכמות ליצינית, אלא התמסרות עמוקה, ניהיליסטית, לאבסורד שאליו נקלענו. אמנות לשם אמנות. מי ידע שיש לו כאלה ביצים? כשהוא נבלע לבסוף בחשכה, הרב־סרן פנה אליי. "אתה, יקירי, חטפת את הרסיסים בצלעות ובירך." הוא קרא במדונה לְתוֹרָן, החובש הגדודי. כשדיבר בקשר הוא הרים את ראשו, ואלומת האור הלבנה, המבהיקה, שוגרה מפנס הראש שלו אל השמיים האטומים כמו הקריאה של משטרת גותהאם לבאטמן. נשמטתי אל הרצפה בעיניים עצומות.

אז ניגש אליי מילואימניק שמנמן כבן ארבעים, עם מפרצים עמוקים וחולצה שחורה מתחת למדים. לא ציפיתי למצוא בתרגיל כזה גדוד מילואים, והם בטח ציפו לכך עוד פחות ממני.

הסרן חזר אלינו בריצה. בלי לבחון את מצבי הוא פסק, "לא בוצעה סחיטת

גפיים – איבדת אותו."

"עוד לא הספקתי," מחה החובש.

"להלך."

"מה זה איבדתי?"

"זה אומר שמת לך חייל – נפל חלל."

"מה זה!?" עכשיו היה תורי לצעוק, ומנהל התרגיל הביט בי מופתע ואדיש, כאילו

הייתי חלק מההקצאות המופלגות שקיבל. "עוד חכמולוג? קחו אותו להמשך טיפול בתאג"ד."

הגשם התחזק. המשתתפים בתרגיל ניסו להתעלם, אבל הכול נעשה איטי ומהוסס, כאילו הוא שוטף מאיתנו את אשליית החומרה והחירום. רק הרב־סרן היה בשלו; הוא הורה לחובשי המילואים להניח אותי מחוץ לתאג"ד, ליד קבוק. אז קרא בקשר לעוֹקֵץ, הרב הגדודי, לצורך "זיהוי ההרדוף". הקשר הפיק מלמול לא ברור והלב שלי התחיל לדפוק. הדרך היחידה לזהות חללים היא הדיסקיות, ואני לא נשאתי אותן – לא על הצוואר ולא על הרגליים. בהתחשב בפז"ם שלי, בנסיבות רגילות זה עניין של מה בכך, פחות מחוסר נימוס, אבל היה לי ברור שהרב־סרן הזה עומד להעלות אותי למשפט. ידעתי שהוא גם יעוֹקֵץ את מפקד הבסיס ליד קשנ"ר הנכנס, ולא

היה לי ספק על מי יפרוק האחרון את תסכולו. שכבתי על החול הדוקרני בחולצה פתוחה, נרטב בהכנעה, כשראייתי את רב הגדוד מתקרב בזווית העין. הוא היה סרן רזה בעל זקן מדובלל, מחורץ, שהשתרג על רצועת הקסדה הרכוסה. היה איתו חייל נוסף מהרבנות, שהחזיק עבורו את הקשר וחיכה למוצא פיו. ניסיתי להכריע כמה ימי ריתוק מצפים לי – המינימום היה עשרים ושמונה – כשלפתע חשתי גירוד עייש בגב כף היד. בתחילה חשבתי שזה הגשם, או אולי חגב שנמלט ממנו, אבל כשהבטתי ראיתי את קבוק. הוא הגיש לי את הדיסקית שלו בדממה, בחשאי. רציתי להגיד לו שהוא מסתכן, שגם אותו מפקד התרגיל יכול לבדוק. היו לנו שניות בודדות תחת עינו הפקוחה. "מה קורה שם?" הוא שאג והתקרב אלינו, אבל קבוק רק הצביע על אוזניו, ואני, בהשראתו, למרות דפיקות לב טרופות שהרגשתי בכל הגוף, זרקתי את הדיסקית על הצוואר וצנחתי על הגב בדממה.

הרב רכן אליי בלי חשק, בלי אוויר בריאות, בלי אפילו לבקש מהחייל שלו את הקשר, הוא פלט: "חברתי להרדוף, מתחיל בזיהוי." הרגשתי את הבל פיו המעושן כשהוא גישש אל צווארון החולצה שלי, באצבעות רכות שאולי היו מורגלות באיתור קשיים מופשטים יותר, בין דפי הגמרא. עדיין הסדרתי את נשימתי כשרב הגדוד וסגנו מילאו את טופס החלל. אחר-כך הם הוציאו אלונקה ושקית ניילון שחורה, אטומה. זה כבר היה יותר מדי. כשהבנתי מה עומד לקרות ניסיתי לקום בתוקף, אבל הרב-סרן הצמיד אליי את פניו הקשות בתוקף משלו.

"חייל, אם אני שומע אותך עוד פעם אחת, אתה תהיה הרדוף גם ברטוב – הבנת?" מחיתי את נחילי הגשם מפני בדממה. בינתיים הרב ניגש אליי, ספק ברתיעה ספק בהתנצלות. הוא העלה אותי על האלונקה, כרך סביבי את השקית ורכס אותה עליי באצבעותיו הדקות. זה היה מגע חדש, ולא בלתי נעים. הניילון האטום החזיר לי את הבל פיו, וערבל מעט את רעשי הקרב הרחוקים. עוד אני מסתגל, הוא וסגנו הרימו אותי לגובה מותניים. בלהט התרגיל הם שכחו לקשור אותי לאלונקה, וכיוון שהייתי כבד מהרגיל – בצידוד מלא ומדים ספוגים – נטיתי מטה וכמעט נפלתי על הסגן, שהיה חזק ממפקדו הרב אבל גם נמוך יותר. לבסוף הניחו אותי בבת אחת, בהקלה, על משטח מתכת קר.

"זהו? מעמיסים אותו וחסל – כמו כלב?" שמעתי את קולו הרם של הרב-סרן. הרב הצבאי נאנח. מרגע שנכנס אל שדה הראייה שלי הוא הסתובב בשטח כאילו נעשה לו עוול, ובמידה רבה צדק. הוא היה עוד קורבן של אפקט המטוטלת: בראש המערכת האלוף רוצה כניסה בלתי-נשכחת לתפקיד, ובבסיסה עשרות אנשים מיטלטלים בגשם שוטף.

"זה... זה הנוהל. מכאן הוא עובר למפקדה שתנייד אותו לצריפין לקבורה. בתרנגול."

"כבוד הרב, אני לא גדול בתורה כמוך, אבל כמה שאני יודע כשיהודי נפטר אומרים עליו קדיש."

"בתרגיל?" רב המילואים השתנק כאילו החסיר פעימה.

"המטרה של תרנגול," הטעימה השכינה הארעית, הלא קרויה, "היא לדמות את

המציאות ככל האפשר ולדאוג שאף משימה – אבל אף משימה, כולל הקשה ביותר, פיזית ומנטלית – לא תנחת על הלוחמים כמו רעם בקרב.

הרב הסביר שהוא מבקש ממנו לעבור עבירה בוטה, חמורה, על עשרת הדיברות – לא תישא את שם ה' אלוהיך לשווא – והמפקד, שלא ידע להתמודד עם הטיעון אך מיאן לקבלו, נתלה באותו "שווא" בזעזוע רטורי חלול ולא היה מוכן לשמוע גם כשהרב מחל על כבודו, והציע, כפשרה, להגיד פרקי תהילים לעילוי נשמתו. הוא שאל אותו אם זה מה שהיה עושה באופרטיבי, והחייל שלו התפרץ ואמר שזו שערורייה, שהוא דורש לדבר מייד עם רב שיזפון, מה שהחזיר את הסרן לקרקע מוצקה יותר, או לפחות מוכרת, והוא מייד תבע לדעת מי מפקד התרגיל ורל"ש קשנ"ר הנכנס – הרב של שיזפון, או הוא? – וכעבור כמה שניות של שתיקה, שככל הנראה פירש כניצחון (קשה היה לקבוע ממקום משכבי), הוא הוסיף, "קדיש בפקודה!" ואפילו הרהיב עוז לסנן, "דינא דמלכותא דינא, אה?"

הצדק היה עם אנשי המילואים, אבל האם יעמוד להם בשטח ההפקר של המגנן? לא עברו כמה דקות ומבעד לשקית הניילון, שהיתה לי מקור חום קלוש, יחידי, קיבלתי תשובה. תחילה במהוסס, יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵיהּ רַבָּא נְכֻלָּם, בהברות רפות, אבל ככל שהתפילה נמשכה כך היא התחזקה, יונקת כוח מכוח אמירתה, מכוח כל "אמן", יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם, נדמה היה שעוד ועוד אנשים מצטרפים, וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, ועל כולם עולה דווקא הרב העדין, שזעק בזעם נורא, כמעט בתאוות נקם, כאילו מרגע שנפל הפור לא נותר אלא להקים את החטא ולעשות את הרע ולהעמיד את עצמן למשפט האל, הבוחן כליות ולב. אבל בו ברגע, כמעין תגובה שמימית, התגברו קולות ירי מכל הכלים של הגדוד השני, שהסתער עכשיו על פיתה סורית – אותה פיתה סורית דמיונית שאנו מסתערים עליה בכל דור ודור, מעוז הכיסופים של אינספור חיילים המסמן את סוף התרגיל. מכשיר קשר חרחר, ותחת הצעקות של הרב־סרן לשפר עמדות, שאון גדול של צמיגים ומנועים קם, התרחק ולבסוף נדם.

רווח לי כשהבנתי שאני לבד. נשימתי התייצבה אט־אט, ועימה גם רחשי השקית העולה ויורדת על פני. למרות זרויפי הנזלת, שניגרו למעלה ולמטה במידה שווה בשוכבי בשיפוע, צלילות חדשה ירדה עליי והביאה עוררות גדולה. גיליתי עולם ומלואו בשקית השחורה שכיסתה את פניי. התעמקתי במרקם המחוספס, המגרד באפי בכל שאיפה; במשחקי האור והצל שחוללת, בכל נשיפה, בין השקית לבין מה שבטח היה תאורת החירום של האביר. זה היה זמן חסד. בעוד חודשיים אהיה אדם חופשי, ובאותם רגעים העתיד נראה לי נוצץ ומלא אפשרויות כשם שהשנתיים וחצי האחרונות בשיזפון היו חדגוניות. מחשבות ותקוות כמוסות, שמעולם לא העזתי לנסח, נדלקו על גבי שמורות עיניי העצומות בזו אחר זו, בחגיגות ובקצב של מטח זיקוקים. יותר מהתוכן שלהן עינג אותי המעקב אחר תנועתן. הרגשתי שפי נעשה כבד, וצונח בחיך אופורי לנוכח התפוצצויות התודעה האלה: זורחות בגחלילית, קלות־תנועה כעפיפון, הן הזכירו לי גרסה פסיכדלית ומואצת של

הבועות שמזדחלות על המסך כשאני בוהה במחשב שלי במפקדה עד אין קץ, עד שאני מקיש על העכבר.

שעות ארוכות הייתי נתון כך בין העולמות. זו לא הייתה אחת מהחוויות האלה שנדמות כנצח אבל אורכות כמה דקות. בזמן ההזיות הקודחות הללו, שבמרפאה אחר כך הסבירו בהיפותרמיה שחטפתי, התרגיל נגמר וכולם התקפלו והנהג החזיר לבסיס את האביר – אני ארוז בתוכו – והעמיד אותי בחניית רכבים. לא יקיצה טבעית העירה אותי בסופו של דבר; לא אור השחר ואפילו לא הנסיעה הבאה, ליום טיפול בחטיבה. רק שם, אחרי ארוחת צהריים, צעקת הביעותים של חימושניק שמצא אותי בשקית החזירה אותי להכרה.

מאותו רגע דברים קרו מהר וביעילות. הובהלתי למרפאה והושקיתי תה רותח ואנטיבייטיקה. נכנעתי שוב לדמדומים, וכשהתעוררתי מצאתי מולי את מפקד החיל, קשנ"ר בכבודו ובעצמו. הוא התיישב, התנצל עמוקות על כל מה שקרה, ובישר לי שביקש לדבר איתי אישית. את הרל"ש שלו לא ראינו יותר.

"אתה בחיים," הוא פסק, "למרות מיטב המאמצים." ניסיתי להחזיר חיוך אבל הייתי חלש. וגם מופתע. עם כל הבוז שרחשנו למערכת, לקצינים הבכירים עדיין ייחסנו משהו מהנשגב. אחרי שבירר את השתלשלות האירועים, כתב כמה נקודות בפנקס וקם לצאת, הוא נעמד בפתח דלת המרפאה. הוא אמר שהוא חייב לשאול, "ברמה האישית", איך הייתי מסוגל להישאר בתוך שקית הקבורה. גיחכתי כאילו הוא צודק ואני, טיפשוני שכמותי, נקלע עכשיו למבוכה. אבל ידעתי שהשעות האלה, בחיק הגחליליות והעפיפונים, היו יקרות מפז, בטח על רקע הימים הארוכים והדלים במדבר של שיזפון.

"אני צריך את העזרה שלך," אמרתי, נחוש לפתע. ובקול אחיד, נמהר, סיפרתי שניסיתי לצאת מהבסיס הזה מהרגע שהגעתי אליו; שכתבתי לו ולקודמו עשרות מכתבים; שכל מה שאני רוצה זה לעבור למפקדת קצין שריון ראשי בצומת קסטינה – בסיס פתוח במרכז.

האלוף העביר את משקל גופו בין רגליו, כשוקל ומתלבט. בלוריתו האפורה נרעדה כשהוא הנהן ברוך.

"לעולם אל תאמר נואש," הוא חיך לבסוף. "אני אטפל בזה באופן אישי. מה הפרטים האישיים שלך?"

לא עניתי מייד. השתעלתי, הצמדתי את החוזה לסנטר, וכשהוא הרכין את המבט אל הדף, ניצלתי את ההזדמנות כדי לשנן את הפרטים שנטבעו בדיסקית החשופה של קבוק, שעדיין הייתה מונחת לי על הצוואר.

הרמן חייב לעוף

שירז אפיק

באותו בוקר דווקא קמתי במצב רוח מרומם. זכר הדייט המוצלח מאתמול גרם לי לדלג לאמבטיה בצעדים קלילים. המהמתי בזמן שצחצחתי שיניים וחשבתי שהיום אני מרגיש מספיק חזק. היום אדבר עם אמא על כך שהיא חייבת לעזוב את הדירה שלי ולחזור הביתה. בדרך למטבח הצצתי לסלון. הטלוויזיה עדיין פעלה על ערוץ ריאליטי כלשהו ואמא שכבה על הספה ונחרה בפה פעור, הכרובולית מכסה רגל אחת שלה והשאר נשרך על הרצפה, סמוך לכמה פחיות בירה מעוכות ששכבו שם. הדבר האחרון שרציתי היה שהיא תתעורר, כי ידעתי מה יקרה אז: היא תצית סיגריה. אני אגיד לה שלפחות תצחצח שיניים קודם. היא תתחיל להסביר לי שהעשן קוטל את החיידקים ואז תיתקף ברצף של שיעול ליחתי. לא תודה.

הפעלתי את מכונת הקפה, ממתין לצליל הפקיעה המפנק של הקפסולה, ואז שמעתי קול חבטה עדין. לרגע חשבתי שאמא התגלגלה מהספה כפי שכבר קרה לא מעט פעמים בעבר, אבל היא עדיין שכבה שם. היא פלטה נחרה שגרמה לכל גופה להזדעזע, ואז הסתובבה בגבה אליי והמשיכה לישון.

לגמתי מהקפה. שחזרתי בראש את הדייט של אתמול: הניצוץ בעיניה של ניצן כשדיברה על העבודה שלה, התיעוב המשותף שלנו לעודף סנטימנטליות, ריח השמפו שלה. התירוצים שנאלצתי להמציא כנגד רצוני כדי שלא נסיים את הערב אצלי בדירה. ואז שמעתי טפיפות רגליים קטנות, כאילו צעצוע מכני מטייל לידי. הסתובבתי, ושם הוא היה: יצור קטן ומכונף שנראה כמו הכלאה של שקנאי ועטלף. הוא לא היה גדול יותר מכף היד שלי. לפני שהספקתי לבחון אותו לעומק, הוא עופף ונחת לו על כיסא המחשב שלי. הוא לא נראה מבוהל כשצעדתי לעברו ובחנתי אותו. במבט מקרוב נראה שמי שחיבר את היצור הזה עשה עבודה קצת רשלנית מבחינה אבולוציונית: מוטת הכנפיים, אליה היה מחובר זוג רגליים קדמיות, הייתה רחבה מדי, והראש היה כבד מדי עבור הגוף הקטן. אם להתנסח בעדינות, כבר ראיתי בעלי חיים יפים ממנו. אבל נראה שהוא מצליח להתנהל היטב עם בליל האיברים שחוברו להם יחדיו, כי בזינוק אחד הוא נחת על שולחן העבודה שלי והתחיל להדס עליו כשהוא מעיף לרצפה את העכבר ושני עטים. אמא כמובן התעוררה מהרעש.

"אוי, איזה מתוק!" השתעלה. "קח, תחזיק לי את הסיגריה." היא הושיטה את זרועותיה אל היצור. "בוא, חמודי" אמרה, כשהיא משמיעה קולות גרגור מוזרים. והיצור אכן בא. הוא דשדש לעברה על ארבע גפיים והתכרבל בחיקה. האפר מהסיגריה כבר נשר במלואו על השטיח, ואמא עדיין אחזה ביצור. הם חיככו אף במקור כשהם פועים יחד באושר. "תראה איזה דבר קטן ומתוק."

"אמא, זה דינוזאור," אמרתי.

"הרמן. אני אקרא לו הרמן. הוא מזכיר לי שרת בית ספר שראיתי פעם באיזה סרט. איש קטן עם לב גדול והרבה חוכמת חיים. הרמן התינוק שלי."

"אל תתחילי לתת לו שמות," אמרתי. "בכל מקרה הוא לא יכול להישאר כאן. אנחנו חייבים לדווח עליו לרשויות."

"אוי, שטויות," אמרה אמא. "אפשר לחשוב, עוד דינוזאור, פחות דינוזאור. ממש היקום תכף יתמוטט. נכון, יפיוף קטן?" שאלה בקול רך את היצור, שמצידו נעץ בה מבט שאמר, "את גם חכמה וגם צודקת".

"אני לא זוכר שדיברת אליי בכזה קול עדין כשהייתי תינוק," אמרתי. היא לא הרימה אליי את עיניה. "טוב, אתה אף פעם לא היית עד כדי כך חמוד." בלעתי רוק. "אני חייב לקפוץ למשרד לכמה שעות ואז נחשוב ביחד מה לעשות. אל תעשי שום דבר טיפשי בינתיים, בסדר?"

היא קרצפה מתחת לסנטר את היצור, שמתח את ראשו בהנאה. לקח קצת זמן עד שענתה, "אני לא ילדה, דותן."

לא הייתי גינוח במשרד. עשיתי טעויות. התחושה הלא טובה שהתנחלה לי בבטן כבר לפני ארבעה חודשים, כשאמא בישרה לי שהיא עוברת לגור אצלי, קיבלה היום ממדים מפלצתיים, וכשכתבתי לראש הצוות שאני צריך לצאת הביתה מוקדם כי אני לא מרגיש טוב, התכוונתי לכך. בדרך הביתה נהגתי בזהירות ובשפתיים חשוקות, תוך מאמץ עילאי לא ללחוץ על דוושת הגז מעבר למותר. מבחוץ הכול עדיין נראה אותו הדבר, חשבתי בהקלה מסיימת. בפנים מצאתי את אמא צופה בטלוויזיה על הספה. ראיתי שהיא הסתרקה והחליפה את חלוק הבית הנצחי שלה בשמלה, דבר שלא עשתה זמן רב. היא נראתה מאושרת. למרגלותיה רבץ היצור. שני דברים תפסו לי מייד את העין. האחד: הוא גדל במהלך השעות שבהן נעדרתי מהבית. אם כשיצאתי הוא היה בגודל של עורב, הרי שכעת שילש את גודלו והגיע לממדים של קוקר ספנייל. והשני – רגע, מה הוא לובש?" הזדעקתי. אמא חייכה בשביעות רצון. "מסכן, הוא היה מצומרר כולו מהמוגזן שלך. כמה פעמים כבר אמרתי לך שהוא חזק מדי ואני מסתבכת עם השלט כשאתה לא נמצא?"

"זה הסוודר שהזמנתי מברברי?"

"זה יותר כמו שלישי סוודר. השרוולים נורא הפריעו, אז הורדתי אותם ועבדתי עם מה שהיה. תראה כמה הגוון הירקרק הזה מחמיא לו."

"הוא עלה 900 שקל!" אמרתי.

אמא רכנה ללטף את היצור. "טוב, ממילא חשבתי שהוא עושה אותך קצת חיזור." "יכולת לגזור את החלוק שלך במקום זה."

היא הביטה בי בזעזוע. "הסמרטוט המלוכלך הזה? השתגעתי?"

לקחתי נשימה עמוקה. "ומה עם אוכל? הוא אוכל בכלל, היצור הזה?"

היא חייכה בסיפוק. "הו, חשבתי שלא תשאל! היום התחלנו טעימות. הרמן משתגע על סלמון, אבל גם קרפצ'יו שימח אותו והוא הסתדר לא רע עם הסושי. גם נראה כל כך חמוד כשלעס אותו בפה פתוח," היא הדגימה. "בטרטר הוא דווקא לא נגע בכלל, רק רחרח קצת ואז הסתובב עם הזנב בין הרגליים, כאילו העלבתי אותו."

לראשונה בחיי נתקפתי דחף להצית סיגריה ולשאוף מלוא הריאות. "אני רוצה לדעת מאיפה השגת את כל המאכלים האלה?" שאלתי.

"נו, מהאשראי שהשארתי לי."

"לא השארתי לך..."

היא לא נתנה לי לסיים. "אה, חכה שתראה מה סידרתי בחדר השינה שלך." רצתי בבהלה לחדר השינה. הארון שלי היה הפוך, תחתונים, בגדי חורף ובגדי קיץ מעורבבים בערימה ענקית במרכז המיטה. ארגו המצעים היה פתוח ומרופד במעיל הרך בצבע גמל שקניתי בברצלונה בחורף שעבר. סביב המעיל היו פזרות כמה כריות נוי רקומות שהזמנתי אונליין. על אחת מהן נראה סימן מריחה חשוד. אמא עמדה לידי כשהיא נושפת עשן לכיוון החדר. "תכף תראה, כשהוא מקפל את הכנפיים, הכריות תחמות אותו בצורה מושלמת והוא מצטנף ביניהן. איזו מילה חמודה זו, מצטנף," צחקקה.

"אני לא הולך לישון עם היצור הזה בחדר!" אמרתי.

"ברור שלא, מותק," היא כחכחה. "אני אישן איתו. תראה איך הוא נרגע לידי.

הקול הצווחני הזה שאתה משמיע עושה אותו נורא עצבני."

"אז איפה נראה לך שאני אישן?"

אמא ליטפה את כתפי. "על הספה."

"מה פתאום?" הרמתי את קולי ואמא עצמה את עיניה בכאב מדומה. "הנה, על

הצליל הזה בדיוק דיברתי. זה לא נעים. ואגב, זה מאוד כואב לי שאתה קורא לו

'היצור'. יש לו שם."

"אוקיי, אני אקרא לו בשם שלו. הרמן. הרמן חייב לעוף."

בתגובה, אמא כבשה את פניה בכפות ידיה. "שמחה אחת יש לי מאז שאבא שלך

עזב אותנו, וגם אותה אתה רוצה לקחת ממני? מה כבר ביקשתי, את השמיים?" קוננה

כנגד משקוף הדלת.

"הוא לא יכול לגור פה. זה הבית שלי, ואני מחליט," אמרתי. אמא הוציאה מכיס

השמלה חבילת טישו ומחטה את אפה בקוקטיות. "דוּתני, אתה כועס שגורתי את

הסוודר ההוא. אני מבינה. בוא נסכם שאני אקנה מכונית תפירה ואכין לו הכול בעצמי

מעכשיו. ככה אתה תוכל לשמור על הבגדים שלך, ולהרמן יהיה חמים ונעים. מה

אתה אומר?"

"ממתי את יודעת לתפור?"

"אה," היא חייכה. ציינתי לעצמי שענייה התייבשו במהירות מפתיעה. "בצעירותי

הייתי תופרת מחוננת. מה לא תפרתי בעצמי? שמלות, חליפות, וילונות. הכול. אחר

כך אתה נולדת והתוכניות שלי קצת השתנו."

"את אף פעם לא תפרת לי בגדים כשהייתי קטן."

"נכון, אבל זה רק כי הפרפורציות שלך לא התאימו לתרשימים מהמגזינים."

"באמת חבל שלא היו לי כנפיים," אמרתי. היא התעלמה ואחזה בזרועי בפרץ

מחודש של אנרגיה. "בוא, אני אעזור לך לארגן את הספה."

באותו לילה לא נרדמתי. הספה שלי התגלתה כרכה מדי במקומות מסוימים וקשה

באחרים, ובמשך שעות התפתלתי מעל גבשושיות ושקעים בניסיון למצוא נקודה שבה

אוכל להתמקם בנוחות. שלא לדבר על כך שהיא הדיפה ריח של עשן ובירה ישנה

שנספגו בה בחודשים האחרונים, וריח אחר, מביך, של אמא. בארבע בבוקר התגנבתי לחדר השינה שממנו נבעטתי. עמדתי שם בכניסה והסתכלתי.

אמא ישנה על המיטה והרמן רבץ בארגו המצעים. הוא גדל בשעות שחלפו, הבחנתי. הכריות הרקומות היו מפורזות על רצפת החדר כדי לאפשר לו להתרווח בנוחות. פחית בירה בודדת עמדה, סגורה עדיין, על השידה שלי המיטה. אמא נראתה שלוהה, חיוך היה נסוך על פניה, פניו המשונות של הרמן מופנות לעברה כאילו הוא חמנייה והיא השמש. בנסיבות אחרות זו הייתה יכולה להיות תמונה פסטורלית, אבל היא הרתיחה לי את הדם בוורידים. התיישבתי מול המחשב. חיפשתי בקדחתנות: "רשות הטבע והגנים"; "צער בעלי חיים"; "עופות פולשים"; "הרחקת מזיקים"; "דיווח על עב"מים". כעבור חצי שעה הייתה לי רשימה. מחר אתקשר מהמשרד לכולם, החלטתי. מישהו כבר יעזור לי. עם המחשבה המעודדת הזו התכדרתי, או יותר נכון, הצטנפתי לי על הספה, ונרדמתי.

ברשות הטבע והגנים ניתקו לי את הטלפון בפרצוף. העמותה להרחקת עב"מים פשטה את הרגל בעקבות מעילה מפתיעה של המנכ"ל, כך נודע לי אחרי כמה ניסיונות נפל להשיג אותם. הבחור במשרד לטיפול בעופות פולשים דווקא נדלק והציע לבוא תכף ומייד, מצויד בטייזר ובאקדח מסמרים. "עובד כל פעם", הבטיח לי. "חוץ מכתם קטן על הרצפה, לא יישאר ממנו כלום." הפעם היה תורי לנתק, אם כי תהיתי אם לחזור ולהתקשר אליו בלילה שלמחרת, כשאמא תפרה בקדחתנות בגדים להרמן ההולך וגדל. הצליל המונוטוני של מכונת התפירה חלחל דרך הכרית שהנחתי על הראש והתערבב שם עם צעקות התסכול שלי. "מצטער", סימסתי לניצן. "ענייני משפחה. מבטיח לפצות." לא כתבתי שאני מרגיש עייף, כעוס ונטול קסם אישי מכדי לפגוש אותה במצבי. היא בתגובה שלחה לי אימוגי של חיבוק וכתבה: "זה בסדר. אח שלי טס מחר לטיול שחרור בדרום אמריקה. ככה אספיק עוד דרינק איתו." בהיתי באימוגי של החיבוק. מתוך ההודעה גדלו וזהרו באפלה של הסלון שתי מילים: טיול שחרור, ופתאום ידעתי מה אני צריך לעשות.

למחרת אמא נסעה בעיניים טרוטות לנחלת בנימין, כדי לבחור אריגים לאפריון שהחליטה לתפור להרמן. הרמן דשדש בעקבותיה, לבוש אפודה ורודה מגוחכת עם גדילים. המבט שנעץ בה כשיצאה היה כמעט שובר לב.

"בוא, הרמן, גייסתי את הקול הכי נלהב שלי. "בוא נעלה לגג".

הרמן הביט בי בחשדנות. "אני מבין את היעדר האמון, אמרתי, "ואני יכול להבטיח לך שהכוונות שלי טובות." כשהרמן המשיך לבהות בי בלי להתקרב, פתחתי את המקרר והוצאתי ממנו חבילה של נתחי סלמון מעושנים. הרמן נדרך.

"אתה אוהב סלמון, נכון?" הפעלתי את כישורי הפיתוי שלי. "בוא איתי לגג ותקבל כמה סלמון שרק תוכל לבלוס, גנב תשומת לב חסר תועלת שאתה." את המילים האחרונות סיננתי דרך שיניים חשוקות וחיוך רחב. הרמן נטש את עמדתו ליד הדלת והתברווז לעברי.

"עולים לגג, צהלתי לעברו. "איזה כיף!"

הרמן התקשה לטפס במדרגות הבניין, אבל אני הקפדתי לצעוד שתי מדרגות לפניו, כשאני נושא איתי את הסלמון כאילו היה הגביע הקדוש, עד שבסופו של דבר הגענו למעלה. כמה דודי שמש ומזגנים היו פזורים שם בחוסר חן. שכבת החץ שעל הרצפה הייתה מנוקדת בדלי סיגריות אקראיים. הרמן מצמץ. הוא ניסה לתפוס את הסלמון בתנועה מגושמת שזיהיתי מקילומטר. "קודם נוריד את האפודה הטיפשית הזו," אמרתי. תקעתי את הסלמון מאחור במכנסיים בזמן שהרמן הניח לי להסיר ממנו את הזוועה הוורודה ואז פרש את כנפיו למלוא רוחבן. זה היה מחזה מרשים.

"ועכשיו הרמן," אמרתי, "רגע האמת. יש לך כנפיים? אז תעוף!" לקחתי את הסלמון וזרקתי אותו באוויר, גבוה ורחוק ככל שיכולתי, ואז כיסיתי את העיניים בכפות ידי. פחדתי להסתכל. פחדתי שעוד רגע אשמע קול חבטה, כשגופו הדשן של הרמן ינחת לקרקע. אבל שום קול חבטה לא נשמע, וכשפתחתי חרך זהיר בין האצבעות ראיתי את הרמן מרחף בשמיים, כשנתח סלמון משרבב משני צידי מקורו. צפיתי בו עד שהפך לנקודה מרוחקת בשמיים ואז חזרתי לדירה, בדיוק בזמן כדי לפגוש את אמא. היא עמדה שם בידיים ריקות.

"איפה הבדים?" שאלתי.

"התחרטתי בדרך," היא אמרה. "פתאום זה נראה לי כמו יותר מדי טררם סביב יצור שלא יודע אפילו להגיד תודה. והגלילים האלה גם כבדים!" היא צנחה לתוך הספה והציתה סיגריה. "תביא לי בירה, טוב, דותני?" הקול שלה השיג אותי באמצע הדרך למקרר. "רגע, איפה הרמן?"

הושטתי לאמא את הבירה. "הרמן איננו," אמרתי. היא לקחה לגימה ארוכה וניגבה את השפם הלבן שנקווה על שפתה העליונה. "מה זאת אומרת, איננו?"

"אני חושב שהחופש קרא לו," אמרתי. "במידה מסוימת, זאת אשמתך. שכחתי את החלון פתוח, והרמן... עצרתי בשביל הרושם הדרמטי, "הרמן ניצל את ההיעדרות שלי כדי לפרוש כנפיים. אני כל כך מצטער." כבשתי את פניי בכפות ידי. הסנטר שלי רטט. הופתעתי להרגיש אותו נרטב מדמעות שולגו עליו.

אמא לקחה לגימה נוספת. "הוא עף, אתה אומר?" הנהנת. "ראיתי אותו בשמיים. הוא נראה מאושר."

"מדדעים!" אמרה אמא. "כנראה הגיע הזמן שלו. הם גדלים כל כך מהר!" "את לא עצובה?" שאלתי, ואמא אמרה, "האמת? זאת בעיקר הקלה. כל האימהות הזאת כבר התחילה לעייף אותי. כבר שכחתי כמה אתם תובעניים." ניצלתי את המומנטום. "את יודעת, את לא צריכה יותר לדאוג גם לי. גם אני כבר ילד גדול."

"למה אתה מתכוון?" "תחזרי הביתה, אמא. תפרשי כנפיים. תחיי את החיים." אמא פלטה גיהוק קולני. "פתאום זה לא נשמע כמו רעיון כזה גרוע," אמרה. למחרת ארזתי עבורה את כל הבגדים והחפצים שהגיעה איתם והזמנתי לה מונית

הביתה. אמא נישקה אותי ואמרה, "דוּתני, רק בלי ביקורי פתע. תן לי קצת ליהנות מהלבד אחרי כל הביחדנס הזה, טוב?"

אחר כך פשטתי על הדירה. שאבתי את הספה, שטפתי את הרצפה. פתחתי את כל החלונות כדי לאוורר את ריח הסיגריות והריח המוזר שהפיץ הרמן, שהעלה על הדעת בלוטות גוף שלא רציתי לדעת על קיומן. רוקנתי מהמקרר את הסינטות והסביצ'ות שנותרו בו, ואז כתבתי לניצן, "ארוחת ערב אצלי היום?" בתגובה קיבלתי אימוגי צוהל ומילה אחת, "כתובת?"

מלא רוח התחדשות נסעתי לסופר והעמסתי מלוא העגלה מצרכים, ואז חזרתי הביתה. שמתי פלסיבו בספוטילפי בלי שאף אחד יגער בי שאני מפחיד את היצור, והתחלתי לקצוץ, לאדות ולהקפיץ בהנאה גדולה. כשהכול היה מוכן התקלחתי במים רותחים, יצאתי מחדר האמבטיה ועמדתי בסלון עירום ומעלה אדים במשך כמה דקות, סתם כי יכולתי, ואז חיפשתי בארון בגדים שאמא לא הספיקה לגזור.

בשבע בדיוק נשמעה דפיקה בדלת, וניצן עמדה שם עם בקבוק יין ביד. כשהתחבקנו גיליתי שטעיתי; הריח המשכר לא היה של שמפו, זה היה הריח הטבעי שלה. "איזה ריחות יש פה!" אמרה בהתפעלות והוסיפה, "אני מבינה שהבעיה המשפחתית שלך נפתרה?"

"על הצד הטוב ביותר," אמרתי.

"מעולה. איפה השירותים פה?"

הצבעתי על הדלת שבהמשך המסדרון וחזרתי למטבח כשאני שורק. הקפצתי פעם נוספת את הפטריות, וידאתי שבצק העלים הממולא בתנור קיבל בדיוק את הגוון השחום הנכון. החלפתי את כף הערבוב של הסלט בכף הגשה דקורטיבית יותר. חיכיתי.

"ניצן?" קראתי לבסוף.

אין תשובה. התגברתי על המבוכה וצעדתי לכיוון השירותים. בדרך דרכתי על משהו שהשמיע קול פיצוח עדין. הרמתי ובחנתי אותו; זו הייתה קליפת ביצה. איך היא הגיעה לכאן מהמטבח?

"ניצן?" קראתי שוב, מודע לפניקה שהודחלה לקולי. "הכול בסדר?"

דממה.

פתחתי את דלת השירותים. ניצן השתופפה שם. השיער הארוך והיפה שלה הסתיר לרגע את מה שהחזיקה בכף ידה, ואז היא קירבה אותה אליי בזהירות ואני ראיתי העתק מוקטן של הרמן. שניהם הסתכלו עליי. "שששששש..." לחשה ניצן. "שלא תבהיל אותו. ראית בחיים שלך כזה דבר מתוק?"

אמפיבית אמיר שילון

בהתחלה השינוי היה כמעט בלתי מורגש. סדקים קטנטנים שהחלו להופיע על גבי העור, קודם על הזרועות ואחר כך על כל הגוף, בצבע אפרפר בהיר, כמו הקעקועים העדינים האלה שרואים היום בכל מקום. "תשימי קרם גוף, אני יכולה לתת לך את שלי, הוא מצוין!" הציעה לה ענבר השכנה, אבל היא, שאף פעם לא השתמשה בתכשירים ותמיד קראו לה "ילדה" ושאלו איפה אמא שלה, לא הצליחה למרוח אותו אפילו על קצה האף.

אחרי שבועיים היא כבר התרגלה אליהם, ואפילו אהבה אותם. הקמטים שמעולם לא היו לי, חשבה בחיוך תוך כדי שהעבירה אצבעות על עור הפנים. היא נראתה לעצמה רצינית יותר ולא מבוגרת, אבל אנשים הפסיקו לחפש את אמא שלה והתחילו לקרוא לה "גברת". פעם אחת אפילו פינו לה מושב באוטובוס, אבל יכול להיות שרק רצו לרדת בתחנה הקרובה.

ביולי החלו לצאת זימים. כפיר, שתמך לאורך כל הדרך ואמר לעצמו שאם היא קיבלה אותו עם הכרס הוא יקבל אותה בכל מצב, התחיל להסתובב עצבני מרוב דאגה. "אמרת שתכניי ארוחת ערב!" זעם, אבל היא שתקה כמו דג. ערב אחד, כשמצא בקרקעית האמבטיה קשקשים, ארז מזוודה ונסע להורים שלו בנבטים. לבחור החדש קראו אמנון. הוא היה רכיכה עם ורידים בולטים בכל הגוף ושיער על הראש. מין שילוב מנצח, או לפחות כזה שניצח אותה. שבועיים אחרי שהכירו היא עברה לגור אתו, וכשהציע לה להתחתן היא הביטה בו עמוקות, נישקה אותו ואמרה לו "ברור שכן, אני אמפיבית."

הם התחתנו בגן אירועים מפורסם והצטלמו ביפו מול הים, עם רשתות דייגים משובצות חרוזים גדולים. כשחזרו לפנות בוקר, הוא נשא אותה מעבר למפתן הדלת והכניס אותה לאמבטיה עם מי קרח.

כשחזרו מירח הדבש הוא לקח אותה לפרדס חנה ושכר עבורם שני חדרים ליד תחנת הרכבת. אחרי שנתיים היא נכנסה להיריון. מבחינתה זה היה נס כי הם בקושי שכבו, וגם כששכבו הוא היה עוצם את העיניים ומשנן נוסחאות מתמטיות כדי להשהות את הרגע. אחרי הבן הראשון הם עברו לחיפה, מול הים. היא היתה יוצאת כל יום אל המרפסת ומסתכלת על הגלים ומתגעגעת בלי לדעת למה. ואז נולדה רותם. היא היתה העתק-הדפס שלה. הדגם הצחור, גרסת הבמאי. עם עיניים גדולות וחיוך שבא ללא תנאים מוקדמים.

כל שנתיים הצפינו עוד ועוד, עד שלבסוף מצאה את עצמה בנורווגיה, מגדלת את הילדים לבד, לומדת את השפה ואת המנטליות, בזמן שאמנון גידל זקן וקיריירה. מעולם לא הרגישה בודדה יותר. עם שני ילדים, בית ושכנים, וסדקים בכל הגוף. בלילות היתה ממלאת את הסדקים במחשבות, דוחפת אותן עמוק פנימה ומורחת בשכבה מכסה נוספת, מחליקה על פני העור.

בכל פעם שחזר, אמנן הביא איתו קעקוע חדש ובקשה חוזרת, שיבואו איתו. פעמיים כמעט נענתה לו, אבל לא היתה מסוגלת להעביר את הילדים עוד בית ספר וחברים ושיברון לב. וכך הפכו הנסיעות של אמנן ארוכות יותר ויותר. הוא התקיים על שיחות סקיפ והיא התקיימה מפנטזיות על חיים אחרים ומשיבה ממושכת על ספסל מול מי הנמל הקפואים, היכן שעברו ויקינגים מאות שנים לפניו וחיו חיים קשים ומאושרים יותר.

*

הזוג המבוגר ישב על ספסל ההמתנה בשדה התעופה גרדרמואן באוסלו. ראשה של האישה היפה נח על כתפו של הגבר, ולרגע אפשר היה להתבלבל ולחשוב כי זהו פסל של גוסטב ויגלנד. הכרוז קרא ברקע למר אוטסן שאיחר לטיסה באופן מאוד לא סקנדינבי, והעיר אותם מקיפאונם. הגבר, בשנות החמישים המאוחרות לחייו, קירב את ראשו אל מצח האישה ונשק לה ברכות.

המחווה הקטנה הזאת הוציאה אותה משיווי המשקל. שמונה שנות זוגיות עברו לה מול העיניים בבת אחת וקרו בו אחר זה כמו קוביות משחק. כל מה שחשבה שידעה על אהבה התכנס אל תוך בועה שהתרוממה באוויר באמצע אזור ההמתנה האפרורי והתפוצצה בלי קול על קבוצת תיירים מיפן. היא המשיכה להביט בהם גם כאשר הבחינה בו צועד ביציאה מאולם הנוחתים. היה להם דיבור בשתיקה. מין הבנה מזוקקת של המציאות הרגעית של שדה תעופה זר בהמתנה לטיסה שלא יוצאת, והצורך המיוחד שלהם זה בזה.

ככל שניסתה להסביר לעצמה את מה שהתחולל בתוכה, לא היתה מסוגלת לעשות זאת. הדיסוננס שנוצר כלפי חייה בשניים הלך וגבר. רגעים שנחרתו בזיכרון כמו חריתות ביצירת עץ מורכבת, כאלה שהספיקו להתמלא באבק, תחושות שהדחיקה, מילים שבלעה או הקיאה. כל אלה עלו וצפו על פני השטח וגרמו לה לנוע בחוסר נוחות בכל פעם שהיה לידה. פתאום לא יכלה לסבול יותר את היחס שלו לרותם, התעקשות בלתי פוסקת להתנצח ולנצח, שוכח שהוא המבוגר והיא הילדה. הוא היה נוכח נעלם. כשהיה נוסע השאיר את הכבודות איתה, וכשהיה חוזר המשיך להיות מרוחק, כאילו ישב בביתו השני בברלין ודיבר איתה דרך מסך.

היא היתה זקוקה ללב מוגדל ולזרועות שריריות שיעטפו ויכילו ויתחילו חיבוק ארוך שלא נגמר.

אני לא יודעת מה חשבתי לעצמי, היא חשבה לעצמה.

"אני אגיד לך בדיוק מה חשבת לעצמך!" ענה לה הבחור הצנום שישב במושב הסמוך, ליד החלון, למרות שלא שאלה לדעתו. "חשבת שזה הגיוני לנסוע לשדה התעופה, לקנות כרטיס בדוכן הראשון שיסכים למכור לך, לעלות על מטוס ולנסוע. בלי פילטרים של ראש, רק צרור יריות ישירות מהלב. אם היית עוצרת לחשוב, היית לוקחת את כל מה שחשבת שיקרה וזורקת לתא הקטן בגב הכיסא שלפניך, ליד העטיפה של הכעכים שחיסלת, האוזניות, והחוברת שאף אחד אף פעם לא קורא." כמה דקות לאחר מכן הבחור הצנום התפוגג, ורק מראה ילדיה בכיסאות הסמוכים הרגיע אותה. המטוס המריא אל תוך שמיים בוערים. גווני אדום וכתום, עם קצוות

סגולים שנגמרים בתא הטייס. רעש המנועים הענקיים נמהל באוויר והפך למונוטוני ובלתי מזיק.

היא עצמה את עיניה וחשבה על הפרידה מאמנון רק כמה שעות לפני כן. בכל פעם שהיו רבים, הסדקים שלה היו מתרחבים ואבנים קטנטנות היו מתפרקות מהם ונושרות באוושת אבק על הספה. הפעם היא מרחה על העור קרם אומץ והודיעה שהיא עוזבת. "אני חייבת לנוע לכיוון דרום," היא אמרה. "אני מרגישה שאני כל הזמן נרטבת ועוד רגע אטבע."

"אבל את אמפיבית."

"לא. אמנון, אני לא." היא השיבה והביטה בו בעיניים בהירות. "אני לא יודעת לשחות."

שירים ליאת מורבצ'יק

דברים שיהיו מעתה

"אהבתי אותו כמו שחמנית אוהבת את השמש"
ד' רביקוביץ

גם אני התבוננתי בשמש, אדוני
גם אני רציתי.
חמניות לא אכלו מכף ידי, אדוני
פניהן דמעו לאור.
גם אני רציתי לתלש את הצער, אדוני
כמי שמסיר מגופו את העור המת
אבל הצער היה צער,
ואני רק המשכתי לשמוע את הימים נשמטים
מלוח השנה בפני לחלון.

לעתים קרובות, אדוני, כשיצרי גובר עלי
אני מדמינת את מה שיכלנו
ולא בא עלינו,
את מה שרצינו ולא אבה להתרגש
מעלינו,
ורק כשהעץ מקפל את עליו לקראת הלילה
אני יודעת, אדוני
שזהו השעור,
זוהי הטעות,
ואלו הדברים שיהיו מעתה.

[א] למנצח על המחלות: [ב] מזמור לרפואות הגוף: [ג] והיה כי באו עליך ימי דפי וימי מצור וימי חסר וימי אָנָן: [ד] וְקָם עָלֶיךָ יוֹנֵק מִכֶּנֶף מִמְזֶרֶחַ הָאָרֶץ לְהַמִּיתְךָ: [ה] והיית כגולה בביתך שלך: [ו] ובהסתר פנים: [ז] ומעל כנפי השעות המתעצמות: [ח] וצעקת אל אלהיך כי יסיר מעמך את הנגף הנור: [ט] ועלתה שועתך אל רבוא כוכבי אור: [י] ושמע את צרף ומצוקך וישיעך: [יא] וישלח אליך מלאכי רפואה ומלאכי סעד ומלאכי הוראה להפיג את כאבך:

[יב] והיית כאפיק השט ברועות אדונך טוב

[יג] ורננת לו בשיר טוב

[יד] וישית עליך טוב

[טו] ומלט נפשך מנגע בטוב

[טז] ופדה מכאוביך טוב

[יז] וישבת כל ימי חייך ספון בחיק אלהיך כאפון בתרמילו:

הנוסע

בשעה שש בבקר הגעתי לתחנת הרכבת. הלחות כבר החלה ללעג לשער הנשים שהיו סביבי. "יש תינוקות הבאים אל העולם מתוך פרחי גלומבו נאה*", כך אמר השומר בכניסה לגבר שצלקת בצורת כוכב עטרה את לחיו השמאלית. "מספרים שברהמה נולד מתוך פרח כזה", השיב המצלק. הכוכב שבלחיו רעד כמאים לפרץ את מסגרתו. יש משהו חד פעמי להיות עד לכוכב המורד בבצליו. "היכן נמצא הרציף לנקה המרחקת ביותר שיש לך?" שאלתי. "לך ישר ואז רד למטה במדרגות הנעות" ענה.

מלמעלה ראיתי פלומת נוסעים הולכת ומצטופפת מעל בדלח הרציף. כלם שתו בשקט את כסף האויר הלח. ירדתי ברקע צף קול נשי שבשר על עכוב של מספר דקות. עוד מעט תחבק ורועו הארכה של הרציף את אהובתו הבאה ממרחקים. יחבק וישחרר. התישבתי על אחד מספסלי האבן וחשבתי על כל הדברים הנדחים ממועדם, ועל הסחרור המטרף של העולם ואיך דוקא אלו, המאוסים מקרבנו, מאטים את מהירות הסיבוב. קוראים לנו להתבונן.

תנוחה שלישית, מחזור שירים* מירב גבעוני הרושובסקי

יְלֵדָה נָא
עַד נָד עַל
סוּסוֹן אֵה דוּם

הַשְּׁמֵשׁ עַד הַ

חַיָּה לֹא
חַיָּה אַחֵר י
שׁ מְוֹת
מְוֹת
בְּה

אֶסוּצִיאצִיּוֹת חֲפָשִׁיּוֹת גּוֹרְרוֹת אוֹתָנוּ אֶל הַיְלָדוֹת גְּרוּעַ מִכֶּךָ
הֵן רוֹמְזוֹת שְׁזָה פְרוֹשׁוֹ הוּא

וְגַם
אֲנַחְנוּ שׁוֹכְכוֹת עַל הַגֵּב בְּרַפְיוֹן
יְדִים לְצַדְדִים

אֲנַחְנוּ צְרִיכוֹת גּוֹף בְּלִי גּוֹף אֲנַחְנוּ אֶפֶס
מִי שְׁאִינָה מְגִדְרֵת יְכוּלָה
אִם אֵין גְּבוּל אֵין חֲרִיגָה
אִם דְּבָר לֹא בְרוּר וְדְבָר לֹא בְרוּר יִפְגְּשׁוּ
יֵשׁ לָזֶה קוֹנְסִיקוּונְס
אֶפֶס זֶה לֹא כְלוּם
שֵׁם יֵשׁ וְאֶפְשָׁר לְמַצָּא
הַהַחֲלָטָה לְמַת לִיְלָדוֹת שְׁמוֹת שֶׁל צְמָחִים קִדְמָה
לְבְרִיאָה

זוֹרְקִים בְּאוֹר
אוֹמְרִים עַד הַשְּׁמַיִם
הֵן חוֹזְרוֹת מִכַּחַת הַכְּבִידָה

* מתוך "וינגייט", ספר בכתובים

שֶׁלַחַן עֹרְכִים בְּסֹדֵר הַבָּא
מִזְלַג סַכִּין צִלְחַת עֲגֵלָה וְכַף
גַּם בְּיָמִים שֶׁלֹּא מִגְּשׁוֹת הַמְּנוֹת אוֹמְרִים
אִם לֹא תֵאכְלוּ מוֹת תָּמוּתוֹן

גּוֹפִים מִכְּפִילִים אֶת עֲצָמָם
עַל זֶה אֵין לָנוּ שְׁלִיטָה

!

עֲכָשׂוּ אֵי הַסֹּדֵר חוּגֵג
חֶסֶר אַחֲרֵי וּמוֹסָר
אֲנַחְנוּ תּוֹלִים אֶת הָאִשְׁמָה
לֹא תִלְשְׁנוּ אֶת הַמְּסַמְרִים לֹא רוֹקְנוּ אֶת הָאֲרוֹנוֹת לֹא הִחְזַרְנוּ
אֶת הַ
כְּמָה נִסִּינוּ לְהִמְנַע מִהַזִּירָה הַזֹּאת
שֶׁל הָאֲקָרָאִי

בְּכֻלָּל

מָה לֹא עָשִׂינוּ בְּשִׁבִיל לִישׁוֹן
הַצְּנוּאָר נִמְתַּח לְצִאת מִן הַמְּקוֹם (יֵשׁ כָּפֹל מִשְׁמַעוֹת הַשִּׁפָּה מִתִּירָה)
הִלְכְּנוּ מִן הַבַּיִת בְּאִישׁוּנִים
חִפְשָׁנוּ מְנוּחָה
הָיוּ לָנוּ שְׁלוֹשׁ מִטּוֹת
חִינּוּ שְׁלוֹשָׁה דוֹרוֹת
לְפַעֲמִים אַרְבָּעָה
אֲבָל,

יֵשׁ יָמִים בָּהֶם אֲנַחְנוּ מִכְּחִילִים
בְּלִי תּוֹנוּהָ

הָאִפְקֵי דַק מִן הַדַּק
קוֹ קוֹ נִקְדָּה נִקְדָּה
בְּנִסְבּוֹת מְסִימוֹת עֲגוּל
יְכוּל לְהִיּוֹת

הַר

יָם

מְדוּרָה

זֶה הַסִּימָן שֶׁאֲנַחְנוּ שׁוֹלְחִים

כָּאן /

וְכֵאן /

כָּאן /

וְכֵאן / דְּרוּשָׁה חֲתִימָה

הַפְּסָקָה אֲרָכָה

תְּרַגְלִי: עֲלֵיהָ

תְּרַגְלִי: רֵאשׁ לְמִטָּה

תְּרַגְלִי: רְגָלִים יִשְׂרוֹת

דְּמִינִי: טְבָעוֹת

דְּמִינִי: וּמְזֻרָן

תְּרַגְלִי: תְּנוּפָה אֶל הַבֶּד הַתְּחַתּוֹן

תְּרַגְלִי: סָבוּב בְּאֹיִר

תְּרַגְלִי: תְּנוּפָה אֶל הַבֶּד הָעֲלִיוֹן

תְּרַגְלִי: פֶּשׁוּק בְּתֵנוּפָה

דְּמִינִי: מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה

תְּרַגְלִי: קַפִּיצָה לְקוֹרָה

תְּרַגְלִי: הִלִּיכָה הִלִּיכָה וּקַפִּיצָה

תְּרַגְלִי: סָבוּב שְׁלָם

דְּמִינִי: נְחִיתָה

תְּרַגְלִי:

דְּמִינִי:

הַמִּים בְּנִקְיָה הַסֵּלַע מִחֲלִיפִים עוֹנוֹתֵהֶם הַפְּסָקָה קְצָרָה

עונה שחונה רינה ז'אן ברוך

Thoughts of a dry brain in a dry season.
(T.S Eliot)

אני כל כך מותשת אחרי השבוע, שאני מוטלת על סיפו של יום שישי כמו ניצולה מספינה טרופה. אני מכבה טלפונים וסוגרת מחשבים. אני מחביאה אותם מתחת לערימות של כריות. מגיפה את התריסים על חיי הקטנים. סוף סוף אני יכולה להיעלם. אני מסתכלת על האוגרת הקטנה שהילד שלי מגדל, היא מסתכלת עליי בתמיהה, מנסה לחמוק ממבטי הגדול. אני יודעת איך היא מרגישה.

אני שואלת את הילד שלי שוב ושוב אם הוא רעב, אם הוא רוצה לאכול משהו. לא, הוא אומר לי שוב ושוב. בסוף הוא אומר, אמא, אני רעב. אני יכול לאכול? ואני מגלה שלא הכנתי כלום, לא עשיתי שום דבר כבר שעות ואני מתחילה להכין אוכל במהירות, כאחוזת אמוק. מה עשיתי כל הזמן הזה? הרי ידעתי שבסוף הוא יהיה רעב ובכל זאת נתפסתי לא מוכנה. איפה היית, אני שואלת. איפה את.

צריך למלא את הבית. לנקות, לסדר, לחדש, לבשל. שתהיה עוגה ושיהיה בשר ושיהיו צמחים אם אי אפשר שיהיו פרחים. למה אי אפשר שיהיו פרחים. זה יקר מדי בשביל משהו שילך לפח בעוד שבוע. זה חגיגי מדי. פורני. לא מתאים מדי לבית שלי. מה לו ולכל היופי הזה. אני רוצה שהבית יהיה מתאים לפרחים. יהיה ראוי להם. שאני אהיה ראויה להם. לפעמים אני לא מצליחה להתאפק וקונה אותם בכל זאת. הם הופכים לנקודת מיקוד שבה אני נאחזת, מטשטשת את כל מה שמסביבי.

אני הולכת לישון כשאני כבר לא יכולה להחזיק את העיניים שלי פקוחות. לא לפני. כשאני במיטה אני מפחדת מהחושך שזורם אליי, מציף אותי. אני בוהה בטלפון. מגדלור באפלה. תמיד יש לי מה לקרוא. אבל אני לא מסוגלת לקרוא כבר שבועות. אולי חודשים? קשה לי לצרף את המילים למשפטים. לעבור ממשפט למשפט. לעקוב אחר הרצף של הסיפור. זעם עולה בי. אני לא מבינה למה אני לא מצליחה לקרוא. אבל בעצם מה שאני לא מבינה זה למה אני צריכה לקרוא את כל הסיפורים האלו של כל האנשים האלו. את תכלית פעולת הסיפור אני כבר לא מבינה. הצורך לספר משהו, הצורך לשמוע. אני נוטשת ספר אחר ספר לטובת תמונות. עד שאני נרדמת.

אני מתעוררת בכל לילה. לפעמים יותר מפעם אחת. אני מתעוררת בבהלה, בפאניקה, אני ערה בבת אחת. והמחשבות כאילו היו תלויות מעל ראשי כל הזמן הזה שישנתה, כמו סכינים, כמו חרבות, ממתיונות לי. הכול מפחיד אותי אז. דברים שאני מסתירה

מעצמי בימים. אימי תמות בקרוב. לא אהרה שוב. בני יגדל. אני תמיד לבד. אני מנסה שוב לקרוא, אבל המילים עדיין ריקות. אני משחקת משחקים בחושך. אוספת צבאות, בוחרת לוחמים, מחשבת אסטרטגיות. גם במשחקים אני מפסידה. אני נלחמת מול ילדים שמנצחים אותי בקלות. יכולתי להיות אמא שלהם. אני מנסה להסיח את דעתי מעצמי, מספיק כדי להירדם שוב. אני כמעט ונרדמת שוב, אבל עוד מחשבה ננעצת בי. ושוב אני ערה.

בסוף אני נרדמת.

אני מתעוררת בבוקר באותה לפיתה של חרדה, סביב הגרון וכלוב הצלעות. האוויר נכנס פנימה בחריקה. בכל בוקר אני כמעט מסרבת לקום, חרדה מהיום שמצפה לי. אני מותחת את הזמן עד שאין ברירה. עד הרגע שבו הילד שלי יאחר אם לא אקום. לא לקום בשביל לדאוג לו הוא הקו האחרון שאני לא מוכנה לחצות. יש דברים שמחזיקים אותנו בחיים. אבל הם מתמעטים. אני תוהה אם יהיה יום שבו לא יהיו לי כוחות גם לזה. שכבר לא יהיה לי אכפת. שכבר לא אוכל להתנגד.

לפעמים אני חושבת שאני סתם משחקת. בודקת איך זה מרגיש. כמה נמוך אפשר להגיע, כמה רחוק אפשר ללכת. זה משחק מסוכן, כי אני יודעת שתמיד אפשר יותר נמוך. אין תחתית. תמיד אפשר יותר רחוק. אין גבול. אבל לא תמיד אפשר לחזור. בסוף, לא תהיה לי כפרה.

איך לקרוא לעייפות הזאת, לא עייפות, כובד. אבניות. אני מנסה לעשות פחות ופחות. לצאת פחות מהבית. לקום פחות מהספה. אני דוחה עוד ועוד את רגע הקימה, עד שאי אפשר יותר. כשאני במנוחה אני גוף ששואף להישאר במצב מנוחה. כשאני בתנועה אני גוף ששואף לחזור למצב מנוחה. אבל אני לא נחה. כל קימה מאלצת אותי להרגיש את הגוף שלי, להרגיש אותו תופס מקום בחלל ונע בו. אני לא יכולה לשאת את זה.

אין לי מקום משלי. קבעתי את מקומי בפניה של הספה ומשם אני חיה את חיי. אמא שלי היתה אומרת את אותו הדבר כשהייתי ילדה. הכול אני עושה מהספה, אני מגדלת את הילדה מהספה, היא אמרה למי שהגיע, למי ששאל. היא כבר כמעט לא יכלה ללכת. היא כמעט לא יצאה יותר מהבית. גרנו בשניים וחצי של עמידר, קומה שלישית ללא מעלית. היה לוקח לה שעות לרדת את שלוש הקומות האלו. רק כשנסענו להדסה לבדיקות התקופתיות היא הייתה עושה את המאמץ. מדרגה. מנוחה. מדרגה. מנוחה. עונות היו מתחלפות עד שהיינו מגיעות למטה. שכנים סקרניים היו פותחים דלתות, מציצים. ילדים שאף אחד לא שמר עליהם היו צוחקים. רציתי שימותו. רציתי שאני אמות. רציתי שהיא תמות. ועכשיו אני מרגישה את הקול שלה מדבר מגרוני. אני עושה הכול מהספה. אני עובדת מהספה. אני מגדלת

את הילד שלי מהספה. בלי חדר משלי, בלי שולחן אפילו. אני כמעט גאה. עכשיו אני מבינה על בשרי את מיעוט התנאים. את הקושי. את תחושת הניצחון. אבל בכל פעם שאני אומרת את זה אני מפחדת. למה אני מנסה לכבוש את המקום הזה, מעוז הספה המשפחתי? היא היתה חולה. היא לא בחרה בחיי הספה. לה לא היתה ברירה. אני נחרדת מכך שאני מאמצת את מקומה על הספה, מאמצת נכות שאין לי, מנסה להתחקות אחרי חייה של אימי בדרך המשונה הזאת. אני הולכת ושוקעת לתוך אימי ששוקעת לתוך הספה. עוד מעט וניעלם.

הבטן שלי הולכת ותופחת. אני מלטפת אותה בהיסח הדעת. כמו שליטפתי אותה כשהייתי בהיריון. רק שאני לא בהיריון ולא בהיריון ובמקום להיות מלאה בילד אני מלאה בעצמי עד בחילה.

עליי להיזהר שלא אאבד את עצמי יותר מדי. אף אחד לא שומר עליי. כמעט לא שמים לב שהלכתי. אני הילדה ביער. אני האם ששלחה את בתה אל החיים, דואגת לה ממרחק. אני השומר שמציל אותה ברגע האחרון. אני הזאב.

אני וחברה מתכתבות. כל אחת מהבור שלה. היא יודעת איך אני מרגישה, אנחנו מרגישות אותו הדבר. על הקצה, אבל מתפקדות. מי שיסתכל לא ידע. יום אחד, אני כותבת לה, ימצאו אותנו עם הראש בתנור ואף אחד לא יבין למה.

אני מסיימת כל מקלחת במים הכי קרים. אני מתכננת עוד קעקוע. עוד חור באוזן. אולי במקום אחר. כאב מכוון ומבוקר. לא הדבר הזה שנמשך ונמשך ומאכל בי כפצע, כרימה.

אני שואלת כל מיני שאלות משעשעות, שלכולם כמעט נמאס לשמוע. מתי נלך למשתלה. אתה רוצה להרכיב איתי פאזל. אולי בית הקפה שאני אוהבת ביפו פתוח. נכון שהצמח הזה יפה. איפה אפשר לקנות חבל. אני מצפה לתשובות כמו שמצפים לתחזית מזג האוויר באוגוסט. בכלל לא.

אוסף מנדלשטם מרוסית: מירי ליטווק

אוסף מנדלשטם (1891–1938), משורר רוסי-סובייטי ממוצא יהודי, אחד הבולטים בזרם האקמאיסטי של תור הכסף הרוסי לצד אנה אחמטובה. בנובמבר 1933 כתב שיר-מכתם (אפיגרמה) על סטאלין. הוא קרא אותו לכתריסר חברים. המשורר בוריס פסטרנק כינה את המעשה "התאבדות". "אין למעשה קשר לספרות", הוא אמר, "אינני מצדד בו ואיני רוצה לקחת בו חלק".

מישהו משומעיו של מנדלשטם הלשין עליו לשלטונות. במאי 1934 הוא נאסר והוגלה לצ'רדין שבאורל, שם חלה וניסה להתאבד. ב-1937 שוחרר במפתיע, אך במאי 1938 נאסר שנית, נכלא ונשלח למחנות הכפייה של סטאלין בסיביר. ב-23 בדצמבר 1938, חולה, מורעב ותשוש הוא מת ליד וְלִדִיבּוֹסְטוֹק ונקבר בקבר אחים המוני. "אצלנו השירה חשובה", אמר מנדלשטם לאשתו נדוֹ'דה הרבה לפני מאסרו. "אצלנו בגלל שירה רוצחים". השיר של מנדלשטם מעלה דמות של דיקטטור שסביבו אנשי שלומו הנבזים והנאלחים. אף שנכתב לפני תשעים שנה, הוא נקרא היום כתיאור עדכני הנוגע למתרחש בארצנו ובמקומות נוספים בעולם.

חיים בְּלִי לְחוּשׁ אֶת הָאֶרֶץ תַּחְתָּנוּ,
אֲחֵר עֶשֶׂר פְּסִיעוֹת לֹא נִשְׁמַע דְּבוֹרֵנוּ
וְאִם מֵלֵת סֹתֵר נִמְלֵטָה,
עַל אִישׁ הַקְּרֵמְלִין הִיא מְפֻטָּטָה.

אֶצְבְּעוֹת לֹו שְׁמֵנוֹת – תּוֹלְעִים זֹחֳלוֹת,
וּמְלִים בְּמִשְׁקַל שֶׁל אֶלְפֵי מִשְׁקוֹלוֹת
וּשְׁפָם תִּיקָנִים מְתַנוּעָע,
בְּמִגָּף מְנַצֵּן הוּא פּוֹסֵעַ.

וּסְבִיבוֹ חֲבוּרַת מְנַהִיגִים-רַפְּיָכוֹת,
כָּל תְּנוּפֵת אָדָם הוּא מְחִזִּיק בְּמוֹשְׁכוֹת,
מִי שׁוֹרֵק, מִי מִיָּלֵל, מִי גוֹנֵחַ
וְרַק הוּא מְלַמֵּד וּמְשַׁלַּח.

כְּבָרְזֵל מְלֵבֵן הוּא מוֹצִיא תַקְנֹוֹת:
אִם שְׁחִיטָה אוֹ כְּרִיתָה אוֹ בְּתוֹר קְרִבְנוֹת,
בוֹר גּוֹפּוֹת עֲבוּרוֹ הוּא נִשְׁפָּ נוֹעֵז,
וְהַחֲזָה הַרְחֵב שֶׁל אִישׁ הַקְּוֹקְזוּ...

היו הדברים הטובים דלים

היו הדברים הטובים שנקרו בדרךכי
הוצאתי מהם אש על פי זכלתי
הלכתי הלכתי נראתה הליכתי לתוך ענן
והייתי מעופפת מעט ומתעיפת מעט
פונה מדי פעם לחפוש ברנבים מתהוים.
בחרף חפיתי לקיץ, בקיץ יחלתי לקר
עמדת בינים גרפה עלים דומעים
ה"אפשר", ה"נמנע מכוחותי", נשאו על גבי
רוחות שורקות בקריאות תגר.
רקיעים, בצבעיהם המשתנים, סמנו קשת מתריסה
"לא הספקת... לא הספקת"
רצונות מחמצים נטבעו ככתם
זריחות מזדמנות ננצרו כפעימות-שיר.
שירה שנובעת מתוך כתם, חפצת חיים היא
צלילה נושאים פנים
חותמות זעירות של גלים מן הלב.

שירים יעקב ברזילי

מציצן כפייתי

זמן

מאז
שראיתי את הלא נראה
מציץ לחדר המטות שלי,
אוטם הייתי חלונותיו
וגוזר בחשאי
קופונים של אהבה אסורה.
כל לילה
הייתי מלכה אש
בגופה, ונטמע
ברכות מסתריה.
אחר כך
שם את ראשי
בין כריות גופה
עד נר ראשון של בקר.

בהנץ החמה,
מצאתי מתחת לדלת
קלף מעטר באותיות
של מלך:
"אל תירא עבדי יעקב"
לחשו המלים,
"אלהים לא ימליח
את מי הנקר
המתוקים."

בזמן שכתבתי את המלה זמן
זמני התקצר פלאים
גם זה זמני

פעם רכבתי על הזמן
כאלו סוס דוהר תחתני אל מרחבי הזמן
זה היה מזמן

מזמן לזמן
אני מנהל דו שיח עם הזמן
מתמקח על זמני

וכשיגיע זמנו של זמני
לא אבזבו זמן
אדיה מוכן ומזמן
לבל יגידו, עבר זמנו
בטל תזמונו.

רשימת ספרים חדשים שהגיעו למערכת מאזנים, פברואר 2021

- רחל מיפו (רחל סיביליה), "לחברתי פטימה", שירה, הוצאת "צבעונים", עורכת: לאה צבעוני, 2020, 91 עמודים.
- אביבה תומר-ענבר, "בובות של זהב", פרוזה, הוצאה עצמית, עורך: פנחס ענבר, 2020, 239 עמודים.
- רעיה המאיר, "סוסים רעבים מחיכים לשמש", שירה, הוצאת "פיוטית", עורכת: ציפי הראל, 2020, 72 עמודים.
- סבינה מסג, "בניאס", שירה, הוצאת "כליל מקום", 2020, 141 עמודים.
- סבינה מסג, "צפת, מסע סמטה", הוצאת "כליל מקום", 2020, 122 עמודים.
- סבינה מסג, "מנזר בעין כרם", הוצאת "כליל מקום", 2020, 199 עמודים.
- מרדכי הרטל, "ארץ שני האגמים", שירה, הוצאת "ספרי עתון77", 2020, 111 עמודים.
- זיוה פלדמן, "שפת הרוע", עיון, הוצאת "מראה", עריכה לשונית: רתם כסלו, 2020, 233 עמודים.
- עופר ירמינובסקי, "ילד קורא לי בחלום", שירה, הוצאת "ספרא", בעריכת ד"ר חיים נגיד, 2020, 83 עמודים.
- צבי סלע, "ברגע נדיר של רגיעה", שירה, הוצאת "ספרי עתון77", 2020, 188 עמודים.
- דב בהט, "מסע פואטי בחייו של מדען", עיון, הוצאת "טוטם", בעריכת פרופ' גבריאל מוקד, 2020, 261 עמודים.
- צופיה פן, "שעתו המוארת של הצל", שירה, הוצאת "כרמל", 2020, 81 עמודים.
- חגית בתיאליעזר, "כוח משיכה", שירה, הוצאת "כרמל / עמדה", 2020, 120 עמודים.
- אילנה אבן טובי-ישראל, "נדנדת הזיכרון", שירה, הוצאת "ספרי עתון77", 2020, 85 עמודים.
- ורדה אליעזר, "תגיד לי עוד", שירה, הוצאת "עמדה", 2020, 101 עמודים.
- כנרת רובינשטיין, "העובר והשב", הוצאת "פרדס", 2020, עריכה: עמיחי שלו, 235 עמודים.

משתתפי הגיליון

שירז אפיק היא עובדת סוציאלית בעברה וסופרת ועורכת סיפורי חיים בהווה. פרסמה עד כה שלושה רומנים וכן סיפורים קצרים בכתיבי עת. ספרה הרביעי עתיד לראות אור השנה.

יעקב ברזילי, משורר, סופר, מתרגם. מאהב השפה העברית. אילנה ברנשטיין, סופרת ועורכת, מלמדת כתיבה באוניברסיטה העברית ובשנקר. זוכת פרס היצירה לשנת 2012.

מירב גבעוני הרושבוסקי, משוררת, מעצבת גרפית ואוצרת אירועי אמנות. הוציאה שני ספרי שירה: "הסופ", "אבן חושן" 2017 ו"פפפ", "אפיק" 2020.

אסתי ג' חיים, כלת פרס "ברנר" לשנת 2014, פרס ראש הממשלה לשנים 2003 ו-2015 ופרסים נוספים. ספרה השישי, "סיד", יצא לאור ב-2020 בהוצאת "אחוזת בית". מלמדת כתיבה בסמינר הקיבוצים ובבית אריאלה.

חגית גרוסמן, סופרת ומשוררת.

גלית דהן קרליבך נולדה בשנת 1981 בשדרות. פרסמה שבעה ספרים וזכתה בפרסים רבים בהם פרס ראש הממשלה, פרס אקו"ם, מלגת פרדס מטעם הספרייה הלאומית, השתתפות בתוכניות כתיבה בינלאומיות באיווה, בסין ובספרד. מתגוררת בירושלים, מרצה ומלמדת כתיבה יצירתית.

שי דותן, מתגורר בירושלים. פרסם ארבעה ספרי שירה. האחרון שבהם, "הון עצמי", ראה אור בשנת 2017 בהוצאת "הקיבוץ המאוחד" ו"מקום לשירה". שיריו תורגמו לשפות שונות.

דליס, משוררת, סופרת, מנחה אירועי ספרות, חברת ועד אגודת הסופרים, חברת מערכת כתב העת לענייני שירה "פסיפס" ובו מפרסמת מדור קבוע "שיר לטעמי". חברת אגודה כ-35 שנים.

ד"ר עמרי הרציג הוא חוקר ספרות ותרבות, מרצה בכיר במחלקה ללימודי תרבות במכללת ספיר. מחקריו עוסקים בין השאר בפוליטיקה של גופניות, ביחסים שבין תרבות קנונית לפופולרית, במחקר ז'אנר האימה ובחקר הספרות הישראלית. מבקר ספרות בעיתון "הארץ" משנת 2002.

מאיר ויזלטיר, משורר. ספריו האחרונים היו כינוס כל שיריו מן השנים 1959–2009 ("מכלול שירים", כרכים א, ב, ג ("הקיבוץ המאוחד" 17-2016) וספרו החדש "האדם הנידף" ("הקיבוץ המאוחד" 2018). פרסם ספר ילדים – "שירים לילדות נבונות" עם איורים של זויה צ'רקסקי (אחוזת בית 2018). ספרו הבא, "פנקס הסונטות" – אסופת הסונטות שכתב ב-60 השנים האחרונות – יראה אור בקרוב בהוצאת "הקיבוץ המאוחד".

נטליה ויזלטיר פרסמה סיפורים באתולוגיות שונות. משלימה בימים אלה ספר סיפורים קצרים. תרגמה ספרי פרוזה ועיון, ספרי ילדים ומחזות. מוזיקאית, פזמונאית ומלחינה. מטפלת הוליסטית. יהודה ויזן (1985), משורר, מבקר ומתרגם. עורכם של כתב העת והוצאת הספרים "דחק" – לספרות טובה".

פרופ' רפי וייכרט, משורר ומתרגם, ראש התוכנית לכתיבה יוצרת בחוג לספרות עברית והשוואתית באוניברסיטת חיפה ועורכה הראשי של הוצאת "קשב לשירה".

יוסי וקסמן, סופר ואמן המתגורר בעין הוד. פרסם עד היום עשרה ספרים. זכה בפרס אקו"ם על ספרו "ליבשן" ב-2004, והיה מועמד לפרס ספיר על ספרו "תולדות האמנות, רומן" ב-2015.

ד"ר רינה ז'אן ברוך היא חוקרת ספרות, כותבת, עורכת ומתרגמת. מלמדת ספרות באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. ספרה על יצירתו של שמעון אדף עתיד לראות אור בהוצאת "בר-אילן". מקימה ועורכת ראשית של כתב העת "ספקולציה" וחברת מערכת בכתב העת "אודות". כתיבה ותרגומיה פורסמו במגוון כתבי עת: "הו!", "מאזניים", "צריף" ועוד.

אלעד זרט, משורר, עורך ועיתונאי, עורך סדרת השירה של הוצאת "עם עובד". ספר שיריו הראשון, "שומדבר לא ישתווה", יצא לאור בהוצאת "אפיק".

שני כץ, ילידת 1985, אמנית רבת-חומית העוסקת בציור, איור, צילום ווידיאו ארט. בוגרת מסלול האמנות בבית הספר לאמנות "הקוביה", חיה ויוצרת בירושלים. בימים אלה משלימה את כתיבת ספר שיריה הראשון.

מירי ליטווק, סופרת ומתרגמת. כלת פרס היצירה ע"ש לוי אשכול. פרסמה ארבעה ספרי פרוזה. מתרגמת מרוסית ומצרפתית. סדרת תרגומי שירה מתקופת תור הכסף הרוסי הכוללת את שירי מארינה צוואטייבה, בוריס פסטרנק, אלכסנדר בלוק ואנה אחמטובה יצאה לאור בהוצאת "גוונים".

גלעד מאירי פרסם 16 ספרים, מהם שבעה ספרי שירה, ספר מאמרים ומסות ("פופואטיקה") וארבע אנתולוגיות שירה. מנהל שותף של "מקום לשירה" ובית הספר לאמנויות המילה.

ליאת מורבצ'ק, נשואה ואם לשניים, מתגוררת בגבעתיים. עובדת סוציאלית קלינית. שיריה התפרסמו בכתבי עת שונים, ביניהם "המוסך" ו"משיב הרוח". ספר הביכורים שלה, "חיית כיס", ראה אור בשנה החולפת בהוצאת "מוטיב".

שחר-מרדכי, משורר. שירו "יעקב" זכה במקום הראשון בתחרות "שירה על הדרך" לשנת 2010. חתן פרס ראש הממשלה ע"ש לוי אשכול לשנת 2017. "פואט אין ריזדנס" באוניברסיטת הופקינס בבולטימור (ארה"ב) לשנת 2019/2018.

סיגל נאור פרלמן, משוררת וחוקרת ספרות. ספר שיריה "מחלוטה" ראה אור לאחרונה בהוצאת "פרדס".

נדבי נוקד, יליד 1977, משורר, מתרגם שירה ומורה לאנגלית. בשנת 2020 יצא לאור ספר הביכורים שלו, "לצוד מכשפה".

טל ניצן היא משוררת, סופרת, מתרגמת ומעורכת כתב העת המקוון "המוסך". על יצירתה זכתה בפרס אשכול לסופרים, פרסי משרד התרבות למשוררים בתחילת דרכם, לספר ביכורים ולמתרגמים, פרס אקו"ם ליצירות בעילום שם, פרסי האונ' העברית ואונ' בר-אילן לשירה. ספריה האחרונים הם "אטלנטיס" (שירה, "אפיק") ו"הנוסעת האחרונה" (רומן, "עם עובד").

צביקה ניר, סופר, משורר, יו"ר אגודת הסופרים העברים בישראל.

רוני סומק, משורר. "כל כך הרבה אלוהים", ספרו ה-13 הופיע לאחרונה, ובימים אלה מוצגת במוזיאון ראלי שבקיסריה תערוכת ציוריו "שירים בדיו שחורה".

שירה סתיו, משוררת, מרצה במחלקה לספרות עברית באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. תרגמה וערכה מבחר מקיף משירי המשוררת האמריקנית שרון אולדס בספר "קרקעית חיינו" שראה אור ב-2017 בהוצאת "אפיק-הליקון".

יונתן פיין הוא סופר, מנחה סדנאות כתיבה ומתרגם ספרות איטלקית. זוכה פרס שרת התרבות לספרי ביכורים, פרס הרי הרשון לכתיבה ספרותית ומלגת בוסתן מטעם הספרייה הלאומית.

שמעון צימר נולד ב-1950 בקריית חיים. נמלט משם ומתגורר בתל אביב מאז ראשית שנות השבעים. עבד כשומר בבתי הזיקוק, מחסנאי, סבל בשוק הסיטונאי, קורא מוני חשמל, פקיד בחברת ביטוח ושחקן תיאטרון. בשלושים השנים האחרונות שרד כספרן. ספרו התשיעי "על שפת חור שחור" יצא לאחרונה בהוצאת "כנרת זמב" בסדרה "רוח צד". חתן פרס היצירה ע"ש לוי אשכול.

ריטה קוגן, נולדה בסנט פטרבורג ב-1976. עלתה ארצה ב-1990. מהנדסת, משוררת, מתרגמת וסופרת. הוציאה לאור שני ספרי שירה: "רישיון לשגיאות כתיב" (הוצאת "אלרום", 2015) ו"סוס בחצאית" (הוצאת "עתון77", 2018), ושלושה ספרי תרגום. ספר הפרוזה הראשון שלה עתיד לראות אור ב-2021.

שרון קנטור, כותבת ומוזיקאית. הנובלה "זנב" זיכתה אותה בפרס שרת התרבות לשנת 2019. כרמית רוזן היא ביבליותרפיסטית ומלמדת במחלקה לספרות, לשון ואמנויות באוניברסיטה הפתוחה. סיפורה "חזירי בר" זכה בפרס הראשון בתחרות הסיפור הקצר של עיתון הארץ 2019.

אמיר שילון, יליד ותושב תל אביב. כתביו "נשים מרגישות בנוח" (נובלה) ו"אחי התהום" שממנו לקוח הסיפור "אמפיבית" שמתפרסם בגיליון זה, עתידים לראות אור.